

Trolleholms skogar under 300 år – skogsbrukets utveckling på ett skånskt gods

Jörg Brunet

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Trolleholms skogar under 300 år – skogsbrukets utveckling på ett skånskt gods

Jörg Brunet

Sveriges lantbruksuniversitet
Arbetsrapport nr 55
Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap
Alnarp 2021

Alla foton: Jörg Brunet

Omslagsbild: nyutslagen bokskog och gallringsvirke i Trolleholms före detta djurhage. 30 april 2008.

ISBN:

978-91-576-9839-1 (elektronisk)

978-91-576-9838-4 (tryckt)

Innehåll

Sammanfattning	4
Bakgrund	5
Material och metoder	6
Undersökningsområdets avgränsning	6
Källmaterial	8
Databearbetning	10
Exemplet Bäringe	11
Resultat	13
Trolleholms skogar före laga skifte	13
Införandet av systematiskt skogsbruk 1838-1864	17
Skogsarealer på 1830-talet	17
Julius Heinrich Ebert	18
Niels Edvard Svanenskiold och Frans Rasmussen	20
Den agrara revolutionen på Trolleholm 1865-1887	21
Friedrich Ritter	21
Reformen av arrendekontrakten	22
Dikning och skogsplantering	24
Konsolidering i skogen 1887-1947	26
Granens expansion 1947-1986	28
Stormskador, avverkning och virkesvolym	29
Lövskogens återkomst 1986-2015	32
Diskussion	34
Trolleholm och det äldre kulturlandskapet i Skåne	34
Trolleholms skogsbruksreform i sitt historiska sammanhang	36
Införandet av systematiskt skogsbruk på andra skånska gods under 1800-talet	38
Skånes godsskogar genom tiden	40
Några avslutande personliga anmärkningar	42
Tack!	43
Referenser	44
Bilagor	46
Bilaga 1. Förteckning av använt källmaterial – Landsarkivet och Lantmäteriet	46
Bilaga 2. Skånes historiska bygder	48
Bilaga 3. Skogen på Burmans Skånekarta 1687	49
Bilaga 4. Tidslinje över Trolleholms gods	50
Bilaga 5. Områdesvis skogshistoria	51
Bilaga 6. Lista på träd- och buskarters vetenskapliga och svenska namn	81

Sammanfattning

I detta arbete skildras skogen och landskapet på Trolleholms gods före den agrara revolutionen på 1800-talet och hur moderniseringen av skogsbruket sedan dess har förändrat skogslandskapet. Västra delen av godset saknade skog på utmarken (Slättbogodset) och hörde till risbygden medan den östra hörde till skogsbygden (Skogbogodset), där skog fanns kvar på både inägorna och utmark. Under 1600- och 1700-talen ledde en överexploatering av utmarkerna till en gradvis expansion av risbygden österut. Bok- och ekskogen på utmarken minskade eller försvann helt på sina håll medan dess utbredning förblev relativt stabilt på inägornas skogsbackar. Före laga skifte på 1830-talet låg fokus på boskapsskötsel och godset var knappt ens självförsörjande på spannmål. Markerna var odikade och dominerades av ogödslade naturliga ängar, hedar, enefälader, stubbskottskogar av al, björk och ek, samt ollonskogar av bok och ek. Den odlade åkern utgjorde endast en liten del av arealen på Skogbogodset.

Vid 1800-talets början blev det tydligt på Trolleholm och annorstädes i Skåne att skogsutnyttjandet behövde ändras i grunden för att kunna möta en ökande efterfråga på ved och virke, då föryngring och tillväxt inte höll jämna steg med uttaget. En viktig orsak var att det kombinerade bruket av skogsmarken för både virke och betesmark var dåligt organiserat så att ytor för naturlig föryngring inte blev betesfredade. Därtill fanns det en allmän brist på kompetens inom centrala delar av skogsskötseln såsom markberedning, plantering, röjning och gallring. Trolleholm var 1838 bland de första godsen i Sverige att anställa en professionell skogsförvaltare som delade in skogsmarken i områden för systematiskt skogsbruk och områden för överföring till jordbruksverksamhet. Det dröjde emellertid runt 50 år tills skogsseparationen var helt genomförd, då alla traditionella rättigheter till skogsbetet och vedutsyning hade lösts in och skogsmarken helt och hållet kunde användas för virkesproduktion. Slutet för skogsbetet, den storskaliga utdikningen och barrträdsplanteringen på fäladerna satte då fart på tillväxten i skogen i slutet på 1800-talet.

Den bokskog som hade överlevt fram till laga skifte, började så småningom brukas med moderna metoder och dess areal ökade ända fram till 1940-talet. Den planterade granskogen kom under 1900-talet att helt dominera de gamla utmarkerna och från 1950-talet började gran även planteras på bokskogshyggen i allt större omfattning. Bokskogsarealen på Trolleholm och på många andra skånska gods minskade kraftigt fram till bokskogslagens tillkomst 1974. Pendeln svängde tillbaka till lövskogens fördel på 1990-talet när en omfattande etablering av ekskog på åkermark började och decemberstormen 1999 blev startskottet för omföring av gran till löv även på skogsmark. Under tiden 1985-2015 har granskogsarealen minskat och blivit ersatt av andra barrträd och lövskog. Den senaste tiden har askskottsjukan lett till att trädslaget har försvunnit som beståndsbildande på Trolleholm. Trolleholms skogar kommer även i framtiden att förändras, både genom aktiv skogsskötsel och genom mer eller mindre oväntade händelser och ett ändrat klimat.

Trolleholms slott i oktober 2005. Slottet uppfördes omkring 1538. Det brann 1678, byggdes om på 1700-talet i rokoko, och fick sin nuvarande utformning som ett renässansslott i slutet på 1800-talet.

Bakgrund

Påverkad av utvecklingen på kontinenten infördes under 1800-talet ett systematiskt högskogsbruk i de statsägda skogarna i Sverige (Eliasson 2002). Samtidigt som statsskogsbruket organiseras inför även större privata markägare, särskilt många gods, en systematisk högskogsskötsel efter kontinental förebild (Sundberg 2001). Medan godsens roll för den agrara revolutionen i Skåne har varit föremål för flera studier (Möller 1989, Olsson m.fl. 2006), finns det få kvantitativa arbeten om vilka effekter införandet av ett systematiskt skogsbruk har haft på godsens skogar fram till våra dagar. Många skånska godsarkiv har sedan början på 2000-talet deponerats och katalogiserats på Landsarkivet i Lund. Denna arkivskatt innehåller nyckelinformation om de skånska skogarnas omvandling under de senaste seklerna, men har ännu inte använts i någon större utsträckning (Brunet 2007b, Brunet et al. 2012). För att kunna förstå skogslandskapets omvandling under 1800- och 1900-talen behövs därför fler studier som kombinerar analysen av äldre lantmäterihandlingar med skogshushållningsplaner och annan information rörande skogarna.

Genom att använda Trolleholms gods som fallstudie vill jag i detta arbete belysa följande frågor:

- Hur var tillståndet i de skånska herrgårdsskogarna före det systematiska skogsbrukets införande?
- Hur förändrade skogsbrukets modernisering dessa skogars utbredning, struktur och sammansättning?
- Vilka var drivkrafterna för historiska förändringar i skogarnas brukande?

Vägen genom Trolleholms djurhage en majdag 2010.

Material och metoder

Undersökningsområdets avgränsning

Trolleholms ägor ligger i västra Skåne, i en bygd som historiskt har präglats av stora gods (Figur 1). Andelen skog är låg i den västra delen men stor från Trolleholms slott och österut. Undersökningsområdet i föreliggande arbete utgörs av godset vid avmätningen år 1905 enligt den karta som finns bifogad i band I i Trolle-Bonde (1905-07). Det omfattar tre delar: Huvudgården Trolleholm (952 ha) som beskrivs i band III, underliggande gårdar i det så kallade Slättbogodset i väster (3438 ha), som beskrivs i band I, samt gårdarna i Skogbogodset i öster (2861 ha) som beskrivs i band II, sammanlagd en godsareal på runt 7250 hektar (Figur 2, kartor i bilaga 5). Det så kallade Strögodset med mindre fastigheter utanför den sammanhängande godsarealen 1905 ingår inte i arbetet. Trolleholm är inte längre fideikommiss och godsets areal har minskat till runt 5000 hektar, bland annat på grund av försäljningar i samband med arvskiften. Dessa försäljningar har nästan undantagslöst avsett åkermark, hus och tomtmark, medan skogsarealen har förblivit i godsets ägo. Endast några små skogsområden har ingått i dessa försäljningar. En mindre skogsareal, Vindfälle norr om Pårup, har köpts in.

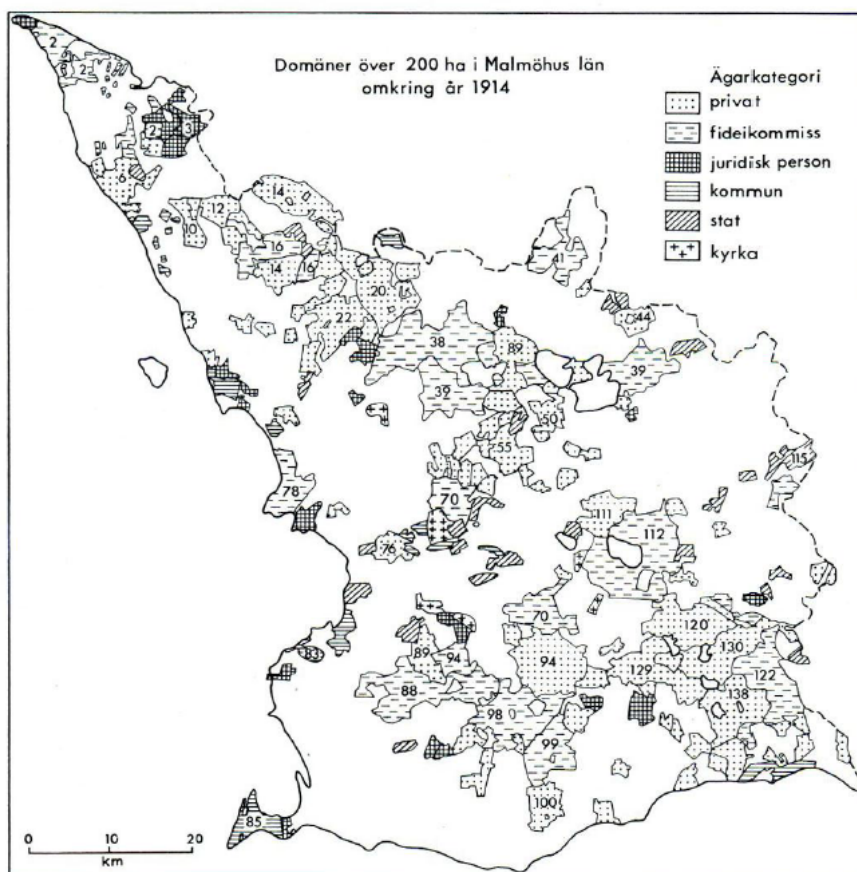
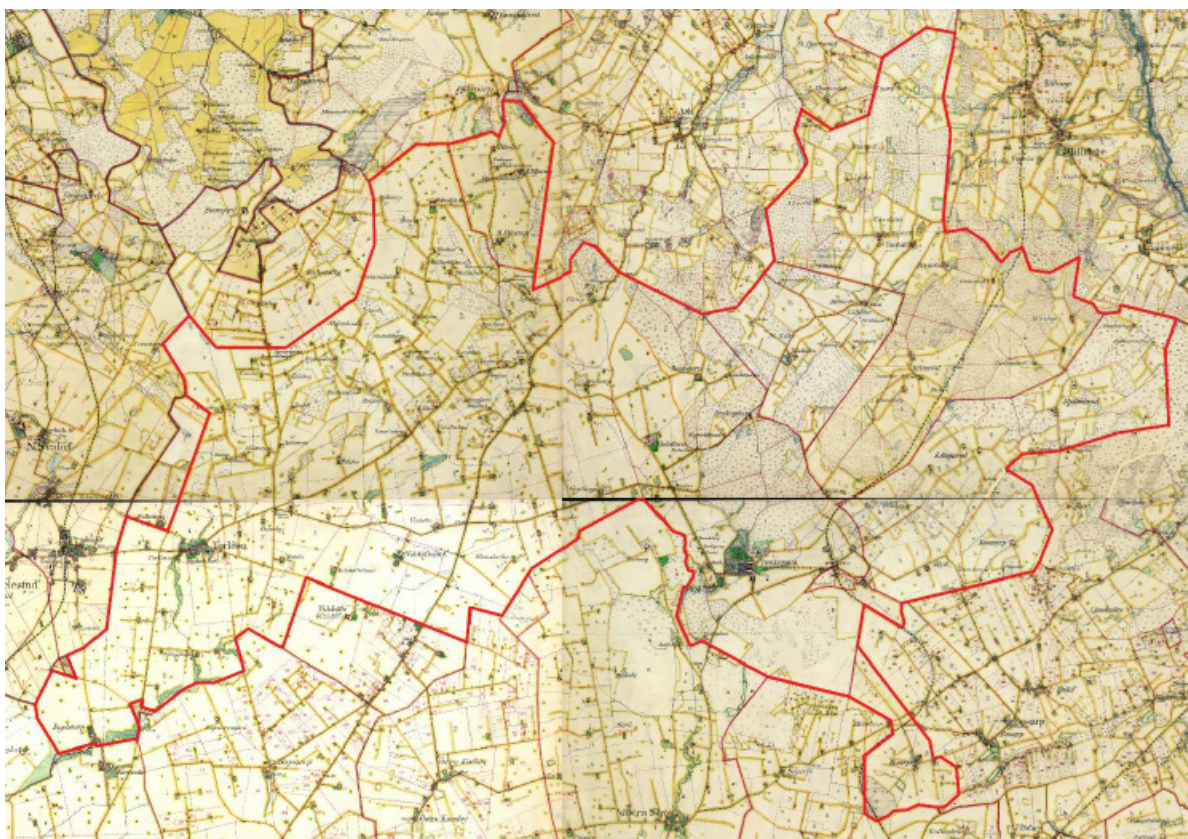

Fig. 1. Stordomänernas utbredning i Malmöhus län omkring 1914. Skala 1 : 800.000.
The extension of great estates in Scania about 1914.

Figur 1. Geografiskt läge av Trolleholms gods i Skåne. Trolleholm betecknas med nummer 38. Karta ur Jeansson (1966).

Enligt Campbell (1928) hörde den västra delen av godset främst till risbygden under 1700-talets första hälft: ”Ris- och stengården förhärskar i byarna i Näs (Trollenäs) sn liksom i byarna i Ö. Karleby och Torrlösa socknar, som angives ligga i risbygden. De ha i regel mycken äng och stort mulbete på till flera byar gemensam fälädsmark. Sydligaste delen av Torrlösa sn med Ingelstorp kan föras till slätten. Här finnes många jorddiken. Enda betet är i trädesvången, och för en del boskap har lejts bete på annan ort.” Campbell för godsets ägor i S. och N. Djurup, Röslöv, Brödåkra, Gryderup och Murhus till risbygden, medan Pårup, Ramstorp, Trolleholm, Boarp, Rya och Sannarp förs till skogsbygden. Till skillnad från denna indelning räknar Trolle-Bonde (1905-07) både Pårup och Ramstorp till det han kallar slättbogodset, medan han räknar Djurup och Röslöv till skogbogodset, kanske för att de båda förra, precis som Trolleholms gård själv, hör till Torrlösa socken, medan de senare hör till Konga socken.

Godset sträcker sig således över tre historiska bygder enligt Campbells definition (se bilaga 2), från Lund-Landskronaslättens gräns i Ingelstorp tvärs över västra risbygden och en bra bit in i nedre skogsbygden. Inom den del som hör till västra risbygden saknas skog på inägomark under 1700-talet i Torrlösa, Östraby, Vistofta och Vittskövle, medan en del skog eller kratt finns kvar på inägomarken i Brödåkra, Gryderup, Vipenröd, Skälleröd, Djurup och Röslöv.

Figur 2. Trolleholms gods enligt 1905 års gränser, markerat med den röda heldragna linjen (förutom strögodset, se texten). Kartan består av fyra kartblad av den första häradsökonomiska kartan över Malmöhus län från åren 1910-15.

Källmaterial

Det finns ett omfattande källmaterial i form av äldre lantmäterihandlingar och andra handlingar som gör Trolleholm särskilt lämpligt som undersökningsområde. Inom ramen för detta arbete har främst följande arkiv och källor använts:

- 1) Trolleholms godsarkiv för tiden 1553-2006 som förvaras på Landsarkivet i Lund under nummer 30614.
- 2) Lantmäteriets webbtjänst Historiska kartor.
(<https://historiskakartor.lantmateriet.se/historiskakartor/search.html>)
- 3) Bokverket Trolleholm – förr och nu, i fyra band, författat av Carl Johan Trolle-Bonde och publicerat under åren 1905-1907.
- 4) Handlingar ur sitt privata arkiv som Trolleholms förre VD och skogsförvaltare Esben Møller Madsen vänligen har ställt till mitt förfogande.

Dessa källor innehåller bland annat geometriska kartor från tiden 1692-1772 (1+2), laga skifteskartor från 1820- och 1830-talen (1+2), Skogsbruksplaner inklusive kartmaterial för perioden 1838-1986 (1), en detaljerad beskrivning av godsets förvaltning och skötsel under 1800-talet (3) samt kartmaterial och statistik över skogen för perioden 1986-2015 (4). En översiktlig sammanställning av materialets proveniens för Landsarkivet och Lantmäteriet finns i bilaga 1.

De första kartorna över hemman tillhörande Trolleholm gjordes redan 1692 av Jöns Colleen. Detta år upprättades geometriska kartor över Baringe, Killeröd, Toarp, Boarp, Hjelmaröd samt Långaröd. En första nästan fullständig kartering av Trolleholms ägor gjordes mellan 1734 och 1743. Byarna i Torrlösa karterades av lantmätaren Anton Ciöpingar (1671-1738). Efter hans död fortsatte lantmätaren Johan Hielmberg att färdigställa Ciöpingers ofullbordade kartor samt karterade själv östra delen av godsets hemman fram till 1743.

Anton Ciöpingar var en av de lantmätare som skickades till Skåne i slutet på 1600-talet. Någon motsvarighet till det svenska lantmäteriet fanns inte i Danmark och det geometriska uppmätandet av den erövrade provinsen fick därför börja från grunden (Eriksson 1992). Ciöpingar fick sin lantmäterieexamen 1695 och kom till Skåne 1696. År 1716 blev han ordinarie lantmätare vid det skånska generalguvernementet. Ciöpingar hade många uppdrag i nordvästra Skåne, bland annat karteringen av Torrlösa socken. Hans efterträdare på Trolleholms ägor, Johan Hielmberg, tog sin examen 1735 och började därefter som medhjälpare till Ciöpingar (Eriksson 1992). När Ciöpingar hade avlidit utnämndes Hielmberg till extra ordinarie lantmätare i Malmöhus län. Dessvärre dog han 1746 i en ålder av endast 31 år (Eriksson 1992). Ciöpingars och Hielmbergs kartor är vackra och detaljrika med många värdefulla uppgifter om vegetation och markanvändning.

Trolleholms gård karterades 1715 av Johan Kempen Schiöld och Johan Hesselgren, samt 1772 av Hans Christoph Klerck. Under åren 1821-1832 uppmättes hela Trolleholms egendom av lantmätaren Carl Erik Åhrberg (1798-1879), som också var förvaltare på godset. Åhrbergs noggranna kartor låg sedan till grund för laga skifte av ägorna. Det är först genom Åhrbergs kartor som vi får fullständiga arealuppgifter. De geometriska kartorna från 1700-talet saknar nämligen arealuppgifter för skogsgodssets utmarker. Även om vegetationsbeskrivningarna för utmarkerna är utförliga och värdefulla, är de beskrivna delområdena ofta stora och heterogena varför säkra uppgifter om utmarksskogens utbredning inte kan fås, även om man jämför med uppgifterna på Åhrbergs kartor. Problemet med Åhrbergs laga skifteskartor är å andra sidan att ett delområde ibland har trädsignatur på kartan medan det i beskrivningen av delområdet saknas uppgifter om skog. I andra fall saknar kartan trädssymboler medan det i beskrivningen anges skog, till exempel alskog. I detta arbete har jag valt att följa uppgifterna i kartbeskrivningen för varje delområde. Ett delområde har med andra ord räknats som skog om beskrivningen innehåller uppgifter om trädslag och/eller skogstyp. Endast trädssignatur på kartan kvalificerar således inte ett område som skog.

En nästan fullständig uppsättning av de renritade äldre lantmäterikartorna finns på Lantmäteristyrelsens arkiv i Gävle och är tillgängliga via den digitala tjänsten Historiska kartor. Kartorna från 1700- och 1800-talen finns även i Trolleholms godsarkiv, numera deponerad i Lunds landsarkiv på Arkivcentrum Syd. Där finns även Åhrbergs kartor över Brödåkra, Ströröd samt Djurup och Röslöv som saknas på Lantmäteristyrelsens arkiv. Förutom äldre lantmäterikartor och skogsbruksplaner har även Gerhard Burmans Skånekarta från 1687, Skånska Rekognosceringskartan 1812-1815 samt den häradsekonomska kartan från 1915 använts för att undersöka Trolleholms skogshistoria.

Godsets förre innehavare Carl Johan Trolle-Bonde utgav 1905-07 ett omfattande arbete om Trolleholm och dess historia i fyra band där även skogarna och skogsbruket avhandlades. Beskrivningen är en central källa i sig, men är även till hjälp vid analysen av äldre originaldokument, då avskrifter av många av dessa återges i arbetet. Citat och referenser ur verket anges nedan som T-B för Trolle-Bonde och I-IV för de olika banden. Godsets skogsinnehav var och är omfattande och har alltid spelat en viktig roll i dess ekonomi. Godsets mångåriga förvaltare Esben Møller Madsen har haft en framträdande roll i det skånska skogsbruket och har intervjuats i projektet om sin verksamhet på Trolleholm. Han har

även ställt ett omfattande källmaterial till mitt förfogande om sin verksamhet på godset, bland annat med avseende på stormskador och skogsetablering på åkermark.

Databearbetning

Skogarnas utbredning, areal, sammansättning och beståndsstruktur och deras förändring genom tiden har undersökts med hjälp av det äldre kartmaterialet och en rad skogsbruksplaner med början i den första skogsindelningen från 1838-39. I den följande resultatdelen presenteras främst statistik över godsets skogar i sin helhet. Huvudgårdens, de enskilda hemmanens och byarnas skogshistoria beskrivs i detalj i bilaga 5.

Med skog avses här trädbevuxna områden på både inägorna och utmarken samt i särskilt inhägnade hagar. Områden som endast anges bevuxna med olika arter av buskar räknas inte som skog, med undantag för hassel, då hassellundar i ekologiskt avseende liknar ädellövskog.

För perioden 1830-2015 jämförs godsets skogsarealer. Följande huvudtyper av skog har tidigare funnits eller finns för närvarande på Trolleholm:

- Mer eller mindre slutna högskog, i äldre tider i regel bok- och ekdominerad skog på utmarken eller så kallade skogbevuxta backar på inägorna. Högskogarna består idag i regel av ganska täta bestånd av olika löv- eller barrträd.
- Slutna lågskog, i äldre tider kallat surskog. Detta var i regel skottskogar av al och björk på fuktig utmark eller stubbskottsängar av olika lövträd på inägorna och med en täthet som varierade starkt i tid och rum. Idag finns inga skottskogar kvar utan skogarna på fuktig skogsmark sköts som högskog med längre omloppstider.
- Halvöppna hagmarker på utmarken, ofta med enbuskar och ett mer eller mindre glest trädskikt av björk, ek eller bok. Idag finns endast en större hagmark kvar på Trolleholm, nämligen den så kallade Inre rishagen.
- Moderna planteringar på jordbruksmark av julgran och kaskadgran (för att producera så kallat pyntegrönt), samt av pil och poppel, samtliga med korta omloppstider (se bilaga 6 för vetenskapliga namn av trädslagen).

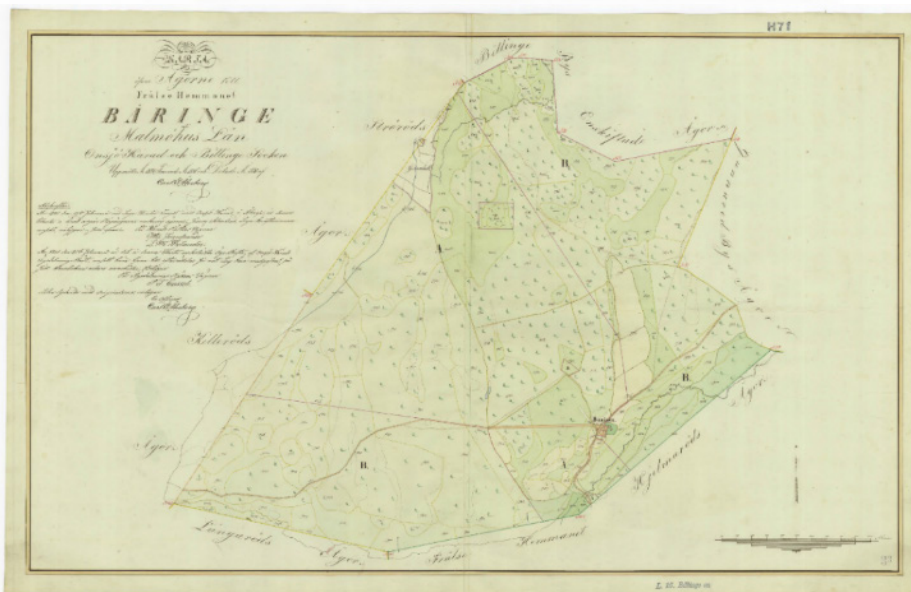
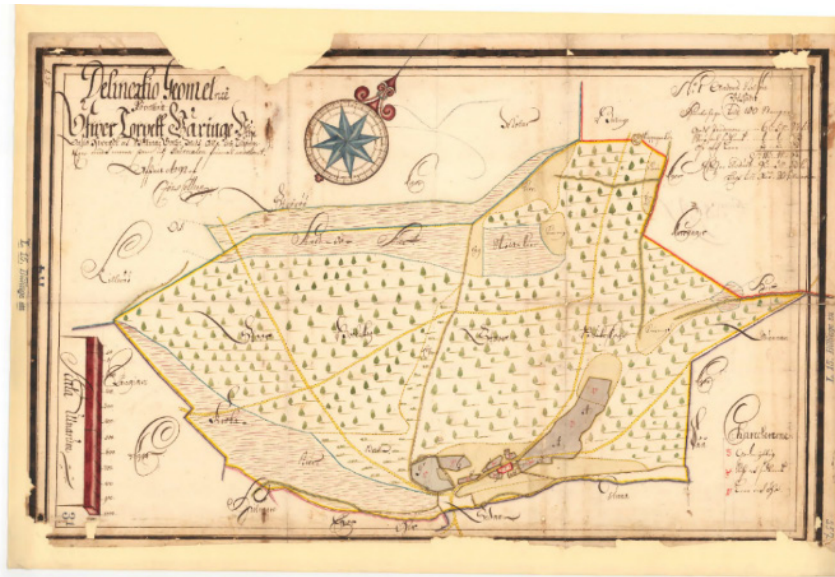
Kategorin Skogbevuxta backar på inägomarken som finns på laga skifteskartorna infördes möjligen med tanke på en framtida mer ordnad skogshushållning. För detta talar att dessa arealer ingår i Eberts första skogsindelning några år senare medan övriga skogsängar lämnas utanför och omförs till åker i stor utsträckning senare under 1800-talet. Liknande skillnader mellan inägornas skogar förekom dock även i andra delar av Skåne och då kallades områden på inägorna motsvarande Trolleholms skogbevuxta backar till exempel för ”Skog som inte höstas” (Brunet 1995).

Exemplet Bäringe

Kartorna över hemmanet Bäringe från 1692, 1743 och 1829 visas här som exempel på det historiska kartmaterialet (Figur 3). Bäringe lyckas behålla sin skog i större utsträckning än flertalet övriga hemman fram till laga skifte men utmarken ändrar karaktär (se bilaga 5). En blick på kartorna avslöjar inte minskningen av utmarksskogen under perioden då det mesta av utmarken bär trädssymboler på alla tre kartor. Det är först tillsammans med kartbeskrivningarna som man kan följa skogens utglesning och delvisa försvinnande. Kartorna blir förstås också mer exakta med tiden, och det är först på 1800-talskartorna som även utmarkernas arealer mäts upp, medan arealuppgifterna för de äldre geometriska kartorna är begränsade till inägorna.

Bäringe hade 1692 *”någon ekeskog till byggningstimmer, bokeskog i vången, anslagen till 200 svins ållon, samt surskog till bränne och täppe”*. Utmarken nämns inte i beskrivningen men har samma trädssymboler som inägorna. Vid Hielmbergs kartering 1743 hade Kalfhagen ek, bok och hassel. Utmarken bestod *”till en del af god, fruktbar och passabel bokskog, någon ek och enebevuxen hårdmark samt sankärr med ung alskog”*. Skog i åker och ängsvången fanns *”af fruktbar ek och bok till nödigt byggnadstimmer till stolpar och tvärfötter. Ek- och bokskogen hade i forna tider varit taxerad till 500 svins ollon men hade under senare år blifvit mycket förhuggen och ruinerad”*.

Vid laga skifte 1829-30 fanns bokskogen på inägobackarna kvar i samma omfattning som 1743, drygt 70 hektar, samt ekbevuxen ängsmark strax nordväst om gården. Däremot finns uppgifter om bokskog på utmarken endast för ett område på ca 18 hektar i centrala delen som sägs ha någon gammal bok samt en liten kärrholme med bokskog. På Eberts skogskarta 1839 är alla bokbackar på inägorna indelade som skogsmark. Bokskogen längst i öster på gränsen mot Gunnaröd är gammal medan bokbackarna i övrigt är yngre. Inget område på utmarken ingår i Eberts skogsbruksplan (se Figur 6). På kartorna syns också tydligt att arealen åkermark i stort sett förblev oförändrat liten under hela perioden fram till laga skifte.

Figur 3. Kartor över hemmanet Bäringe. Överst år 1692 (Colleen), mitten år 1743 (Hielmberg), nederst år 1829 (Åhrberg, 258 hektar). Åkermark färglagd i grått 1692 och 1743, och i gult 1829. Inägorna utgör den östra (högra) halvan av hemmanet, utmarken den västra (vänstra) halvan. Källa: Lantmäteriet. <https://historiskakartor.lantmateriet.se>.

Rester av äldre tiders markanvändning är numera få på Trolleholm. Men här en beteshage vid Bäringe i mars 2020.

Resultat

Trolleholms skogar före laga skifte

Skogsbygdens byar och gårdar på Trolleholm, Skogbogodset, hade alla högskog på inägomarken som på 1700-talets kartor oftast kallades för bökebackar eller skogsbackar. På 1800-talets laga skifteskartorna bildar högskogen på inägorna en egen kategori, *Skogbeväxta backar*. Oftast dominerade boken över eken på dessa backar, medan eken var vanligare på den mer låglänta och frekventa ängsmarken. Kring Rökagårdarna, samt i Hjelmaröd, Sannarp och Rya var dock eken även vanligare på inägornas skogsbackar (se bilaga 5). Förekomsten av bok och ek på inägorna förblev relativt stabilt på skogsbygdens gårdar från 1740-talet fram till laga skifte runt 1830. Situationen på utmarken var annorlunda. Utmarksskogens utbredning var betydligt mindre vid laga skifte än 100 år tidigare. Av beskrivningarna till 1700-talets geometriska kartor framgår att skogen på utmarken var på reträtt redan då, en utveckling som skulle fortsätta fram till laga skifte (Tabell 1).

Pollenanalyser visar att boken kunde breda ut sig på utmarkerna efter att byar, gårdar och deras odlingar blev permanenta och inägo-utmarkssystemet stabiliserade sig under tidig medeltid (Emanuelsson et al. 2002). Dessa bokskogars gradvisa utglesning och försvinnande i södra Sverige började kanske redan under högmedeltiden men skogarna expanderade igen efter pestens härjningar och den därav orsakade befolkningsminskningen. Både 1500-talets högkonjunktur och krigen under 1600-talet och tidigt 1700-tal i södra Sverige ledde återigen

till ökad press på utmarken. Burmans Skånekartor från 1684 och 1687 och skattningsakter och kartor från 1680- och 1690-talen visar dock att utmarksbokskogen fortfarande täckte stora arealer, även om utglesningen hade pågått en tid (Damber 2020).

Tabell 1. Viktiga förändringar i Trolleholms skogar sedan det äldsta kartmaterialet och fram till 2015.

Tidsperiod	Förändringar i skogen
1687-1743	Omfattande huggningar i samband med dansk-svenska kriget
1744-1838	Minskande virkesvolym på utmarken p.g.a. ökande befolkning
1839-1864	Anläggning av större planteringshagar
1865-1905	Uppodling av trädbevuxna ängar, utdikning Bokföryngring och granplantering, betesfred
1906-1947	Granplantering och bokskogsskötsel
1948-1986	Kraftig minskning av bokskogsarealen Omföring av bok till gran
1987-2005	Skogsplantering på åkermark, särskilt ek och julgran/pyntegrönt Omföring av gran till andra trädslag
2005-2015	Omföring av ask till ek, klibbal och poppel

En nyligen genomförd digitalisering och analys av Burmans karta från 1687 tyder på att det då fanns runt 210 000 hektar bokskog och 20 000 ha ekskog i Skåne (Wikberg, Berglund & Brunet, opublicerade data, bilaga 3). All mark var inte bokskog i de stora områdena markerade som bokskog på Burmans karta, då boken till exempel inte växer i våtmarker. Å andra sidan är förmodligen många mindre bokbestånd inte utritade på kartan. Den digitaliserade arealen kan därför ändå ge en rimlig uppskattning av den faktiska arealen.

Idag finns drygt 50 000 hektar bokskog i Skåne, en fjärdedel av arealen på Burmans karta. Om den historiska minskningen av bokskogen på Trolleholm är i samma storleksordning som i Skåne i sin helhet, skulle dagens runt 430 hektar bokskog motsvara ungefär 1700 hektar bokskog på 1600-talet. På Burmans Skånekarta från 1687 täcker områdena med bok ungefär 2160 hektar inom Trolleholms ägor, och ekskog 330 hektar, sammanlagt runt 2500 hektar (figur 4). Då vi vet från laga skifteskartorna att våtmarker utgjorde runt en fjärdedel av markerna inom dessa skogsområden på Burmans karta var den verkliga bokskogsarealen mindre än 2160 hektar och låg kanske snarare runt 1600 ha, vilket alltså tyder på en liknande historisk arealförlust på Trolleholm som i Skåne i sin helhet.

Uppskattningen av den historiska arealen ekskog kompliceras av att ek fanns inblandad i surskogarna. På Burmans karta finns också ett område på 110 hektar på Trolleholm som har kombinerade tecken för högskog av ek och surskog. Om man räknar bort 25% våtmarksareal från den ovan nämnda ekarealen på 330 hektar (= ungefär 245 ha) och lägger till hälften av arealen surskog med högskog av ek (= 55 ha), ger det en ungefärlig ekskogsareal av 300 hektar för Trolleholm på 1680-talet. På 1830-talet uppges ek finnas på runt 270 hektar (Tabell 2). Detta innebär att den nuvarande ekskogsarealen på 565 hektar är mycket större än den historiska förekomsten av ek på Trolleholm (se även figur 10).

Figur 4. Trolleholm med omnejd på Burmans karta över Skåne från 1687. Herrgården hette Eriksholm då och ligger i nedre delen av kartutsnittet, men namnet är svårläst då kartan är skadad. Bostad betecknas med stora runda schematiska trädskronor, högskog av ek med trädstam med mindre kronor och surskog med små schematiska kronor. Blandad ek- och surskog anges mellan Brödåkra och Skällaröd. Djurhagen norr om huvudgården omges av hägn. Källa: Krigsarkivet.

Ollontaxeringen från 1749 på Trolleholm resulterade i 3420 svins ollon på utmarkerna och 910 svins ollon i vångarna (inägorna, T-B III), totalt 4330. Ollontaxeringarna från 1749 visar att det ungefär gick ett ollonsvin per tunnland (dvs 2 per ha) på gårdar med välbehållen skog på utmark och i vången. Om man räknar på 4300 ollonsvin skulle det bli 4300 tunnland, runt 2150 ha. Om en fjärdedel av marken var alltför fuktig för bok och ek skulle det ge ungefär 1400 ha ollonskog med bok och ek i mitten på 1700-talet. På 1830-talet fanns runt 830 ha mark som var bevuxen med bok eller ek (Tabell 2). Detta skulle betyda att bok- och ekbestånden har minskade från 1900 ha på 1680-talet över 1400 ha omkring 1750 till 830 ha på 1830-talet. Uppskattningarna från 1680- och 1740-talen är osäkra på grund av källmaterialets begränsningar men ger förmodligen ändå en fingervisning om skogsarealens storlek.

På 1740-talet fanns boken kvar på nästan alla Trolleholms utmarker, men i mycket varierande täthet. Rya saknade dock bok på utmark medan Sännarp och Långaröd endast hade någon bok kvar och utmarken i övrigt dominerades av enefälad och björk. I Hjelmared fanns "tunn" bokskog med enebuskar. Tjockare, dvs mer slutna bokskog fanns fortfarande på övriga gårdars utmarker, även om vissa delar av utmarkernas fastmark kunde vara enefälad även här. Vid laga skifte runt 1830 hade boken försvunnit från utmarken till Ramstorp, Lilla Röka, Killeröd och Hjelmared och minskat sin utbredning på övriga gårdars utmarker (se bilaga 5).

Ur källmaterialet framgår det alltså att utmarksskogen minskade stadigt mellan 1680-talet och 1830. Förutom den ogynnsamma kombinationen av överavverkning och hårt bete, blev en del av utmarken också intagen för ett ökande antal torpställen i början på 1800-talet. På inägorna däremot förblev utbredningen av trädbevuxna ängar och skogsbackar ganska stabil under denna period (se bilaga 5). Detta berodde på att betetrycket från boskapen där var lägre och att det under perioden inte skedde någon nämnvärd uppodling från äng till åker. Dikning

förekom knappast heller. Laga skifte blev början på en utveckling där de trädbevuxna inägomarkerna skulle minska kraftigt medan skogsarealen på utmarken nu sakta började öka igen.

Medan skogens avtagande på utmarken sågs som ett problem redan på 1700-talet, var det tvärtom ofta ett bekymmer att ängarna växte igen. Fredrik Trolles ”medgifvande för åboarna att få röja ängarna” på Trolleholms hemman från år 1753 är ett tecken på detta: ”*Emedan underskog eller ofruktbar skog alldeles förkväfver skogboarnas ängar; alltså tillåtes dem att icke allenast själva få röja, utan ock att få sälja dylik surskog, som står i deras ängar och vångar; dock så att de intet hugga något eke eller boke; så skall ock de alar, aspar och björke, som är rent och någorlunda uppväxt eller till 3:ne alnars höjd blifva stående, nämligen 3 à 4 alnar mellan sådana träd, men hvad där emellan är, skall huggas allt bort. Det som på ofvan bemälte sätt bortröjes, får säljas till hvar och en, som vill köpa.*” (T-B III).

Redan 1755 beslutades emellertid vid inrättandet av fideikommisset att vare sig skogsmark eller virke får säljas från Trolleholms ägor. T-B (III) skriver följande om bakgrunden: ”*Då öfverstelöjtnant Trolle inköpte Eriksholms gods, voro skogarna därunder illa medfarna och uthuggna. Under intryck häraf och för att förhindra, att dylikt framdeles åter kunde ske genom slarfvinga och skuldsatta eller snikna innehafvare af fideikommisset, så införde han äfven följande förbud i sin testamentariska disposition ofver de s.k. Trollegodsen af den 20 Maj 1755: ”ej heller vara tillåtet att, under hvad sken det vara må, sälja eller förbyta större eller mindre del af godsets skogar”... Detta blef nu tolkadt såsom ett absolut förbud för försäljning af all skogsråvara från skogarna. Enligt min uppfattning hade testator en annan mening därmed. ... Intresset för en sak, hvaraf ej någon pekuniär fördel kunde erhållas, slappades, och benägenhet uppstod att inskränka den areal, som man ej fick inkomst af, så att blott det nödtorftiga för eget behof skulle återstå. Med skogen, som ju ej hade något penningvärde, misshushållades därför på mångahanda vis.*”

T-B (III) skriver vidare: ”*Ända till år 1859, då det blef medgifvet att försälja skog, förekom ingen annan afverkning än för egendomens behof och till diskretioner åt prästerskap, kronobetjäning med flera*” (T-B III, s. 256). Mellan 1839 och 1854 uppskattades en årlig vedåtgång på ca 1000 famnar, (2 830 m³ om man räknar på en vanlig svensk skogsfamn, 2,83 m³ = 6×6×3 fot). I T-B (III) redovisas flera dokument som visar på intressekonflikter mellan godset och arrendatorer, där de senare enligt fideikommissarien överskred sina rättigheter angående tillgång till ved och virke. Försäljningsförbudet innebar också att flera skogshemmans huvudsakliga inkomst för erläggande av skatt var från försäljning av ved i städerna som de köpt på kronoskogarna norr om godset.

En första ”Skogs-Ordning” fastställdes år 1817 för att komma tillrätta med konflikterna och för att förbättra skogshushållningen. Den innehåller bland annat riktlinjer för stämpling och anvisning av ved och virke till åbor och tegelbruket. Paragraf 9 lyder: ”*För skogarnas framtida bestånd åligger skogs- och gårdsbetjäningen att de år, då ollon infalla, utse tjänlig plats till planteringshagars inhägnande*”. Paragraf 10 handlar om uppkvistning av ek, bok och björk på inägorna och paragraf 13 om ”*inställande af den hittills brukliga kolningen i alskog*”. Enligt T-B (III) hade skogsordningen inte avsedd effekt och problemen och konflikterna fortsatte.

Införandet av systematiskt skogsbruk 1838-1864

Skogsarealer på 1830-talet

Sammanställningen av uppgifterna på Åhrbergs kartor över godset från 1821-1832 resulterar i en sammanlagd areal av 1675 hektar trädbevuxen mark (Tabell 2). Ungefär hälften dominerades av ädellövträd, främst bok och ek. Det fanns även stora arealer av övrig lövskog, surskog, en stor del växande på fuktig mark, sidvallar och kärr. Tillsammans täckte dessa lövskogar en areal av 1496 hektar. Den resterande marken, 179 hektar, var halvöppen hagmark, i huvudsak björkhagar med enbuskar på utmarken (Tabell 2). Dessa hagar ingår inte i skogsmarksarealen när arealförändringar presenteras längre fram.

Tabell 2. Arealsummer av olika typer av trädbevuxen mark på Trolleholms gods enligt karteringen 1821-1832. Källa: Beskrifning till kartan öfver Fideikommiss-Godset Trolleholm författad åren 1821-1832 af Carl E. Åhrberg. Trolleholms godsarkiv.

Beståndstyp	Areal, ha
Ädellövskog	
Avenbok	4
Bok	476
Bok och ek	112
Bok och björk	23
Ek	123
Ek-hassel	92
Delsumma	828
Övrig lövskog	
Al	355
Al-björk	76
Björk	90
Löv, ospecificerat	148
Delsumma	668
Hagmark	
Björkhage med en	153
Bokhage med en	9
Hassel och en	18
Delsumma	179

Den första skogsindelningen som gjordes några år senare och som beskrivs i nästa avsnitt, omfattade dock endast en areal av 787 hektar. Tittar man närmare på vilka områden som avsattes för ett framtida systematiskt skogsbruk, visar det sig att kategorin Skogbevuxna bok- och ekbackar på inägorna alltid ingick. Den övriga skogbevuxna ängsmarken ingick däremot oftast inte, så att det mesta av inägornas ek-, hassel- och klibbalbestånd lämnades utanför och senare under 1800-talet ofta odlades upp till åkermark. På utmarken var det endast ett antal planteringshagar som ingick och som därför hade undantagits från uppdelningen mellan gårdarna i laga skifte. Dessa planteringshagar låg på Rökaholms, Ströröds, Killeröds, Hjelmaröds och Sannarps marker (figur 5, se även bilaga 5) och bestod delvis av skog och delvis av öppen fäladsmark som skulle beskogas. Den övriga utmarken skulle under 1800-talets lopp antingen läggas till skogsmarken eller odlas upp till åkermark.

Figur 5. Karta över Killeröds skogar av J. H. Ebert år 1839. Till vänster ligger Södra Planteringshagen på gammal utmark, som sedan ingår i Sjöhus Plantering. Till höger ligger Norra Planteringshagen på gammal utmark som sedan ingår i Ströröds Plantering. Däremellan i nedre delen av kartan ligger lövskogsbackarna (bok, ek, avenbok) på inägomarken.

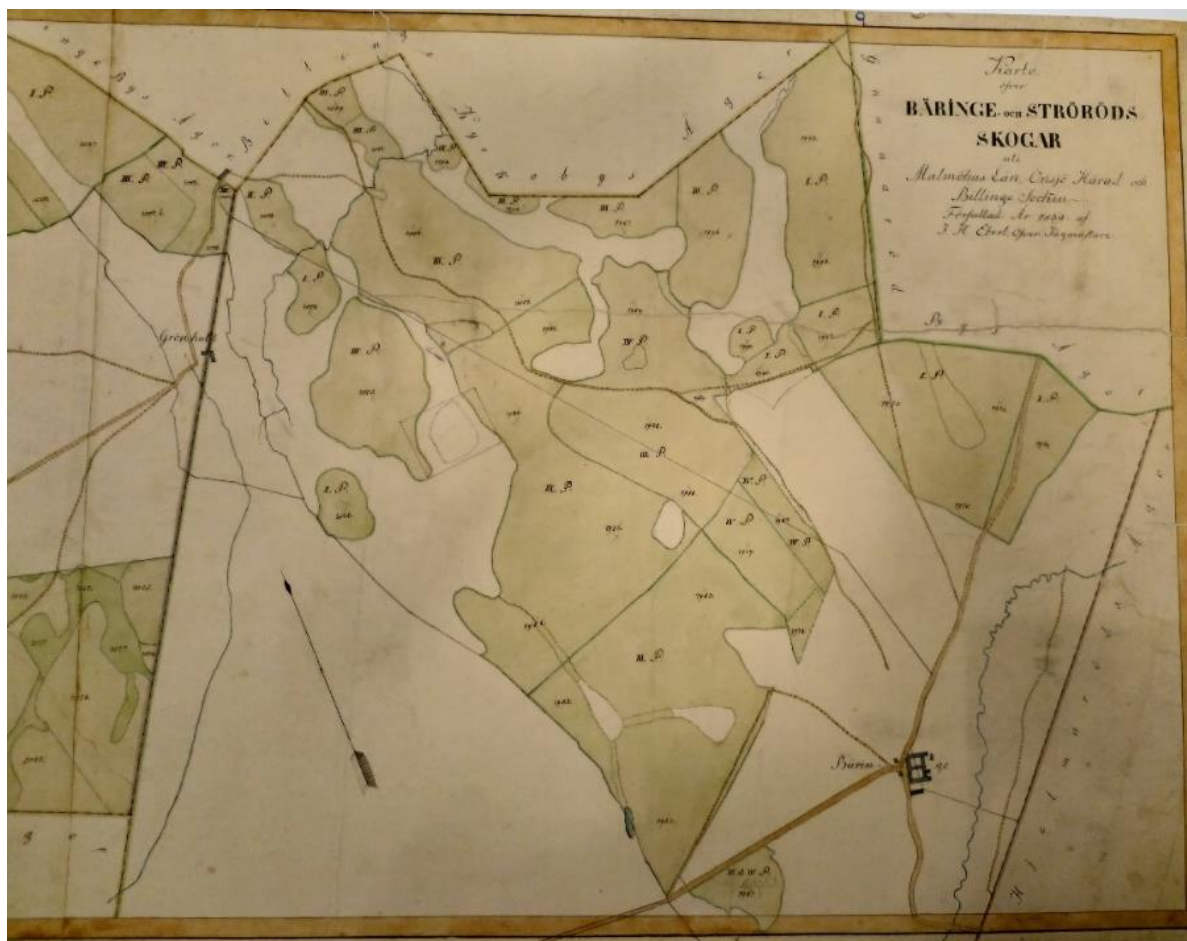
Julius Heinrich Ebert

Det systematiska skogsbruket tog sin början på Trolleholm med överjägmästaren Julius Christian Heinrich Ebert som var verksam på Trolleholm 1838-1855 och som upprättade en 100-årig hushållnings- och avkastningsplan för godsets skogar med tillhörande kartor (figur 5). Han kallade den: Tabellarisk öfversikt öfver periodiska och summariska afkastningen – från år 1838 till år 1937. Skogen blev nu ”indelad för s. k. regelmässig trakhuggning med omloppstid av 100 år och indelad i 5 afverkningstider eller perioder, hvardera om 20 år.” Dessa fem 20-åriga perioder innehöll ca 150 hektar var och för dessa beräknade Ebert den årliga avkastningen av virke och ris (T-B III, s. 265).

Eberts berättelse om Trolleholms skogar daterad den 19 juli 1838 återges av Trolle-Bonde som har översatt från tyskan (T-B III, s. 266 ff). Ebert skriver bland annat att ”Trolleholms skogar innehålla en yta af 1594 tunnland 29,8 kappland (787 ha)... Som predominerande trädslag visar sig i alla distrikten boken (*Fagus sylvatica*), utom hvilken äfven eken, björken och afvenboken m.fl. nästan öfverallt finnes till mindre antal. Åldern är mycket olika och står för närvarande ingalunda i riktigt förhållande till det hela; nästan hälften utgöres af 70-100 årig skog och däröfver; de yngsta träden (från 1 till 35 år) utgöra knappt 1/10 och mellanskogen (från 35 till 70 års ålder) allenast 1/8 af hela skogsarealen. Med undantag af Djurhagen och Rökaholmsplanteringen, hvarrest skogen å vissa platser står allt för tät och redan för 40 à 60 år sedan behöft hjälpgallring, befinna sig samtliga skogarna blott där och hvar i fullkomligt täta bestånd, och en stor del af desamma äro mer och mindre glest uthuggna, hvarigenom vindarna ha fritt spel och massor av vindfällen uppstå.

Boken och eken, som båda öfverallt nu äro härskande, skola äfven för det tillkommande isynnerhet gynnas, utan att dock därvid undertrycka i densamma inmängd björk, ask, lönn, afvenbok och alm. Omloppstiden bestämmes för eken till 180 och för boken till 100 år, då de vid denna ålder blifva tjänliga till uppfyllandet af alla behof af byggnads- och gagnsvirke”.

Ebert var mån om att det måste råda betesfred i ungsbogen och att den uppväxande skogen behöver gallras: ”Omedelbart efter uppröjningen måste huggningsplatsen omgifvas af ett fast stängsel, som åtminstone måste blifva stående så länge, till dess ungsbogen är så vuxen, att ej boskapen kan komma åt topparna. Sedan den uppväxande skogen hunnit till en ålder af 35 till 40 år, böra de toppvissnade, undertryckta och torra träden äfvensom surskog, dock med försiktighet, uthuggas, så att skogen därvid ej bringas ur sin oundgängligt nödvändiga slutning, eller så att de kvarstående träden få tillfälle breda ut sig i grenar, utan bibehålla sig uti en skön och smidig växt. En sådan hjälpgallring medförer den stora nyttan, att de kvarstående friska träden erhålla mera rum och näring, hvarigenom desammas växtlighet mycket befordras.”

Figur 6. Utsnitt ur kartan över Bärings och Ströröds skogar av J. H. Ebert år 1839. Periodnummer I-V anges för alla avdelningar, där I betecknar den äldsta skogen som bör avverkas under första 20-årsperioden, och V den yngsta att avverka om 80-100 år. Jämför även med kartorna över Bärings i figur 3.

T-B (III) beskriver Ebert med följande ord: ”Ebert var ytterst ordentlig och punktlig samt satte sig utan allt bråk i respekt hos skogsvaktare och skogsarbetare. Han var godmodig och gladlynt, gick alltid klädd i mörkgrön uniformsrock och med förgyllda knappar och plägade skämtsamt yttra: När de bönder se de gule knapper, so grüssen sie und sagen: der kommer der herr baron von Ebert. Genom Ebert var det, som bokhögskogskötseln infördes, gallringar verkställdes, plantskolor anlades och kultur af barrträd, synnerligast lärkträd, började att införas. Trolleholms innehafvare, excellensen Trolle-Bonde, afled 1855 och samma år upphörde Eberts årliga inspektionsresor till Trolleholm. Någon ny öfveruppsyningsman öfver skogarna blef ej genast antagen. Detta skedde först 3 år senare i samband med väckt förslag att få det i fideikommissurkunden införda förbudet af skogsförsäljning upphäft. ... Af denna anledning blef en dansk forstman anmodad komma öfver och taga skogarna i betraktande samt afgifva det utlåtande, som kunde blifva en följd däraf.”

Niels Edvard Svanenskiold och Frans Rasmussen

Niels Edvard Emil de Svanenskiold ansvarade för Trolleholms skogar under åren 1858-64. T-B (III, s. 272) skriver: ”Detta S-s första, tillfälligt afsedda besök i Juli 1858 medförde för Trolleholms skogar väsentliga fördelar. S. öfvertog uppsikten öfver desamma och gjorde därvid som villkor, att en forster skulle finnas på platsen. Detta var början till mera ordnade förhållanden. Ehuru Svanenskiolds tid blef kort (blott 6 år), blef han en banbrytare och medhann påpeka och ifra för borttagandet af mycket själfsvåld och ingrodda ovanor. Han var ej rädd för att öppet säga sin mening och blotta missförhållanden.” Denna kommentar tyder på att Eberts hushållningsplan till stora delar inte kunde omsättas i praktiken under de första 20 åren och att ett ordnat skogsbruk i verklig bemärkelse inte tog sin början förrän med Svanenskiold och anställningen av en permanent skogsförvaltare på plats, nämligen Frans Rasmussen.

Svanenskiolds berättelse av den 16 juli 1858 definierar det framtida skogsbruket för hållbar virkesproduktion med några viktiga målsättningar:

”att under inga villkor taga mer ur skogarna, än de efter forstmässig behandling fortfarande kunna lämna,
att alltid hålla hela skogsarealen under fullständig och tillfyllestgörande återväxt, samt
att draga försorg om att allt skadevatten afledes, och
att betesrätt blott tillåtes, när den kan ske utan skada för skogarna.”

År 1859 upphävdes så förbudet att sälja skog utanför godset. T-B (III, s. 279) skriver: ”Således hade nu Trolleholms innehafvare fått rättighet att försälja skog. En duglig och skicklig öfverforster skulle börja tillämpa nyare tiders fackkunskap och en forster på platsen, som förut saknats, blef äfven samtidigt anställd. Allt artade sig sålunda att komma i nya hjulspår. Men att detta ej var gjordt i en handvändning fick den erfara, som närmast hade att tillämpa de nya reformerna, och det var den nykomne forstern Frans Rasmussen. Synnerligast under den tidigare delen af hans tjänstetid, då det gällde att mot alla stridiga intressen tillkämpa skogen den plats i hushållningen, som med rätta tillkommer den, togos hans krafter mer än någon annans i anspråk, och mer än någon annan pröfvade han på de svårigheter, som voro förenade med frågans lösning.”

Frans Rasmussen var född 1832 och var forster eller skogsförvaltare vid Trolleholm från den 4 November 1859 till 1903, alltså under hela den långa period som Trolleholms gods gick från traditionell markanvändning till ett modernare brukande av jord och skog, den agrara

revolutionen (Tabell 3, bilaga 4). Redan 1862 uppfördes ett nytt murat boningshus åt honom och hans familj och när han 1899 hade varit 40 år i tjänsten, ”hedrades han med en festmiddag och erhöll bevis på erkännande och tacksamhet”. T-B (III) konstaterar att ”Rasmussens duglighet och förmåga har således blifvit tagen i anspråk på flera håll, men hans förnämsta lifsgärning är vid Trolleholm.”

Svanenskiold gjorde en ny hushållningsplan, liksom Eberts för en omloppstid av 100 år med fem 20-åriga perioder och på samma ytuppgifter som Eberts, runt 790 ha. De första granplantorna sattes i jorden på 1860-talet, men det handlade till en början endast om små arealer. Att skogsbetet skulle regleras var mycket viktig för Svanenskiold (Tabell 1). T-B (III) skriver: ”Det som likväl mest bidrog till skogens förkofvran var, att den med kraft och så småningom i allt större utsträckning fredades för den förderfliga kreatursbetningen. Svanenskiolds verksamhet vid Trolleholm blef af kort varaktighet eller allenast 6 år. Med intresse och oförskräckthet arbetade han för reformerna. Mera hade kunnat utföras, om han ej haft att kämpa emot en gensträfvig förvaltare och om godsherren varit bosatt på gården. ... Äfven hindrade de ännu gällande arrendekontrakterna många nyttiga reformers genomförande. Det blef nästa öfverförster F. Ritter beskärmt att genomdrifva dem under sin 22 åriga tjänstetid vid Trolleholm från 1865 till sin död den 24 Maj 1887.”

Tabell 3. Skogsskötsel och skogsplantering på Trolleholms gods genom tiden.

Tidsperiod	Utmarksbete	Stubbskogs-skötsel	Barrplantering	Lövplantering	Åkerplantering
1687-1743	Ja	Ja			
1744-1838	Ja	Ja			
1839-1864	Ja	Ja		Bok	
1864-1880	Avveckling	Avveckling	Gran, tall	Bok	
1880-1905			Gran, tall	Bok, ask	
1906-1947			Gran	Ask, bok	
1948-1967				Ek, ask	
1967-1986			Gran	Ask	
1987-1999			Gran	Ek	Ek, barr
1999-2005				Ek	Barr
2005-2015			Barr	Ek, al	Ek, poppel, barr

Den agrara revolutionen på Trolleholm 1865-1887

Friedrich Ritter

Johan David Friedrich Ritter kom, liksom Ebert, från Tyskland. Han föddes i Potsdam 1812 och dog i Landskrona 1887. Han kom redan 1841 till Sverige, som skogsförvaltare och godsadministratör till Vanås hos greve A. F. Wachtmeister. Carl Trolle-Bonde, som kom att samarbeta nära med Ritter under åren 1877 till 1887 på Trolleholm beskriver honom med följande ord: ”Ritter var en högväxt, ståtlig man, med ett värdigt och belevadt sätt. Han talade ogärna om sig själv. Folk trodde, att han var en man af hög börd, som till följd af någon politisk eller annan mystisk tilldragelse nödgats emigrera och byta om namn. Möjligen

var det blott hans imponerande yttre, som gifvit anledning härtill. Han hade gjort sin värneplikt samtidigt med Bismarck, om hvilken han understundom berättade en och annan anekdot. Det må nu varit huru som helst med hans föregående, säkert är, att Ritter var en ovanligt duglig, praktisk och erfaren man, icke blott i allt som rörde skogsväsendet, utan äfven i godsförhållanden i allmänhet. Hans förmåga togs därför äfven i anspråk vid arrendevärderingar och omorganisationer här på godset under slutet av 1870-talet och följande år. Den, som skrifver detta, hade stor nytta af honom och bevarar honom i ett tacksamt och kärleksfullt minne” (T-B III).

Reformen av arrendekontrakten

Under Ritters tid, 1865-1887, förändrades förutsättningarna för skogsbruket på Trolleholm i grunden. Detta berodde dels på viktiga förändringar i hur arrendekontrakten utformades på Skogbogodset, och dels på den omfattande skogsdikningen som nu tog sin början (Tabeller 1, 3). De första enkla arrendekontrakten dateras till slutet av 1700-talet. T-B konstaterar att: *”Åboombytena vore emellertid täta, och det berodde mest på, att de ingenting hade att lefva utaf, utan nödgades ofta göra skogsåverkan för att kunna existera. De blefvo då bortkörda, men hvart de togo vägen omnämnes icke. Förmodligen befolkade de den massa gatuhus, som den tiden funnos” (T-B II, s. 334).* Han anför ett kontrakt för Mölleröka från 1808 som exempel. Där stadgas följande: *”Skall Åboen hvarken själf, eller igenom andra, göra någon oloflig åverkan eller skada på Sätessgårdens och Hemmanets tillhörige Skogar, vid plikt första gången af Tjo riksdlr Banco Specie samt skadans fulla ersättande. Beträdes han därmed andra gången, afflytte han utan Lagsökning eller Fardag ifrån dess (Hemman), äfven som ock dessutom ersätta skadans fulla belopp” (T-B II, s. 335).* Skogsåverkan var uppenbarligen mycket vanlig och upphörde trots återkommande påbud från godsets sida inte förrän på 1860-talet. T-B anför många exempel från rättsprocesser i sin monografi.

Nya kontrakt på 30 år tillämpades efter laga skifte från 1829. Enligt dessa var arrendatorn skyldig att utan ersättning *”vara behjälplig med sågtimmers och fotträds fällande och framskaffande ur egendomens skogar till herrgården eller sågen vid Trolleholm. Vidare var han ålagd i skogarna fälla, upphugga och famnlägga samt till gården eller tegelbruket framföra 10 famnar ved (3 x 3 x 3 1/2 alnar). De vid fällningen fallande kvistar eller s. k. qvas fick arrendatorn behålla”. ... ”De i inägorna befintliga skogbevuxna backarna ägde arrendatorn rätt gagna till bete, dock med skyldighet att inom de första 10 åren hafva desamma instängda med dubbla stengärden. Inkomsten af ollongäden förbehöll jordägaren sig.” ... ”I vedutsyning bestods årligen 4 lass af boke eller björke till s. k. gagnsvirke samt 2 lass till malttorkning; dessutom från odlingsmarken all den eldbrand, som vid rothuggningen och rödjandet af alla hinderlige buskar å hemmanets åkrar och ängar erhålles. Lasstalen ved beräknades efter 6 på famnen. Till husens underhåll erhöles undertimmer, som först skulle fraktas till gårdens såg.” (T-B II, s. 337).*

Nyordningen av rättigheterna till skogen tog tid att genomföra vilket även berodde på en långdragen maktkamp mellan godsförvaltaren och de nya skogstjänstemännen: *”Ehuru genom forsters och öfverforsters anställande vid egendomen gårds- och skogsförvaltningen blifvit skilda, funnos likväl emellan dem alltför många beröringspunkter, där den ömsesidiga maktbefogenheten var sväfvande, för att tvister och obehag skulle kunna undvikas, isynnerhet som gårdsförvaltaren endast motvilligt fann sig i den nya ordningen, som ej längre lät honom vara ensam rådande. ... Fullständig ordning i dessa förhållanden kunde ej införas, innan utsyningen till godset upphörde, och forstern ej vidare stod under godsförvaltarens kommando” (T-B III).*

Under Ritters tid och de första åren av Carl Trolle-Bondes tid som arrendator inföll den kanske enskilt viktigaste förändringen för att Trolleholms skogar slutligen kunde skötas för hög och hållbar virkesproduktion utan påverkan av andra intressen. När man läser Trolle-Bondes text, är det tydligt hur viktigt det var för honom att nå detta mål:

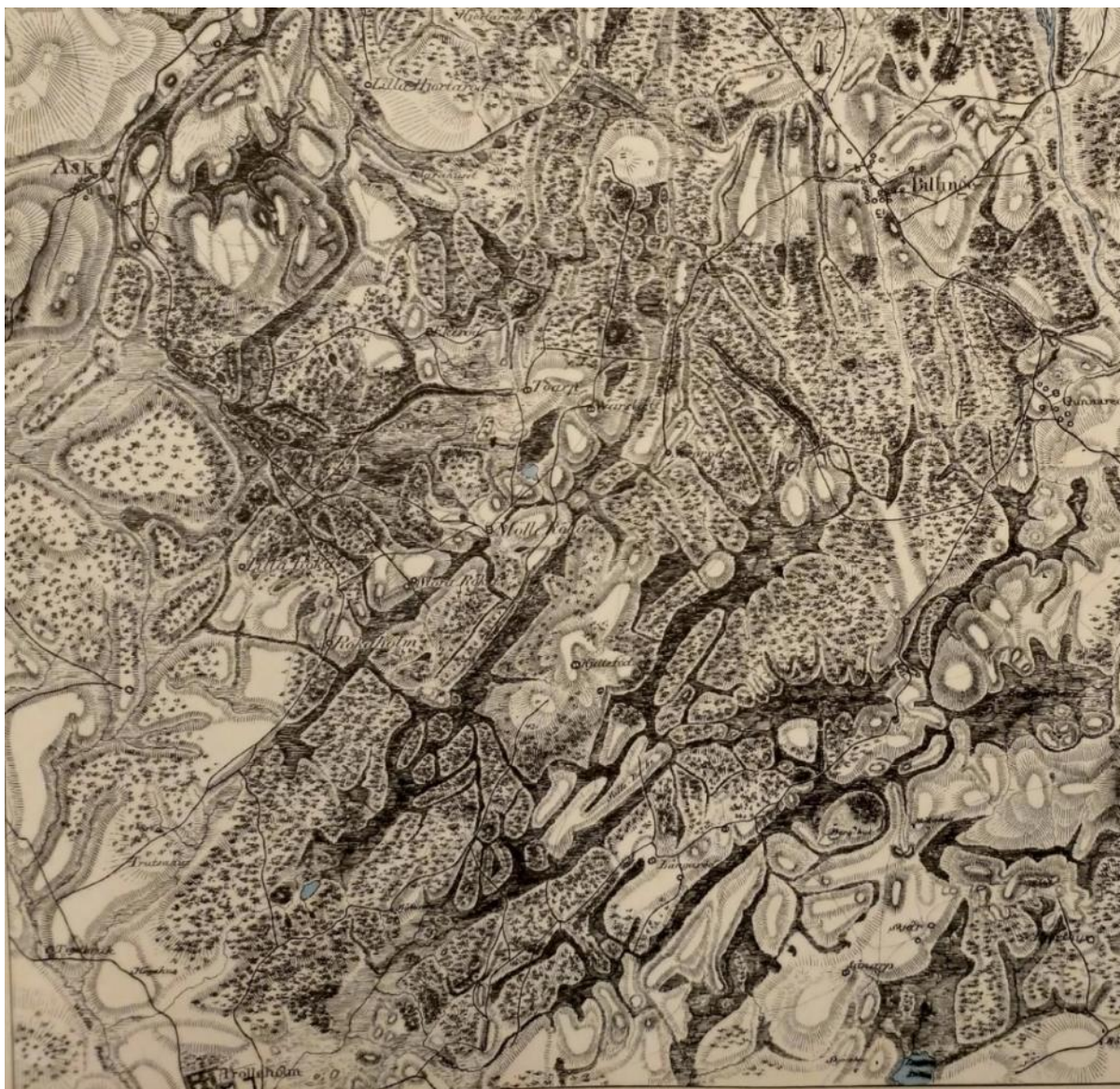
”Länge hade det varit ett önskemål för skogsförvaltningen att få kontraktsbestämmelserna angående skogsutsyning till arrendatorerna, hvarigenom så många svårigheter uppstodo, annullerade. Men gamla hävdvunna bruk är det icke så lätt att bryta med, och först 1891 kunde detta till fullo genomföras.”... ”Våren 1879 utgick en af de 20-åriga afverkningsperioderna och för att kunna fota skogshushållningen på säkrare grunder, lät fideikommissets d.v. innehafvare företaga en nymätning af Trolleholms ägor, hvilken var nödvändig, emedan åkerkulturen under de sista 50 åren inkräktat stora ytor af den förut till skogen hörande ängs- och fäladsmarken. Därigenom skulle äfven möjliggöras en reform, efter hvars genomförande några berättigade anspråk på skogen från arrendatorernas å skogbogodsets sida icke vidare skulle kunna framställas. En oegentlighet låg nämligen däriuti, att en arrendator fick betala onera för hela hemmanet, ehuru han icke hade någon brukanderätt till den del deraf, som var skogbevuxen. Efter nymätningen 1878-1880 kunde på kapplandet afgöras, huru stor del af ett hemman, som var under arrendatorns disposition, och huru stor del, som tillhörde skogen. Hvad de s.k. fäladsmarkerna anginge, undersöktes hvilka som till följd af sitt läge i närheten af redan befintlig åker och på grund av jordens beskaffenhet lämpade sig för odling, och vilka som borde kultiveras med skog. Därefter åsattes åkerjorden ett värde af t. ex. 200 kronor, skogen 100 kronor och fäladsmarken 50 kronor. I proportion härefter betalar nu jordägaren årligen vid arrendelikviden i mars månad den procent af hemmanets onera, som belöper sig på skogsmarken och på den till skogen lagda fäladsmarken. De begga hufvudorsakerna til att virke lämnades arrendatorerna – att deras vagnar och redskap användes för jordägarens räkning, och att de betalade onera för en del af skogsmarken - förefunnos icke mera. Skogsförvaltningens önskningsmål hade ernåtts, och den förut rådande misshushållning, som låg deri, att det vackraste och mest välformade virket måste undantagas från försäljning, utan att ens därigenom mottagarens ofta obilliga anspråk uppfylldes, upphörde alldeles” (T-B III, s. 283 ff). ...”Efter dessa värden, uträknade för hvarje hemman, fördelades därefter procentvärdet af kommunalutskylderna. Den högsta procent, som jordägaren bidrog med, var för Bäringe med 46% och den lägsta för Gamla Värslätt med 3%” (T-B III, s. 294). ... ”Äfven här framträder Ritter såsom den intresserade och kunnige föregångsmannen, hvilken banade väg för de nya principer, som genomfördes med 1882 års kontrakter. Skog bör vara skog utan intrång, dålig åker läggas till skogsmarken, och däremot skogsmark, tjänlig till åker, därtill lämnas, beroende på lokala förhållanden. Arrende erlägges för åker utan ett appendix af vedutsyning, bete och skogshöstnad. Betesmark betraktas blott som tillfällig, till dess den hinner odlas ell. skogsplanteras och arrendatorn, som gagnat den, kan undvara densamma” (T-B III, s. 295).

Dike i bokskog vid Ströröd i mars 2020.

Dikning och skogsplantering

En bra bit in i 1800-talet hade det skånska landskapet till största delen kvar den naturgivna hydrologin. Skånska Rekognosceringskartan 1812-1815, den första detaljerade topografiska kartan, skulle ge information över framkomligheten för militära ändamål varför våtmarker som försvårade framkomligheten karterades noggrant. Kartan visar att odikade kärrmarker täckte ganska stora arealer på Skogbogodset vid 1800-talets början (Figur 7). Först 1870 påbörjades en omfattande dikning av skogsmarken på Trolleholm genom att stora floddiken anläggs. Syftet var att *”torrlägga stora sankta trakter i skogsmarken för skogens bättre trefnad och tillväxt, samt att möjliggöra en framtida dränering af åker och odlingsmark”* (T-B II s. 610). Sommaren 1881 avsynades 15 sådana floddiken och skogsdikningen fortsatte kontinuerligt. I samband med detta kan nämnas att åkerarealen på Skogbogodset under tiden 1880-1905 ökade från 900 ha till 1590 hektar.

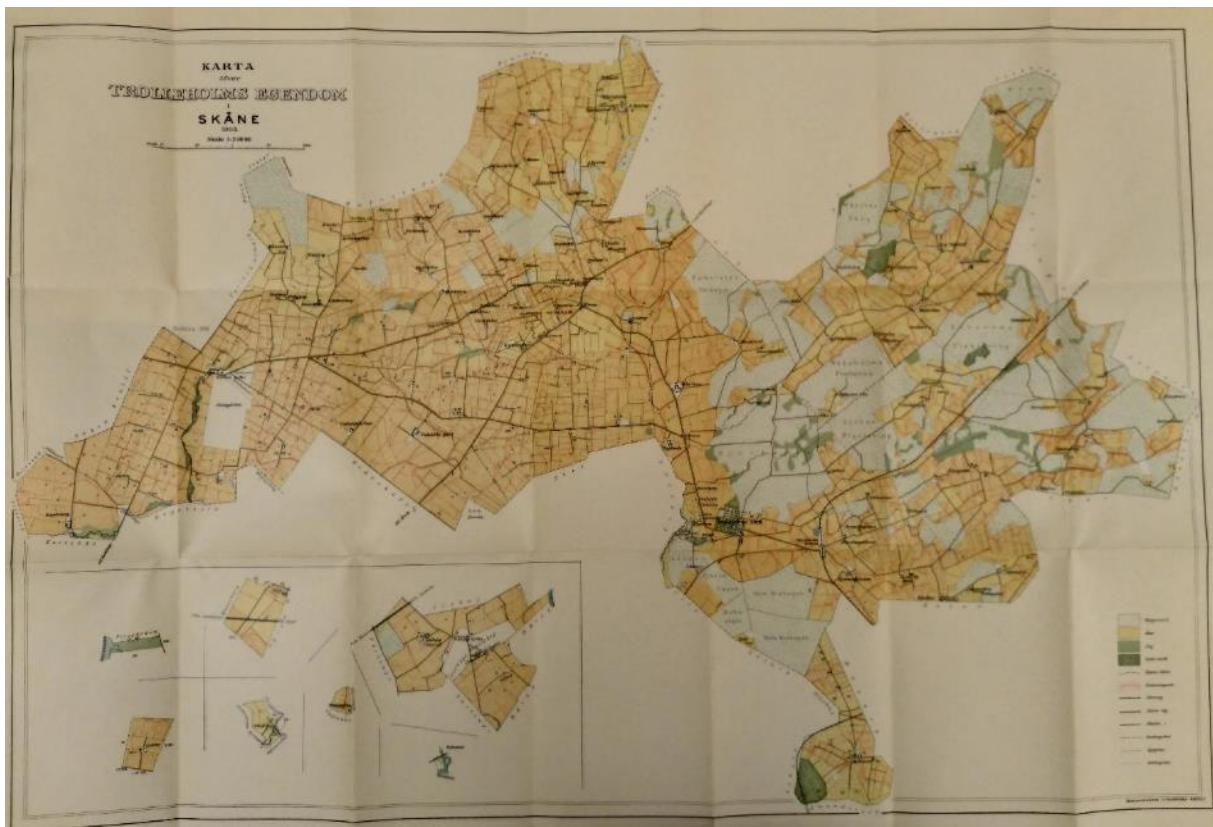

Figur 7. Del av Skånska Rekognosceringskartan 1812-1815 över östra delen av Trolleholms gods (Skogbogodset) som visar det odikade landskapet innan laga skifte. Huvudgården i nedre vänstra delen av kartan, Bälinge i övre högra delen.

Ritter förde noggranna anteckningar om skötselåtgärderna i skogarna. Där kan vi läsa när och var de tidiga gran- och lärkplanteringarna gjordes. Även tall planterades, men dessa kulturer misslyckades på grund av för trädslaget olämplig lerblandad jordmån. Redan på 1860- och 1870-talen planterades även bok, ek och ask i mindre omfattning. Den totala skogsarealen minskade dock under perioden då betydande arealer av mer eller mindre trädbevuxen mark odlades upp under slutet av 1800-talet: ”Ej mindre än c. 1,400 tnld förutvarande skogsängar och betesmark hafva under sistförflutna 25 år blifvit odlade” (T-B III, s. 293). Godsets totala skogsareal 1880 var därför 270 hektar mindre än 50 år tidigare (figur 9).

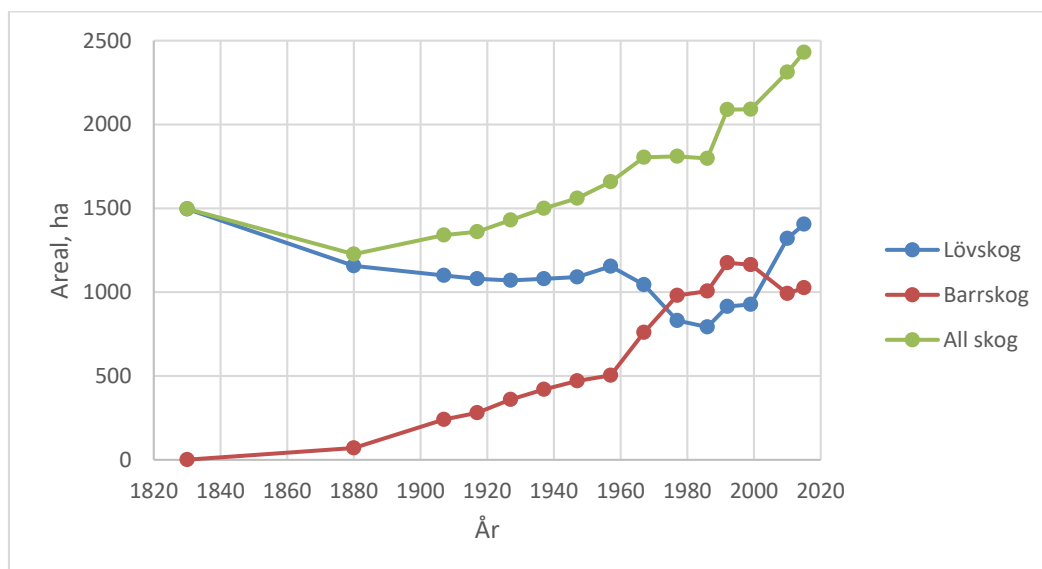
Konsolidering i skogen 1887-1947

Ritters efterträdare blev Carl Oswald Wolf von Schönberg (1860-1938) som ansvarade för Trolleholms skogar från 1890 och åtminstone fram till publiceringen av sista delen av Trolle-Bondes monografi 1907. Schönbergs föräldrar var tyska men han var född 1860 i Angelstad, Kronobergs län, och utbildade sig till jägmästare i Tharandt (nära Dresden) och Stockholm. Han var jägmästare i södra Skånes revir från 1893 fram till pensioneringen 1925 och hade förvaltningsuppdrag på flera gods. Han var dessutom lärare i skogshushållning i Alnarp 1911-1928. Från hans tid finns uppgifter om plantering och sådd av gran, bergtall, silvergran, bok, ek, avenbok, lind, lönn och hästkastanj. Bok och ask ägnades särskild omsorg, bland annat skedde undersådd och underplantering av bok i befintlig björkskog. De första uppgifterna om skog på nedlagd åkermark handlar om Toarp där det skedde sådd av björk, avenbok och ek, samt plantering av ek, bergtall och ask. Skogsdikningen fortsatte i stor skala och 1905 anlades en ny såg vid Trolleholm och en ny inmätning av skogarna påbörjades. Skogens utbredning vid den tiden visas dels på kartan i band I av Trolleholm – förr och nu (1905, figur 8) samt på den häradsekonomiska kartan 1915 (figur 2). Godsets skogsareal omfattade då 1340 hektar, varav 1100 ha var lövskog och 240 ha barrskog, och var därmed fortfarande mindre än vid tiden för laga skifte runt 1830 (figur 9).

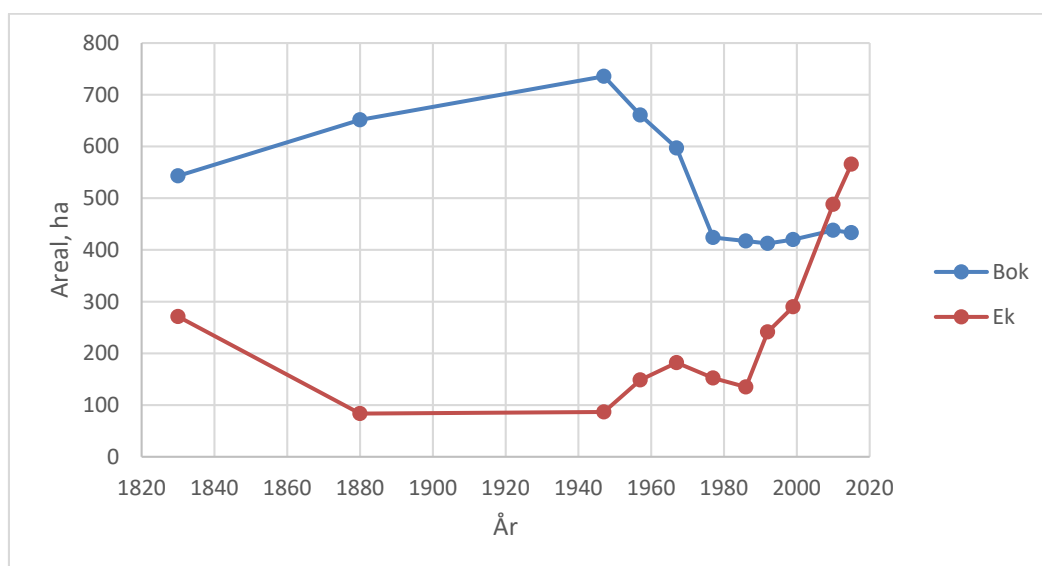

Figur 8. Karta över Trolleholms gods år 1905. Ur Trolle-Bonde, band I (1905). Åkermark i gult, skogsmark i ljusgrönt och ängsmark i mörkgrönt. Det s. k. Strögodsets skiften i nedre vänstra hörnet ingår inte i detta arbete.

Vid sekelskiftet 1900 var skogen och skogsbruket äntligen helt och hållet under skogsförvaltningens kontroll, skogsseparationen var fullbordad. Boken var det viktigaste trädslaget och bokskogarna sköttes med naturlig förnyring under skärm. På de numera utdikade våtmarkerna i skogen växte al och björk men andelen ask började öka. Åkermarksarealen hade nu nått sitt historiska maximum på Trolleholm (och i stora delar av södra Sverige) men började sakta minska efter första världskriget. Den viktigaste förändringen under tiden fram till andra världskrigets slut var fördubblingen av arealen barrskog till runt 500 hektar, till allra största delen genom granplantering (figur 9). Expansion av gran skedde inte på bekostnad av bokskogen utan den planterades främst på tidigare öppen mark (se bilaga 5). Bokskogsarealen fortsatte att sakta växa och i skogsbruksplanen 1947 redovisas över 700 ha (figur 10). År 1937 hade nyplanteringen kompenserat arealförlusten från 1800-talets uppodlingar och skogsarealen var åter runt 1500 hektar (figur 9).

Figur 9. Arealutveckling av lövskog, barrskog och all skog på Trolleholms gods mellan 1830 och 2015.

Figur 10. Arealutveckling av bok- och ekskog på Trolleholms gods mellan 1830 och 2015.

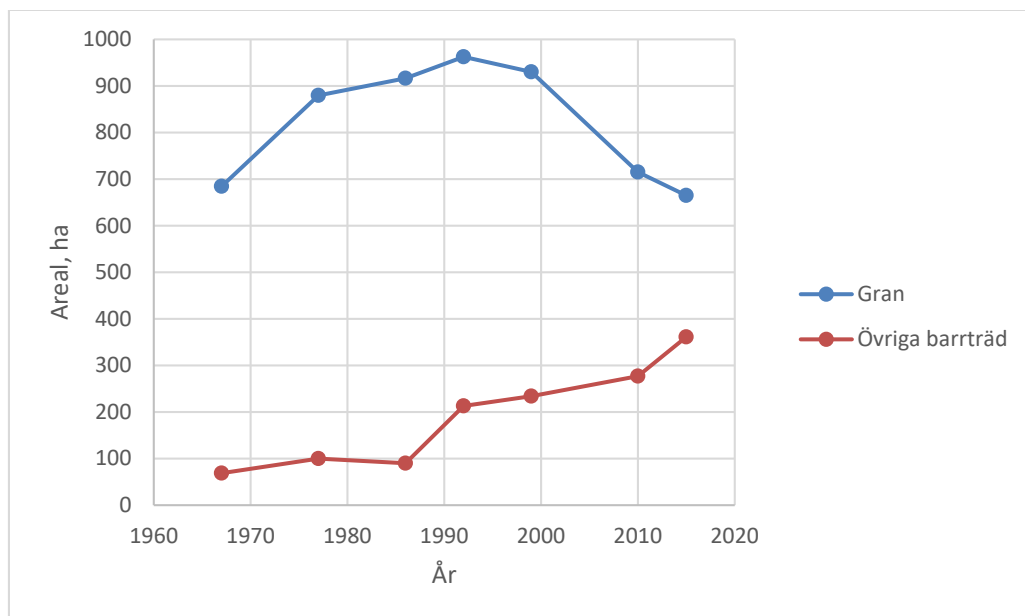

Som på många håll i Skåne ersattes även på Trolleholm stora arealer bokskog med granplanteringar på 1960- och 1970-talen. Ramstorps snärje i april 2008.

Granens expansion 1947-1986

Under 1950-talet fortsatte arealen granskog att stadigt öka, och nu omfördes också upp till tio hektar bokskog årligen till granplanteringar. Omföringen intensifierades efter den förödande oktoberstormen 1967 som fällde stora volymer av både bok och gran. Den stormfällda bokskogen återplanterades till största delen med gran (se bilaga 5). Mellan 1967 och 1977 minskade därför Trolleholms bokskogsareal från 597 ha till 424 ha (figur 10). Den första juli 1974 trädde så bokskogslagen i kraft och därmed upphörde den storskaliga omföringen av bok till gran, både på Trolleholm och i övriga södra Sverige. Genom dispenser från lagen försvann dock under de kommande åren några mindre bestånd, men totalarealen bokskog på Trolleholm har varit i stort sett stabil de senaste 40 åren.

Granskogens areal nådde sitt historiska maximum i början på 1990-talet med drygt 960 hektar (figur 11), mer än dubbelt så stor areal som den återstående bokskogen. Ökningen fortsatte trots att betydande volymer gran fälldes av stormar under perioden. Det var först efter den svåra decemberstormen 1999 som granskogen i större omfattning började återplanteras med andra trädslag, både på Trolleholm och i Skåne i allmänhet (figur 11, bilaga 5).

Figur 11. Arealutveckling av bestånd av gran- och övriga barrträd på Trolleholms gods mellan 1967 och 2015. Övriga barrträd är ädelcypress, douglasgran, japansk och hybridlärk, jättetuja, kaskadgran, kungsgran, kustgran, och sitkagran.

Stormskador, avverkning och virkesvolymer

Många av Trolleholms skogar är stormkänsliga, dels för att de är exponerade för kraftiga västliga havsvindar, och dels för att fuktiga jordar på lerskiffermoränen på sina håll leder till grunda, stormkänsliga rotsystem. I Trolle-Bondes anteckningar (band III, s. 335) kan man läsa följande om den stora julstormen 1902: *”Natten mellan juldagen och annandagen rasade den förfärligaste sydvästligaste storm, som varit i mannaminne. På slottet blåste massor af takpannor ned på södra flygeln, hela fönsterkarmar brötos lösa och nedramlade; dånet var fruktansvärdt och alla voro uppe eller åtminstone vakna. I Djurhagen var vägen korsad och stängda af nedslagna, stora, och hundraåriga bokar. I skogarna, särskildt vid Ekeröd, var mer än en hel arsafverkning nedrifven.”* I en fotnot noterar han att *”Om en liknande svår storm 1824, natten mellan en 20:de och 21:sta December, finnas här några anteckningar, af hvilka framgår, att vid detta tillfälle nedbläste 858 stora träd (275 ekar och 507 bokar).”*

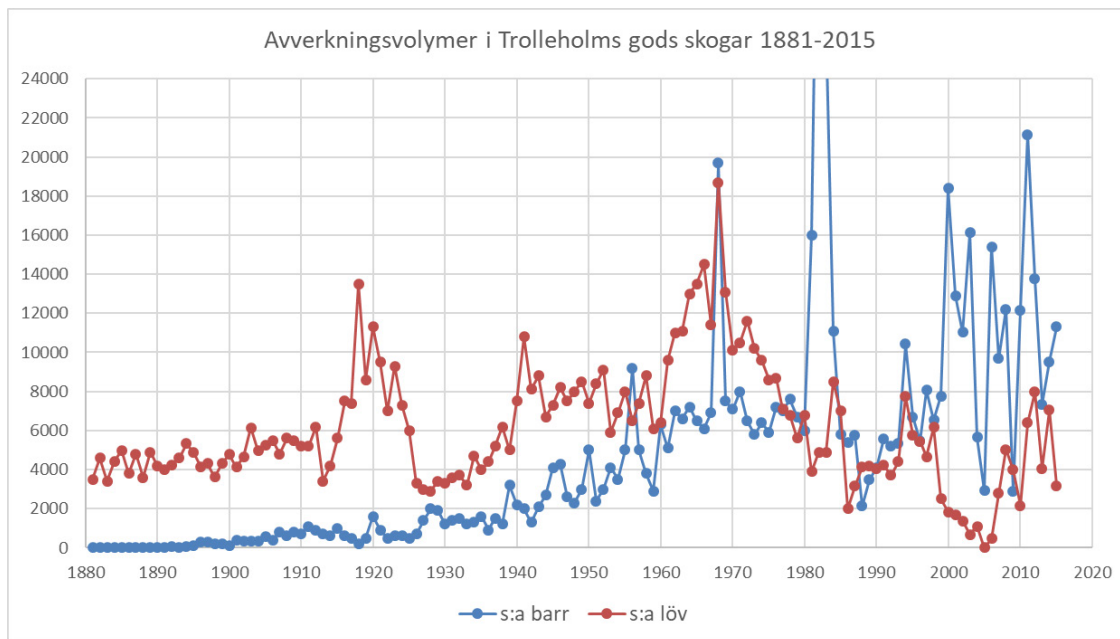
En svår storm den 21 januari 1956 orsakade stora skador särskilt i äldre granbestånd i Malmöhus län, inklusive Trolleholm (Holmberg 2005). Stormen den 17 oktober 1967 fällde stora arealer skog i Skåne och blev särskilt ödesdiger för bokskogen. Då bladverket fortfarande var kvar var bokarna extra känsliga och det uppskattas att runt 1000 ha bokskog fälldes i Skåne den natten. Stormen skyndade ytterligare på den storskaliga omföring av bokskog till granplantering som hade pågått ett antal år och som inte skulle upphöra förrän bokskogslagen trädde i kraft 1974. Underlagen från Trolleholm visar att oktoberstormen fällde lika mycket bok som gran, ungefär 16 000 kubikmeter vardera, plus drygt 500 kubikmeter ek (uppmätt summa 32 430 m³). Stormen ledde till att 72 hektar måste föryngras. Med få undantag planterades gran på de vindfällda ytorna.

Stormen den 8 februari 1981 fällde 9750 kubikmeter på en areal av 28,6 hektar. I november samma år var det åter dags och denna gång blev det stormfällningar tre olika dagar, den 2, 20 och 24 november. Den totala fällda volymen blev hela 44 150 kubikmeter på en yta av 140

hektar. Ytterligare en storm drabbade Skåne den 18 januari 1983 och fällde 9200 kubikmeter skog på en yta av 38,5 ha på Trolleholm. Gran stormfälldes 1981-83 särskilt i planteringarna på den gamla samfällda fäladen i Torrlösa socken, i Kräbsahagen och Bokeslätt, på Ramstorps fälad, i norra Djurhagen, Rökaholms plantering (nästan hela området stormskadades i november 1981), på Killeröds södra fälad, i norra Ekeröd, Slätthult-Toarp, östra Ströröds plantering, på Bäringe samt Hjelmaröds fälader. Stormarna på 1980-talet fällde nästan enbart granskog, men i princip alla bestånd återplanterades med gran igen (se bilaga 5). Det skulle krävas ytterligare en svår storm för att ändra detta mönster. Decemberstormen 1999 fällde 19 550 kubikmeter skog på Trolleholm och efter stormen Gudrun 2005 upparbetades 16 300 kubikmeter. Vintern 2013/14 fällde en storm 5750 kubikmeter skog på Trolleholm och en ny storm 2015/16 fällde ytterligare 1100 kubikmeter.

Figur 12 visar avverkningsvolymerna för löv- och barrträd sedan 1881 och ger en intressant överblick över skogsbrukets utveckling på Trolleholm efter att jordägaren hade löst in arrendatorernas betes- och utsyningsrättigheter och skogsförvaltningen således uppnått full skogsseparation och kontroll över skogarnas skötsel. Man ser att lövvirke, i huvudsak bok, dominerade de första årtiondena och att de avverkade volymerna var ganska stabila under åren fram till första världskriget. Att julstormen 1902 fällde större arealer skog syns dock i det höga värdet för 1903 (6150 m³ löv). Det ökade behovet av ved under kriget kulminerade 1918 med en avverkning på 13 500 m³ lövvirke. Volymerna förblev relativt höga fram till 1925 men föll sedan under 4000 m³ mellan 1926 och 1933. Därefter skedde en långsam ökning igen som kulminerade 1941 när vedbehovet åter stigit på grund av andra världskriget. Fram till 1960 förblev avverkningen av lövvirke på en relativt hög, stabil nivå för att sedan öka ytterligare under 1960-talet. De extremt höga volymerna 1968 för både löv- och barrvirke berodde på den svåra oktoberstormen 1967. Under 1970-talet minskade avverkningen av lövträd stadigt medan lövvolymerna varierade under 1980- och 1990-talen. Under första delen av 2000-talet vek marknaden för bokvirke och det avverkades de lägsta lövvolymerna sett till hela perioden medan skillnaderna mellan åren åter var ganska stora fram till 2015.

Fram till 1900 var volymen avverkat barrvirke helt obetydligt och först 1928 nåddes en volym på 2000 m³. Därefter ökade volymerna gradvis men ända fram till 1977 var det endast under stormfallsåren 1956 och 1967 (registrerad 1968) som de skördade volymerna barrvirke var högre än lövvolymen. Stormarna i början på 1980-talet fällde enorma volymer granskog (se ovan). Tiden därefter fram till slutet på 1990-talet låg barr- och lövvolymerna ganska lika, men sedan dess låg den samlade volymen barrvirke mycket högre än lövvolymerna.

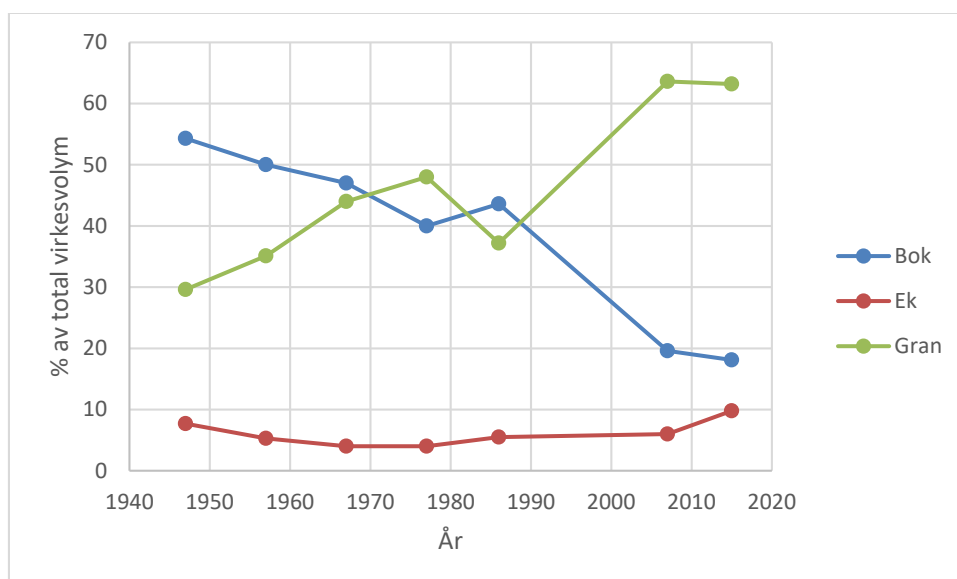

Figur 12. Avverkningsvolymen (m³fbp, efter år 2000 m³fub) för löv- och barrträd i Trolleholms gods skogar mellan åren 1881 och 2015. Värdet för barrträden 1982 är 40 100 m³ och för 1983 26 800 m³, i båda fallen är de höga volymerna orsakade av svåra stormskador. Källa: Esben Møller Madsen. År 1881 anger avverkning vinterhalvåret 1880-81 o.s.v.

År 1947 uppgavs ett totalt virkesförråd på 318 000 kubikmeter. Förrådet förblev relativt stabilt fram till taxeringen 1967, som gjordes före Oktoberstormen som ledde till stora förluster. År 1977 uppgavs ett förråd på endast 242 000 kubikmeter. Planläggaren skrev följande om det minskande virkesförrådet:

”Kubikmassan har under perioden sjunkit från 308 000 m³ (171 m³/ha) till 242 000 m³ (134 m³/ha), en minskning med 66000 m³ (37 m³/ha) = 27%. Kubikmassareduktionen fördelar sig med 54 000 m³ (32%) till lövträd och 13000 m³ (9%) till barrträd. Det stora fallet i kubikmassan beror på 1) stormen hösten 1967 - den direkta stormfällningen utgjorde ca 40000 m³, 2) den indirekt ("trasiga" bestånd) ca lika mycket, 2) fortsatt överföring av gammal bokskog till barrskog, 3) kalavverkning av övermogen granskog.” Sedan dess har förrådet stadigt ökat och för 2015 uppgavs runt 450 000 kubikmeter.

År 1947 utgjorde boken fortfarande mer än hälften av förrådet (Fig 13). Bokens andel sjönk sedan till runt 40% år 1977 men ökade något igen till 1986. Efter 1986 skedde en snabb minskning och idag utgör boken mindre än 20% av Trolleholms virkesförråd. Minskningen berodde delvis på en storskalig förnygring av bokskogen med stora uttag av gammal bok och en stor volymtillväxt av gran under samma period (Fig. 13). Granens svacka i mitten på 1980-talet förklaras av stora stormfällningar 1981-1986 (se ovan). Den stora satsningen på ekskog som beskrivs i nästa avsnitt börjar synas i en ökande andel ek av virkesvolymen år 2015 (Fig. 13).

Figur 13. Andelen (%) bok, ek och gran av det totala virkesförrådet i Trolleholms gods skogar mellan åren 1947 och 2015.

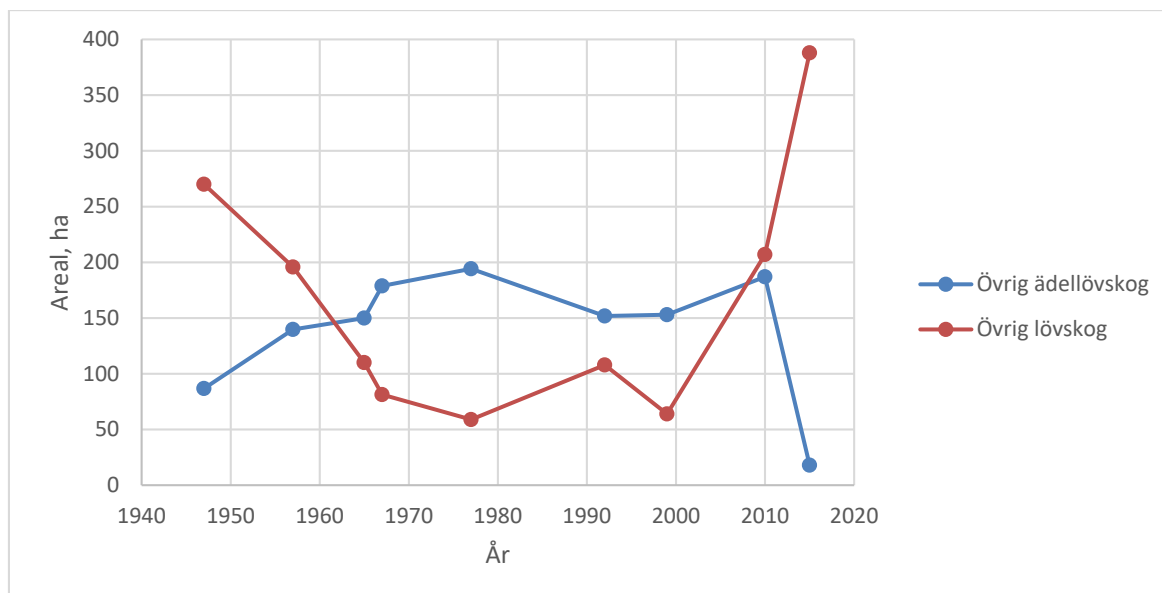
Lövskogens återkomst 1986-2015

Esben Møller Madsen tog sin jägmästarexamen vid Köpenhamns universitet 1979 och tillträdde som skogsförvaltare på Trolleholm den 1 november 1985. Han innehade denna position fram till den 31 december 2016 och var från 1988 även godsets VD. Hans långa verksamhet i Trolleholms skogar präglades av en mycket omfattande nyetablering av skog på tidigare åkermark, särskilt ek. Møller Madsen såg eken som det trädslag som bäst kan bygga upp en långsiktig, strategisk kapitalreserv, medan julgranar, pyntegrönt och poppel skulle komplettera jordbruket och säkra den löpande likviditeten med sina korta produktionscykler. Den övriga skogen med bok och gran som de viktigaste trädslagen sköttes intensivt men där volymen ackumulerades som både strategisk kapitalreserv och taktisk reserv för att kunna buffra eventuella variationer i resultatet från godsets övriga driftsgrenar. När Møller Madsen tillträdde var granen och boken de viktigaste produktionsträden med 920 respektive 420 ha och utgjorde tillsammans $\frac{3}{4}$ av skogsmarksarealen på 1800 hektar. Han ansåg dock att gran och bok på många ställen växte på olämpliga ståndorter. Granen hade ju visat sig vara känslig för vind och röta och boken hade också vissa problem på de ofta relativt leriga och fuktiga markerna. Hans långsiktiga plan var därför att både marknadsmässigt och ekologiskt sprida riskerna i skogsbruket.

Under första halvan av 1990-talet utgick statsbidrag för plantering av skog på åkermark, ett program kallat för Omställning 90. På Trolleholm började samtidigt avvecklingen av en stor del av arrendegårdarna och åkermark blev tillgänglig för etablering av skog. Endast den bästa åkermarken blev kvar och fram till 1995 planterades runt 340 ha jordbruksmark med skog. Hälften av denna areal var eksådder och -planteringar. Därmed nästan fördubblades ekarealen på Trolleholm inom loppet av några år (figur 10). En tredjedel var barrplanteringar, där kaskadgran för produktion av ”pyntegrönt” utgjorde den största andelen med ca 65 ha. Övriga trädslag som planterades var, ordnad efter fallande areal, kungsgran (för julgransproduktion), gran, ädelcypress/jättetuja, lärk, hybridasp, bok, ask, björk och sykomorlönn. Till skillnad från de flesta andra gods i Skåne som planterade skog på åkermark i samband med Omställning 90, fortsatte omställningen på Trolleholm även efter 1995. Åren 1996-2001

planterades till exempel 65 ha med ek, och åren 2010-2015 ytterligare 78 hektar. Under dessa år fortsatte även planteringen av julgran och pyntegrönt på åkermark i ganska stor omfattning. Dessutom planterades vissa arealer med poppel. Den omfattande planteringen sedan 1990 har lett till att eken för första gången i godsets historia gick om boken som det arealmässigt viktigaste lövträdslaget. Mellan 1986 och 2015 ökade arealen ekskog från 135 till 565 hektar, jämfört med en bokskogsareal på 435 hektar. Detta är förmodligen den största satsningen av en skogsförvaltning på ekskog i landet under perioden (figur 10).

Asken växte tidigare på Trolleholms fuktiga lermarker och fanns på runt 180 hektar. Vitaliteten avtog dock snabbt i början på 2000-talet på grund av den från Ostasien inkomna svampen *Hymenoscyphus fraxineus* som orsakar askskottsjukan. Därför avverkades i stort sett alla askbestånd i rask takt mellan 2010 och 2015 (figur 14). De flesta av dessa ytor markbereddes genom högläggning och återplanterades med ek, klibbal, som ökade från 105 till 163 ha mellan 2010 och 2015, och poppel som ökade från 47 till 127 ha. Granarealen minskade från toppnoteringen 962 ha år 1992 till 665 hektar år 2015 (figur 11). Istället ökade arealen med andra barrträd från 90 till 360 hektar, varav nästan 200 ha var planteringar av julgran (kungsgran, 120 ha) och pyntegrönt (kaskadgran, 78 ha) med kort omloppstid, och övriga bestånd utgjordes av hybridlärk (47 ha), kustgran (47 ha), sitkagran (25 ha), douglasgran (23 ha), jättetuja/ädelcypress (21 ha) och ett par bestånd med omorikagran. Esben Møller Madsen menar att den totala skogsarealen borde fortsätta öka i viss mån i framtiden, men att både arealen gran och bok skulle minska ytterligare på längre sikt. På lövsidan borde ek och poppel gynnas, bland barrträden en blandning av införda trädslag med bra tillväxt och ekonomi (douglasgran, hybridlärk, jättetuja, kaskadgran, kustgran och sitkagran).

Figur 14. Arealutveckling av övrig ädellövskog och övrig lövskog på Trolleholms gods mellan 1947 och 2015. Övrig ädellövskog består främst av ask, samt små arealer av avenbok, fågelbär och lind. Övrig lövskog består av björk, klibbal, poppel, rödek och sykomorlönn.

Naturbetesmark vid Saxån mellan Trolleås och Trolleholm i oktober 2005.

Diskussion

Trolleholm och det äldre kulturlandskapet i Skåne

För att förstå landskapet på Trolleholms gods före den agrara revolutionen behöver vi sätta området i sitt geografiska sammanhang. Kulturgeografen Åke Campbell presenterar i sin doktorsavhandling från 1928 en indelning av Skåne i olika historiska odlingsområden, främst baserad på lantmäteriets äldsta kartmaterial: *”Genom samverkan mellan natur och kultur har i Skåne utkristalliserat sig en serie bygder, som i överensstämmelse med Skånes naturliga byggnad uppordnat sig diagonalt över landskapet sålunda: i norr och nordost skogsbygder, i söder och sydväst slättbygder samt mellan dessa, utgörande det egentliga brytningsområdet, mellanbygder eller s. k. risbygder. Ur hushållningssynpunkt äro slättbygden att betrakta som Skånes åker, som förser skogsbygder samt ris- och mellanbygder med vad där brister av spannmål. Ris- och mellanbygderna kunna betraktas som ängs- och fäladsmarkerna. Bönderna här kunna uppföda kreatur, mottaga slättens dragare på gräsgång samt utföra körslor. Skogsbygderna utgöra skogen, som ger byggnadstimmer, gagnvirke och andra skogsprodukter, som slättbygderna samt ris- och mellanbygderna sakna”* (Campbell 1928, s. 270-271).

Campbell skriver om vårt undersökningsområde i västra Skåne: *”Utefter högskogarnas front mot Västerslätt synes redan tidigt ha utbildats ett område, där människans insats väsentligen varit herdens och i samband därmed skogsskövlarrens och endast i mindre grad åkerbrukarens eller skogshushållarens. Där herdens hushållning gick fram, vek skogen*

undan, och marken formades av mulen, riskniven, lien och yxan och lades ut till vidsträckta fälader, där flera byars kreatur gingo klöv om klöv, eller hägnades den in som äng till de enskilda byarna. Den risiga kratt- och surskog, som här efterträtt högskogen, gav detta område en prägel som träffande uttryckes i benämningen "Risbygden". Av anledningar, som här ej skola undersökas, kommo en rad av frälsegårdar att ligga vid skogskanten. Hoveriet kom därför också att trycka sin prägel på området".

En av dessa frälsegårdar var Eriksholm som sedan kallades Trolleholm. Enligt Campbell hör alltså västra delen av godset på 1700-talet ur etnografisk synvinkel till risbygden som saknade skog på utmarken och den östra till skogsbygden där skog fanns kvar på både inägorna och utmark. Under 1600- och 1700-talen leder en överexploatering av utmarkerna till en gradvis expansion av risbygden österut. Bok- och ekskogen på utmarken minskar eller försvinner helt på sina håll medan dess utbredning förblir relativt stabilt på inägornas skogsbackar.

Campbell skriver angående utmarkskogens minskning inom vårt undersökningsområde under 1700-talet att *"vid en jämförelse av kartorna (geografiska och geometriska) från senare delen av 1600-talet med kartorna från 1730- och 1740-talen finner man också, att skogarna inom området blivit mycket förhuggna, så att området till sin allmänna karaktär börjat likna västra risbygden. Den gamla ollongäldstaxeringen visade sig också nu alldeles för hög, så att man på 1730- och 40-talen allmänt begärde nedsättning däri. Även krigs- och ofredsåren 1709-1719 hade gått hårt åt skogen." ... "Utmarken (det vill inom detta skogsområde säga den mesta marken) kom att utveckla sig från skogsmark till i det närmaste risbygd, där fäladskaraktären blev starkt framträdande. Utvecklingen blev den ovan på tal om risbygden skildrade: den uppspirande skogen tillbakahölls av kreaturen, egna och från slättbygden på gräsgång satta, samt getter" (Campbell 1928, s. 187-188).*

Trolleholm förr och nu var en viktig källa för Campbells avhandling: *"Av den stora mängden handlingar, som C. J. Trolle-Bonde samlat till belysande av Trolleholms gods historia, kunna hämtas dels skildringar av risbygdens typiska marker, dels belägg på den gradvisa utvecklingen av dessa från skog till risbygd och sist slättbygd samt den allmänna förskjutningen av först skogsbygds-, senare risbygdsförhållanden upp mot norr. Här belyses också hoveriets inverkan på människor och odlingar."* Trolle-Bonde ger sin egen målade beskrivning av kulturlandskapet tidiga utveckling inom godsets område: *"Från den första odlingskretsen ha odlingarna spritt sig i form av små lyckor eller åkertäppor på den för odling mest tillgängliga jorden. Omkring dessa röjdes skogen bort både till betesmark och äng: en dylik trakt instängdes och fick namnet av en vång. Men i denna vång var till att börja med ganska litet åker. Odlingen gick trögt till följd av mycket eländig och i otrolig grad stenbemängd mark. Höga backar, där jordmånen var mycket skral, och där den röda skifferleran stack fram i dagen, växlade med djupa kärrhål, som den tidens lantmän ej förstodo torrlägga, och alltsammans var bevuxet med skog och buskage"* (T-B III, s. 14).

Hushållningen i risbygden på 1700-talet innebar att den egna odlingen på de små åkertegarna knappt räckte till det egna hushållet och att man ibland behövde köpa in spannmål. Skatter och avgifter bekostades därför främst genom att sälja kreatur och köpa ved i kronoskogarna för att forsla den till städerna för avsalu. Som nämnts tidigare tog man dessutom ibland olovlig avverkning till hjälp för att skaffa sig inkomster. Även försäljning av vävnad och slöjd bidrog till hushållskassan (Campbell 1928, s. 119). Den gradvisa förskjutningen av hushållningen från skogsbygd över risbygd till slättbygd framgår till exempel av att det för Gryttinge by år 1580 fortfarande ingick två lass ved som en del av skatten, men inte längre år 1687 (Campbell 1928, s. 119).

”Där godset hade sina flesta eller en stor del hemman i risbygden eller på slätten, alltså var såsom Eriksholm delat i ett skogbogods och ett slättbogods, måste godshushållningen ha spelat en betydande roll. I sådana fall fingo nämligen skoglösa byar och hemman anvisning på skog på skogbogodset. Att ett ansenligt skogshygge härav blivit följd, är otvivelaktigt. Slätt- eller risbygdsbyarna skulle ha allt undertimmer till byggnad sig utvist på skogarna här och därtill allt bränne och täppe.” ... ”Även för olovligt skogshygge synes, av domstolsprotokollen att döma, dessa frälseskogar ha varit i hög grad utsatta. Hamlande var ej ovanligt, helst om domstolen varit rätt mild i dylika mål: mängden tilltalad gick fri, blott han vid hamlingen ej skadat trädet, så att det fördärvats eller ruttnat” (Campbell 1928, s. 187).

Vid 1800-talets början blev det tydligt på Trolleholm och annorstädes i Skåne att skogsutnyttjandet behövde ändras i grunden för att kunna försörja en växande befolkning med ved och virke. Behovet överskred i allt högre grad utbudet då föryngring och tillväxt inte höll jämna steg med uttaget. En viktig orsak var att det kombinerade bruket av skogsmarken för både virke och betesmark var dåligt organiserat så att ytor för naturlig föryngring inte blev betesfredade. Därtill fanns det en allmän brist på skogsskötselkompetens inom markberedning, plantering, röjning och gallring, för att inte tala om förädling och ståndortsanpassning. För att lösa problemet vände man blicken mot grannländerna Danmark och Tyskland, där virkesbristen hade uppstått redan tidigare och tvingat fram en ny skogshushållning.

Trolleholms skogsbruksreform i sitt historiska sammanhang

Skogshistorikern Per Eliasson behandlar i sin doktorsavhandling ”Skog, makt och människor – en miljöhistoria om svensk skog 1800-1875” införandet av en systematisk skogshushållning i Sverige. En viktig skillnad mellan 1700-talets skogsutnyttjande och 1800-talets nya skogsbruk var det senares mer långsiktiga planering som skulle säkerställa en uthållig virkesförsörjning. En sådan planering förutsätter dels en tillförlitlig uppskattning av virkesvolym och årlig tillväxt och dels en noggrann kartläggning och indelning i årliga hyggesarealer (Eliasson 2002). Tidigare dominerade plockhuggningen med uttag av enskilda stammar eller trädgrupper. De uppkomna mindre luckorna skulle sluta sig igen med hjälp av självföryngring. Med en starkt ökande befolkning och därför större avverkning och ökad påverkan av kreatursbete på utmarken under 1700- och 1800-talen rubbades balansen i detta system.

Inom det nya skogsbruket försökte man lösa föryngringsproblemet genom att helt betesfreda skogen, eller åtminstone ungskogen, tills plantorna hade vuxit sig tillräckligt stora. Istället för plockhuggning infördes nu trakthyggesbruk av hela bestånd, eller skärmskogsbruk i bokskogens fall, vilket gjorde föryngringsåtgärder mer storskaliga och rationella (Eliasson 2002). Det planmässiga högskogsbruket hade utvecklats i Tyskland under 1700-talet och omkring 1800 växte en modern skogsvetenskap fram med Heinrich Cotta i Sachsen och Georg Ludwig Hartig i Preussen som sina främsta företrädare (Eliasson 2002). Redan 1763 hade den danske överjägmästaren Carl Christian von Gram tillsammans med den tyske skogsmannen Johan Georg von Langen utarbetat en hushållningsplan för de danska kronoskogarna, den s.k. Gram-Langenska Forstordningen. Enligt denna skulle beståndens innehåll och tillväxt mätas, skogen delas i årshyggen och föryngringen säkras genom kulturåtgärder (Fritzboeger 1994).

Problemet med att omsätta detta i praktiken var att rättigheterna till skogen var delade mellan jordägare och arrendatorer på ungefär samma sätt som i skånska godsskogar, som ju fram till 1658 också hörde till det danska kungariket. Arrendebönderna hade sedan gammalt rätt både till bete och till veden från underskogen och surskogen och beskattades också för den rätten. Att både jordägare och arrendatorer hade rättigheter i skogen ledde till att båda parter försökte utöka sin del av resurserna på den andres bekostnad. Att jordägare anklagade arrendatorer och torpare för "olaga skogsåverkan" eller "skogstjuvnad" var en mycket vanlig rättssak under 1700-talet och första hälften av 1800-talet i både Danmark och Sverige (Fritzbøger 2009). Detta mångbruk med delade och delvis oklara rättigheter försvårade införandet av ett systematiskt skogsbruk för virkesproduktion.

För att lösa konflikten i de danska kronoskogarna ersattes 1781 böndernas traditionella rättigheter till bete och ved med att de istället erhöll en del av skogsmarken för eget bruk. Den skog som bönderna fick odlades till stor del upp så småningom, medan den resterande skogen hägnades och reserverades för virkesproduktion. Motsvarande åtgärd för Danmarks övriga skogar, Fredskovsforordningen, kom 1805, men var inte helt genomfört förrän i slutet av 1800-talet. Den ledde visserligen till en ytterligare kraftig reducering av skogsarealen genom uppodling, men var förutsättningen för ett systematiskt högskogsbruk på den kvarvarande arealen. Detta ledde också till att den kvarvarande skogen i Danmark till största delen kom under full kontroll av antingen kronan eller adeln (Fritzbøger 2009). I takt med att marken blev uppdelad avtog problemen med virkesstölder. Resultatet blev därmed i princip detsamma som på Trolleholm, men arealförlusten för skogen blev generellt större i Danmark. I Trolleholms fall ville jordägaren bevara en större andel av skogsmarken och konflikten löstes genom att denne betalade den årliga skatten för skogsmarken, det vill säga arrendeavgiften blev lägre ju mer skog som fanns på hemmanet.

Fredskovsforordningens år 1805 gjorde den svenske överjägmästaren Israel Adolf af Ström en resa till Danmark och "*fann derstädes skogshushållningen ganska långt framskriden och en skogsordning samma år utfärdad, mycket bättre än den svenska*" (Eliasson 2002). Våren 1807 presenterade han en skogshushållningsplan för Djurgården i Stockholm där han var förvaltare. I planen föreslogs ett trakthyggesbruk med en fast omloppstid och årshyggen av samma storlek. När sedan kronoparker och häradsallmänningar började regleras och försäljas 1824 fick af Ström i uppdrag att införa systematisk skogshushållning i de kronoparker som skulle behållas av kronan. Några år senare, 1828, grundades det statliga skogsinstitut som kom att utbilda de jägmästare som skulle förvalta de allmänna skogarna. Institutet förlades till Djurgården och Israel af Ström blev dess första direktör (Eliasson 2002). Skogsinstitutets elever gjorde sedan 1828 indelningar av kronoparker och allmänningar som praktik under somrarna. Detta resulterade i att 90 % kronoparkernas och 60 % av allmänningarnas skogsareal var indelad till trakthyggesbruk år 1856. Ett problem var emellertid att någon klar avlösning av lokalsamhällets traditionella rättigheter till utsyning och bete till skillnad mot Danmark inte hade skett i Sverige. Detta ledde till många konflikter och rättstvister under 1800-talet innan skogsseparationen var genomförd (Eliasson 2002).

Förutom statsskogarna och godsens i Skåne strävade även järnbruken i Bergslagen under 1800-talet efter en modernisering av sitt skogsbruk. En pågående liberalisering av järnhandeln förutsatte bland annat en friare kolhandel som i sin tur gynnades av en ökad skogsproduktion (Eliasson 2002). Bruks societeten startade ett eget skogsinstitut i Bysala 1839 där den tyske forstmannen Carl Ludwig Obbarius blev föreståndare. I Obbarius skogsbruksmodell tillhörde bestånden flera 20-åriga perioder där endast de första tio åren indelades i årshyggen.

Årshyggena följde de tidigare beståndsgränserna och är inte, som i Ströms modell, i skogen utstakade jämnstora rektangulära områden. Angående omloppstiden var Obbarius mer flexibel än af Ström och kunde tänka sig kortare tider än denne. Vidare ville Obbarius ge mer ansvar och handlingsfrihet åt skogsförvaltarna än i det strängt hierarkiska statsskogsbruket, ”*ty det ligger i hvarje människas natur ett sträfvande att få verka så sjelfständigt som möjligt*” (Eliasson 2002).

Svanenskiolds skogsindelningar på Trolleholm och på Skabersjö gods (Brunet 2007b) har mer likheter med Obbarius system än med statsskogsbruket enligt af Ström och dess modifiering av hans efterföljare Segerdahl. Liksom Obbarius ansåg Svanenskiold att årliga variationer inte var något problem om dessa utjämnades över ett antal år: ”*Små olikheter i den årliga avverkningen och skogsodlingen har ingen betydelse för skogsindelningen utan kan rättas till från ett år till det andra. Även om särskilda omständigheter möjligen skulle göra det önskvärt eller nödvändigt att det för tillfället måste avverkas en större volym än det årligt fastställda, kan även ett sådant ingrepp ske, om man iaktar att det för mycket borttagna utjämnas igen i den följande tiden, dock inte i ett utan i flera påföljande år. Man bör dock vara noggrant med att i varje period (20 år) utföra vad som är för denna angivet*” (Brunet 2007b).

Arbetet av 1855 års skogskommitté ledde bland annat till bildandet av skogsstyrelsen 1859 och inrättandet av flera lägre skogsskolor för utbildning av kronojägare och skogsvaktare. Kommittén inhämtade bland annat information för sitt arbete genom olika frågor till landshövdingarna (Eliasson 2002). Angående införande av skogshushållning framkom i svaren de skånska godsens särställning: ”*Innehafvare af större egendomar i Malmöhus och Christianstads län vinnlägga sig om skogs-sådd och –plantering samt hafva å sina skogar infört en ordnad hushållning. Sådan skogshushållning har jemvel blifvit vidtagen af de fleste bruksägare och possessionater i Vermlands och Örebro län, samt af en och annan ägare till större skogar, i synnerhet de bruk underlydande, i rikets övriga län, utom Gotlands, Vester-Norrlands, Jemtlands, Vesterbottens och Norrbottens län. På åtskilliga egendomar i Vermlands och Örebro län, äfvensom å några i Hallands län, äga äfven skogs-sådd och-plantering rum, som eljest, förutom i Malmöhus och Christianstads län, högst sällsynt förekomma*” (Eliasson 2002).

Införandet av systematiskt skogsbruk på andra skånska gods under 1800-talet

Ungefär samtidigt med Trolleholm började flera andra skånska gods att modernisera sitt skogsbruk. Dessa presenterades av O. A. Smedberg i artiklar i *Tidskrift för skogshushållning* under perioden 1878-88 (Smedberg 1878-88). Artiklarna bygger på studium av skogsbruksplaner och samtal med skogsförvaltare (Sundberg 2001). Det framgår bland annat av beskrivningarna att det fanns stora arealer gammal bokskog på godsen i mitten av 1800-talet. Smedberg nämner att Trolle-Ljungby (Ryssberget), Maltesholm, Övedskloster, Börtingekloster, Sövdeborg, Snogeholm, Bellinga, Krageholm och Häckeberga alla hade betydande arealer gammal bokskog.

Från Häckeberga gods finns en intressant beskrivning i Riksarkivet som tecknar en bild som förmodligen var ganska typisk för skånska herrgårdsskogar i mitten på 1800-talet: ”*Heckeberga skogar utgöras hufvudsakligen af bok, jemte mindre delar af ek- och fur-skog samt några smärre furuplanteringar. Utmarkernas skogar bestå i allmänhet af gruppvis spridda uråldriga bokar af sällan under 200årig ålder, der och hvar blandade med ekar äfvenledes af hög ålder samt några trakter huggbar björk, hvarjemte smärre kärrdrag mellan*

höjderna äro bevuxne med ung alskog. Den åldriga bokskogens årliga tillväxt är obetydlig och kan icke antagas svarande med med årliga afgången genom rötskada och torra grenar. Samma förhållande inträffar med ekeskogen. Inägornas skogar äro i allmänhet yngre, mera slutne och jemt biståndna än å utmarkerne. De utgöras hufvudsakligen af bok med sparsam blandning af ek, endast uti 2ne vångar är ekeskogen herrskande” (Riksarkivet 1845).

Ekens andel i godsskogarna minskade successivt under 1800-talet. Fram till 1800-talets mitt höggs mycket ek för byggnads- och skeppsvirke utan att det sker föryngring i bestånden (Eliasson 2002). Under andra halvan av 1800-talet minskade efterfrågan på ek för dessa ändamål och priserna sjunker. Detta ledde till att ekskog omfördes till bokskog genom underplantering på flera skånska gods, till exempel Skabersjö, Näsbyholm och Vanås (Smedberg 1878-88, Brunet 2007b). Under denna period påbörjades även en omfattande dikning under 1800-talet. Denna dikningsverksamhet ledde till en allmän sänkning av grundvattennivån i skogarna som missgynnade eken och dess naturliga föryngring gentemot den mer fuktighetskänsliga boken. Godsens räkenskaper visar att bokskogsbruket var mycket lönsamt under 1800-talets andra hälft, då arbetskraften var billig och priserna för bokved och –virke höga. Förutom ekskog omfördes även tallskogar till bok genom sådd eller underplantering på många gods, till exempel Skabersjö, Börringekloster, Näsbyholm, Häckeberga, Sövdeborg, Christinehov, Högestad, Vanås och Krapperup (Smedberg 1878-88, Brunet 2007b). Klart viktigast för tillståndet av Skånes bokskogar var dock de mycket omfattande insatserna som gjordes för att föryngra godsens gamla och ofta glesa bokbestånd. Mellan 1840 och 1870 införs skårmskogsbruk och ollonåren utnyttjas för naturlig föryngring över stora arealer på de flesta godsens med bokskog (Smedberg 1878-88, Brunet 2007b). Det var alltså inte bara på Trolleholm som boken i Skåne gynnades genom förbättrad skötsel av befintliga bokskogar och överföring av annan mark till bokskog under årtiondena kring 1900. Att bokskogen ökade i Skåne under denna tidsperiod visas även av palaeoekologiska undersökningar, till exempel en nyligen genomförd studie från Odensjön nära Röstånga strax norr om Trolleholms skogar (Damber 2020).

Endast på ett fåtal gods (Rössjöholm, Fulltofta) planterades gran efter kalavverkning av bokskogen redan på 1800-talet (Smedberg 1878-88). I övrigt skedde storskalig granplantering främst på öppna fäladsmarker under 1800-talet. På till exempel Fulltofta gods började granplanteringen på 1850-talet och blev mycket omfattande fram till 1900-talets mitt (Hildingsson 1993). Granen planterades framför allt på de vidsträckta fäladsmarkerna men även ganska betydande arealer bokskog avverkades och omfördes till gran (Brunet 2007a, Lindbladh m.fl. 2007). På Romeleåsen hade omvandlingen av utmarksskogen till öppen fäladsmark gått ännu längre än på Trolleholm på 1800-talet (Sahlin 1930). Fäladsmarkerna hade speciellt stor utbredning på norra delen av åsen. På Björnstorps gods marker planterades 1881-87 gran på 230 ha enefälad (Bjerregaard 1988). Under perioden 1925-40 planterades ytterligare 440 ha fälad med övervägande gran. På 1960-talet planterades åter 115 ha, men denna gång på nerlagd åkermark. Den relativa ökningen av skogsarealen på Björnstorp var därmed större än på flertalet andra gods, från endast 150 ha (mest bokskog) år 1880 till 1180 ha hundra år senare.

Vissa gods hade till skillnad från Trolleholm stora arealer med sandig mark där det planterades tall, till exempel på Christinehof, Sövdeborg, Trolle-Ljungby, Vittskövle och Övedskloster (Smedberg 1878-88, Brunet 2005). Ritter, som kom från Potsdam i det sandiga Brandenburg, försökte att plantera tall på Trolleholms lerskiffer men fick inse att det inte var mödan värt. På flera andra gods var förhållandena mer jämförbara med Trolleholm, särskilt med avseende på förekomsten av bokskog. Flera gods var också fideikommiss under 1800-talet, till exempel Skabersjö, men där verkar det inte ha funnits förbud att försälja skog, och

problemen med arrendatorers rättigheter verkar inte ha varit lika stora. Därför var redan 1856 skogsbruket på Skabersjö ordnat som avsett i Svanenskiolds hushållningsplan (Petersens 1932). Som skildrat ovan var processen på Trolleholm besvärlig och långdragen. Det skulle vara av intresse att undersöka om Trolleholm i detta avseende var ett undantag eller om dessa problem var vanliga på godsens. Trolle-Bondes monografi ger en samtida detaljerad redogörelse ur godsägarens perspektiv, medan en utredning för andra gods skulle kräva ingående analyser av bland annat förändringar av arrendekontraktens innehåll. Uppgifter i Smedbergs artiklar (1878-88) tyder på att liknande intressekonflikter även fanns på andra gods. Han nämner att de första skogshushållningsplanerna som upprättades på Maltesholm (1834), Vittskövle (1836) och Christinehov (1854) till en början inte heller kunde omsättas i praktiken. På Christinehov var det återigen Ebert som fick erfara detta: ”År 1854 upprättades ett förslag till hushållningsplan för dessa skogar af J. H. Ebert, men denna plan lærer dock icke hafva blifvit följd. En ordnad skogshushållning började först 1862, då forstkandidaten Kristian von Kroogh öfvertog förvaltningen och 1863 upprättades en synnerligen noggran beskrifning å skogarna samt en "driftsplan", som, ehuru densamma icke i alla delar synes följas, derföre att betesrätten i en del skogar lägger binder i vägen för deras infredning och afverkning, dock ännu tjenar till vägledning för hushållningen” (Smedberg 1880).

Skånes godsskogar genom tiden

Trots de ovan nämnda skillnaderna i jordmån och historiska skogsutveckling mellan de skånska godsens fram till den agrara revolutionen fanns det stora likheter i trädslagsval, avverknings- och föryngringsmetod efter införandet av en ordnad skogshushållning, och hur dessa frågor har hanterats genom tiderna fram till idag. Skogsförvaltarnas arbete på Trolleholm och på många andra skånska gods sedan 1830-talet resulterade så småningom i den önskade föryngringen i de gamla bokbestånden och en omfattande barrskogsodling på fäladsmark. Skiftande lönsamhet för olika trädslag och ändringar i de skogspolitiska ramarna har sedan vid ett flertal tillfällen lett till ändrade prioriteringar i skogsodlingen. Detta blir särskilt tydligt i den starkt skiftande arealen ekskog under historiens gång. Sammanfattningsvis kan man urskilja följande tidsperioder som är representativa för skogshushållningen i de skånska herrgårdsskogarna.

Den första perioden omfattar det äldre odlingslandskapet med inägor och utmarker där befolkningstillväxt och bristfällig skogsskötsel gradvis ledde till överexploatering och skogsbrist. Den andra perioden omfattar den agrara revolutionen efter laga skifte mellan 1830 och fram till första världskriget, när systematisk skogshushållning infördes vilket innebär att skogsbetet gradvis upphörde, bokskogarna restaurerades och de öppna fäladsmarkerna antingen planterades med gran och tall eller odlades upp till åker. Efter första världskriget försämrades ekonomin i bokskogsbruket avsevärd när stenkol alltmer ersatte bokved som bränsle. Detta ledde till en ökad granplantering under den tredje perioden mellan 1918-1960 men även till sökande efter alternativa trädslag. Plantering av ek och ask skedde i viss omfattning och pågick fram till 1950-talet. Efter andra världskriget började man även plantera sykomorlön (Brunet 2005). Den fjärde perioden 1960-1990 dominerades av granplanteringar. På 1960-talet hade relativt stora arealer bokskog på godsens, som hade föryngrats från 1840-talet, blivit avverkningsmogna. En stor del av bestånden kalavverkades nu och ersattes av grankulturer. På 1960-talet avverkades ca 800 ha bokskog per år i landet varav över 600 ha granplanterades. Oroad över bokskogens snabba tillbakagång gav regeringen Skogsstyrelsen 1964 i uppdrag att utreda lämpliga åtgärder för bokskogens bevarande. Efter omfattande diskussioner och inventeringar av landets bokskogar

presenterades utredningen 1971 (SOU 1971). Efter ytterligare diskussioner trädde bokskogslagen slutligen i kraft 1974 med ett förbud att omföra bokskog till annat trädslag, kombinerad med statliga bidrag för skötsel och förnyring (Fogelberg 2014). Mycket bokskog hann avverkas och granplanteras under den långa utredningstiden men till slut avstannade den storskaliga överföringen av bokskog till grankulturer och landskapsbildningen kunde åtminstone delvis bevaras. På både Trolleholm och Skabersjö minskade bokskogsarealen med ungefär en tredjedel mellan 1950 och 1975 vilket förmodligen var ganska typiskt för fastigheter med mycket bokskog. På vissa av godsens minskade bokskogen ännu mer, till exempel på Trolle Ljungby (Ryssberget) och på Knutstorp. På några få gods behölls bokskogen däremot relativt intakt, till exempel på Torup och på Krageholm (Brunet 2003, 2005). Att fokus skiftade från löv- till granskogsbruk i Skåne kan även följas i Trolleholms skogsbruksplaner. År 1947 skrev planläggaren: *”Skogsmarken är till största delen av mycket hög bonitet med lerinblandning samt är synnerligen lämplig för lövskogsbruk. Möjligheter till självförnyring föreligger ofta.”* År 1967 skrev man däremot: *”Generellt kan sägas, att man torde komma att fortsätta utökningen av barrskogsarealen på lövskogens bekostnad sålunda att lövträd kommer huvudsakligen att planteras 1) som stormskydd, 2) av hänsyn till landskapsvården och 3) på mark som är olämplig för barrskog (fuktiga kärr o. dyl.)”* År 1977 framgick planläggarens negativa inställning till den nya bokskogslagen när han skrev: *”Generellt kan sägas att bortsett från de bokskogsarealer, som myndigheter kräver förnygrat med bok, kommer huvudträdslaget blir gran, endast på fuktig mark och i vissa utkanter kommer lövträd till användning.”*

Sedan 1990 har det etablerats stora arealer ekskog på nedlagd åkermark på Trolleholm. Ekbestånd sådd 1990 vid Ramstorps snårje en vårdag 2008: Vitsippan fanns i den intilliggande äldre skogen och spred sig förvånansvärt snabbt till den unga ekskogen.

Under den nuvarande femte perioden sedan 1990 ledde ett antal faktorer till en mer aktiv satsning på lövskog i godsens skogar. Under jordbruksomställningen i början på 1990-talet planterades relativt stora arealer nedlagd åkermark med ek, bok, björk och i viss mån även med ask, hybridasp och fågelbär. Här spelade Trolleholm en framträdande roll och stora arealer med ekskog anlades. Problem med stormskador och rotröta i granbestånden har under de senaste åren även lett till en viss omföring av granskog till lövskog (främst ek, bok och björk). Under den nuvarande perioden avsattes också betydande skogsarealer på vissa gods som naturreservat och intrångsersättning betalas för att virkesproduktionen ska upphöra i reservaten. Certifiering av skogsfastigheter ledde vidare till frivilliga avsättningar för naturvård och ökad naturhänsyn i produktionsskogen.

Några avslutande personliga anmärkningar

Vid laga skifte var ungefär en tredjedel av Trolleholms areal på 7 250 ha åkermark. Resterande två tredjedelar var alltså odikad och ogödslad naturmark, öppen eller beväxt med buskar och träd. Dessa naturmarker var betade av böndernas boskap i varierande grad, ängarna var betesfredade fram till höslåttern. För att förstå den stora mångfald av växter och insekter som fanns på dessa marker kan man besöka någon av de fåtaliga ogödslade och odikade naturliga gräsmarker som finns kvar i det skånska landskapet idag, och som ändå inte är lika artrika längre på grund av långvarigt kvävenedfall. Den alltjämt pågående moderniseringen ledde till en enorm produktionsökning av jordbruks- och skogsprodukter, men till priset att den naturliga självsådda vegetationen försvann antingen helt, vid uppodling, eller utarmades genom storskalig dikning och plantering av barrträd. Denna process var särskilt tydlig på ett gods som Trolleholm, som under andra halvan av 1800-talet utvecklades till ett mönsterjordbruk under Carl Trolle-Bondes handlingskraftiga ledning och som i skogsbruket alltsedan dess har haft fokus på hög virkesproduktion. Samtidigt förbättrades levnadsförhållandena för befolkningen på godset högst avsevärd, om man får tro Carl Johan Trolle-Bonde. Han skriver i inledningen av Trolleholm – förr och nu: *”Det allra viktigaste är emellertid den förändring, som arrendatorerna själfva undergått. Fordom slöa och liknöjda, försöffade och nedtryckta, äro de nu vakna och medvetna, energiska och arbetsamma. Man kan tryggt afge det omdömet, att hela godset i alla afseenden under den senaste mansåldern gått betydligt framåt och allt fortfarande är stadt i den liffullaste utveckling”* (T-B I, s. 9).

Sverige förändrades i snabb takt efter andra världskriget och särskilt under 1960-talet. Äldre bebyggelse ersattes, utanför stadskärnorna bredde enformiga moderna höghus- och villaområden ut sig. Parallellen till jord- och skogsbruket är uppenbar, där ett småskaligt och varierat brukande ersattes av allt större åkrar, och gamla ädellövskogar ersattes av monotona granplanteringar. Sett med dagens ögon är det häpnadsväckande hur man i snabb takt högg ner de svenska bokskogarna för att plantera gran, inte minst då man sedan mitten av 1800-talet hade lagt så stor möda på att restaurera och förnygra bokskogarna. Jag undrar hur Carl Trolle-Bonde hade känt inför denna snabba förändring? Han moderniserade visserligen godset med stor iver, men han hade också ett levande intresse för historia och förde noggranna anteckningar om naturens växlingar, inte minst när bokskogen slog ut på våren. Ingen som vandrat genom en nyutslagen skir bokskog i början på maj eller när den skiftar från grönt över gult till rödbrunt på hösten längtar till en mörk och tät granplantering.

Landskapet och dess skogar har kontinuerligt förändrats på Trolleholms gods under de senaste 300 åren. Upphörandet av skogsbetet, den storskaliga utdikningen och barrträdplanteringen satte fart på tillväxten i skogen i slutet på 1800-talet. Omföring av bokskog till granplantering

förstärkte granens dominans innan pendeln svängde tillbaka till lövskogen på 1990-talet med omfattande ekplanteringar på åkermark. Decemberstormen 1999 blev startskottet för omföring av gran till löv även på skogsmark. Det är inte enbart på Trolleholm som skogarna har förändrats i snabb takt. En liknande process har skett på de flesta håll i Skåne (Brunet 2005, Brunet 2007a 2007b, Brunet et al. 2012). Detta innebär att skogsområden med kulturhistorisk och ekologisk kontinuitet är relativt ovanliga idag. Då många skogslevande arter har begränsad spridningsförmåga, är dessa kontinuitetsskogar särskilt värdefulla för flora och fauna.

På Trolleholm framstår Djurhagen som det viktigaste området med kontinuerlig förekomst av bokskog genom tiden. Även om skogen har en lång historia av intensivt brukande, har bokskogsekosystemet funnits kvar på en stor areal. Här finns därmed goda förutsättningar att bevara en biologisk värdefull bokskog genom att ta särskild hänsyn i skogsbruket, till exempel genom att välja och spara hänsynsträd med omsorg och att lämna gott om död ved i skogen. Detta gäller även några andra bokskogsområden med kontinuitet, samt några områden med kontinuerlig förekomst av lind och avenbok, såsom Pårupslund, delar av Ramstorp och Bäringe. Man ska dock inte glömma att Trolleholms nya lövskogar, inte minst ekbestånden, kommer att utveckla höga biologiska värden med tiden, även om huvudfokus ligger på virkesproduktion. Utvecklingen av artrika fåltskikt i vissa av dessa unga ekskogar är ett tecken på det.

Trolleholms skogar kommer att fortsätta att förändras, både genom aktiv skogsskötsel och genom mer eller mindre oväntade händelser. Almsjukan och askskottsjukan är tydliga nutida exempel på hur invasiva arter i värsta fall kan slå ut ett helt trädslag. Nya sjukdomar och skadedjur i kombination med ett framtida mer extremt klimat kommer att fortsätta utmana godsets ägare och skogsförvaltare. Förhoppningsvis kan åtminstone den nordeuropeiska ädellövskogens två viktigaste trädslag, eken och boken, behålla sin vitalitet i framtiden.

Tack!

Jag vill tacka Esben Møller Madsen för att han generöst har delat med sig av sin tid, sitt kunnande och källmaterial från Trolleholms gods. Ett stort tack även till min kollega Matts Lindblad som har korrekturläst och kommenterat manuskriptet. Landsarkivets personal på Arkivcentrum syd i Lund har vänligen hjälpt mig med källmaterialet ur Trolleholms godsarkiv. Denna studie blev möjlig genom ett stipendium från Carl-Göran Adelsvärds stiftelse.

Bokskog i Trolleholms före detta djurhage i oktober 2005.

Referenser

- Bjerregaard, J. 1988. Skogsbruk på Romeleåsen. *Skånes Natur* 75: 293-302.
- Brunet, J. 1995. Sveriges bokskogar har gamla rötter. *Svensk Botanisk Tidskrift* 89: 1-10.
- Brunet, J. 2003. Småkryp och trädjättar i Torups bokskog. *Skånska jätteträd*, pp. 177-187. Lund.
- Brunet, J. 2005. Skånes skogar – historia, mångfald och skydd. *Skåne i utveckling* 2005:12. 152 pp. Länsstyrelsen i Skåne län, Malmö.
- Brunet, J. 2007a. Fulltoftas skogar – förändringar i utbredning och sammansättning under perioden 1772-2004. Arbetsrapport nr 33. Inst. f. sydsvensk skogsvetenskap, SLU Alnarp.
- Brunet, J. 2007b. Från ollonskog till pelarsal – Förändringar i skogsareal och skogsstruktur efter införandet av modernt skogsbruk på Skabersjö gods 1838. Arbetsrapport nr 35. Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, SLU Alnarp, 66 sidor.
- Brunet, J., Felton, A. & Lindbladh, M. 2012. From wooded pasture to timber production - changes in a European beech (*Fagus sylvatica*) forest landscape between 1840 and 2010. *Scandinavian Journal of Forest Research* 27: 245-254.
- Campbell, Å. 1928. Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet. Lundequistiska Bokhandeln, Uppsala.
- Damber, M. 2020. A palaeoecological study of the establishment of beech forest in Söderåsen National Park, southern Sweden. Dissertations in Geology at Lund University, Master's thesis, no 608.
- Eliasson, P. 2002. Skog, makt och människor – en miljöhistoria om svensk skog 1800-1875. Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden 25. Stockholm.

- Emanuelsson, U., Bergendorff, C., Billqvist, M., Carlsson, B., Lewan, N. & Nordell, O. 2002. Det skånska kulturlandskapet. Andra, omarbetade upplagan. BTJ Tryck AB. Lund.
- Eriksson, T. 1992. Lantmätare runt Krapperup. I: Ramsay, M. (red.). Kartskatter på Krapperup – Godsets lantmäterikartor från 1700- och 1800-talet. Nr. 11 i skriftserien från Krapperups museum, pp. 65-86. ISSN 0284-2556. Schmidts boktryckeri, Helsingborg.
- Fogelberg, S. 2014. Hur bokskogslagen blev till – konflikter och lösningar 1964-1974. Masterarbete nr 228, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, SLU.
- Fritzbøger, B. 1994. Kulturskoven. Dansk skovbrug fra oldtid til nutid. Gyldendal.
- Fritzbøger, B. 2009. Environmental agency – Forest histories from Denmark, c. 1500-2000. In: F. Björk, P. Eliasson, & B. Poulsen (Eds.), Transcending boundaries – Environmental histories from the Öresund region, pp. 74-87. Malmö: Malmö University.
- Hildingsson, L. 1993. Fulltofta – från 1700-talets enefälader och surskogar till dagens rekreativa storskog. Lerum.
- Holmberg, L.-E. 2005. Sammanställning av stormskador på skog i Sverige under de senaste 210 åren. Rapport 9-2005. Skogsstyrelsen.
- Jeansson, N. R. 1966. De stora domänerna i Malmöhus län omkring år 1914. Svensk Geografisk Årsbok 42: 42-51.
- Lantmäteriet. 1986. Skånska Rekognosceringskartan framställd av fältmättningsbrigaden 1812-1820. Berlings, Arlov.
- Lindblad, M., Brunet, J., Hannon, G., Niklasson, M., Eliasson, P., Eriksson, G. & Ekstrand, A. 2007. Forest history as a basis for ecosystem restoration – a multi-disciplinary case-study in a south Swedish temperate landscape. Restoration Ecology 15: 284-295.
- Möller, J. 1989. Godsen och den agrara revolutionen. Arbetsorganisation, domänstruktur och kulturlandskap på skånska gods under 1800-talet. Lund University Press.
- Olsson, M., Skansjö, S. & Sundberg, K. (red.) 2006. Gods och bönder från högmedeltid till nutid. Kontinuitet genom omvandling på Vittskövle och andra skånska gods. Nordic Academic Press.
- Petersens, F. af 1932. Skogshushållning. Skrifter utgivna av de skånska hushållningssällskapen med anledning av deras hundraårsjubileum år 1914, band X. Lund.
- Sahlin, S. 1930. Romeleåsen. En studie över dess fäladsmark och skog. Svensk Geografisk Årsbok 1930: 52-75.
- Sundberg, K. 2001. ”Björkaskogen en omistlig herlighet” – om skogsbrukets framväxt på de skånska godsen. Skogshistoriska sällskapets årsskrift 2001: 38-46.
- Smedberg, O. A. 1878-1888. Om skogshushållningen i Skåne. Tidskrift för skogshushållning 78-88.
- SOU 1971. Bokskogens bevarande. Betänkande avgivet av Skogsstyrelsen i samråd med Statens Naturvårdsverk. Statens offentliga utredningar 1971;71: 1-97. Stockholm.
- Trolle-Bonde, C. J. 1905-07. Trolleholm förr och nu, I-IV. Lund.

Bilagor

Bilaga 1. Förteckning av använt källmaterial – Landsarkivet och Lantmäteriet

Trolleholms godsarkiv – Landsarkivet i Lund, nr 30614

Kartor och ritningar som ej redovisas i annan serie

G Lantmäterihandlingar och kartbeskrivningar

G 1 Lantmäterihandlingar och kartbeskrivningar - Äldre serie

G 4 Kartbeskrivningar

G 20 Diverse lantmäterihandlingar och beskrivningar

H Ämnesordnade handlingar

H 2 Handlingar och räkenskaper angående skogen

H 2A Handlingar och räkenskaper ang skogen och skogsbruket - Serie 1

H 2AA Mätsedlar, hushållningsplaner mm

Lantmäteristyrelsens arkiv

Karta	Beskrivning	Årtal
Asks socken Stora Röke nr 1-3	Geometrisk avmätning	1743
Asks socken Stora Röke nr 1-3	Laga skifte	1822
Billinge socken Bäringe nr 1	Geometrisk avmätning	1692
Billinge socken Bäringe nr 1	Geometrisk avmätning	1743
Billinge socken Bäringe nr 1	Laga skifte	1829
Billinge socken Killeröd nr 1-2	Geometrisk avmätning	1692
Billinge socken Killeröd nr 1-2	Geometrisk avmätning	1743
Billinge socken Killeröd nr 1-2	Laga skifte	1824
Billinge socken Toarp nr 1	Geometrisk avmätning	1692
Billinge socken Toarp nr 1	Geometrisk avmätning	1743
Billinge socken Ekeröd nr 1	Geometrisk avmätning	1743
Billinge socken Ströröd nr 1	Geometrisk avmätning	1743
Billinge socken Värslätt nr 1	Geometrisk avmätning	1743
Bosarps socken Boarp nr 1-2	Geometrisk avmätning	1692
Bosarps socken Boarp nr 1-2	Geometrisk avmätning	1743
Bosarps socken Boarp nr 1-2	Laga skifte	1826
Bosarps socken Hjelmäröd nr 1	Geometrisk avmätning	1692
Bosarps socken Hjelmäröd nr 1	Geometrisk avmätning	1743
Bosarps socken Hjelmäröd nr 1	Laga skifte	1824
Bosarps socken Långaröd nr 1-3	Geometrisk avmätning	1692
Bosarps socken Långaröd nr 1-3	Geometrisk avmätning	1743
Bosarps socken Långaröd nr 1-3	Laga skifte	1824
Bosarps socken Rya nr 1-2	Geometrisk avmätning	1743
Bosarps socken Rya nr 1-2	Laga skifte	1829
Bosarps socken Sånarp nr 1	Geometrisk avmätning	1743
Bosarps socken Sånarp nr 1	Laga skifte	1824
Torrlösa socken Brödåkra nr 1	Geometrisk avmätning	1734
Torrlösa socken Pårup nr 1-2	Geometrisk avmätning	1734
Torrlösa socken Pårup nr 1-2	Laga skifte	1826
Torrlösa socken Ramstorp nr 1	Geometrisk avmätning	1734
Torrlösa socken Ramstorp nr 1	Laga skifte	1822

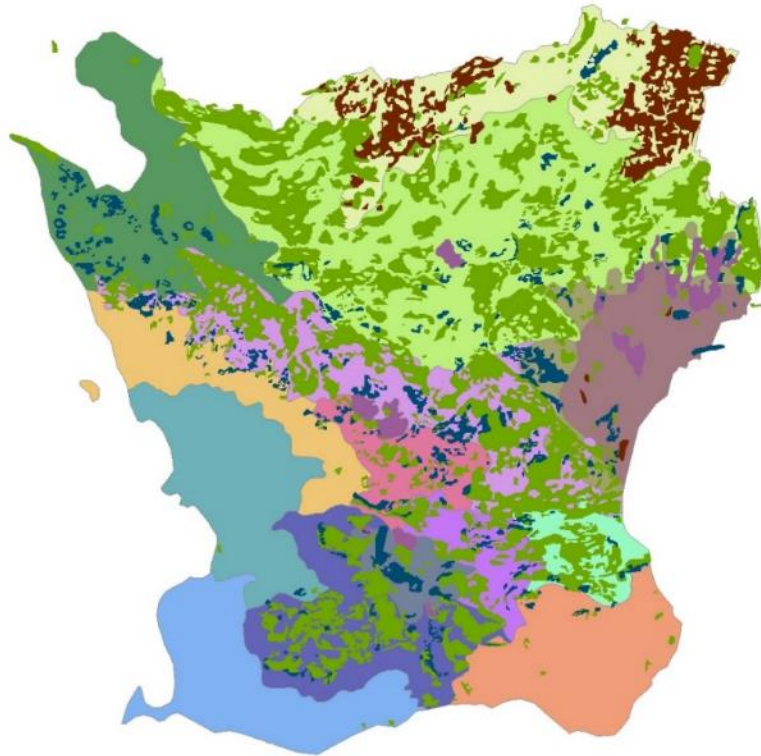
Torrlösa socken Trolleholm nr 1	Avmätning	1772
Torrlösa socken Östraby nr 1-17	Inäodelning	1734
Torrlösa socken Östraby nr 1-17	Laga skifte	1821
Torrlösa socken Torrlösa	Geometrisk avmätning	1734
Torrlösa socken Torrlösa	Enskifte	1821
Torrlösa socken Vipenröd nr 1	Geometrisk avmätning	1734
Torrlösa socken Vipenröd nr 1	Laga skifte	1821
Torrlösa socken Vistofta nr 1-9	Inäodelning	1734
Torrlösa socken Vistorfa nr 1-9	Laga skifte	1821
Torrlösa socken Allarp nr 1	Geometrisk avmätning	1734
Torrlösa socken Allarp nr 1	Laga skifte	1826
Torrlösa socken Gryttinge nr 1-15	Inäodelning	1734
Torrlösa socken Gryttinge nr 1-15	Enskifte på inägor	1820
Torrlösa socken Vittskövle nr 1-18	Inäodelning	1772
Torrlösa socken Vittskövle nr 1-18	Enskifte	1807
Torrlösa socken Ingelstorp nr 1	Avmätning	1784
Billinge J112-1-19	Häradsekonomiska kartan	1910-15
Trollenäs J112-1-27	Häradsekonomiska kartan	1910-15
Teckomatorp J112-1-26	Häradsekonomiska kartan	1910-15
Axelvold J112-1-18	Häradsekonomiska kartan	1910-15

Lantmäterimyndigheternas arkiv

12-Tor-25 Ägobeskrivning 1806. Karta öfver Fäladen till Torlösa med flere byar och hemman.

Bilaga 2. Skånes historiska bygder

Historiska bygder i Skåne enligt Campbell (1928) och utbredningen av tre skogstyper enligt Burmans Skånekarta från 1687. Källa: Länsstyrelsen i Skåne län. Karta Gudrun Berlin.

Legend

BYGD

	Den nedre skogsbygden		Skålderviksbygden
	Den övre skogsbygden		Söderslätt
	Furuskogarnas område		Vatten
	Kristianstadsslätten (Den öppna slätten)		Västra risbygden
	Kristianstadsslätten (Vångaskogen)		Vångaskogarnas omr. i Albo härad
	Lund - Landskronaslätten		Vångaskogarnas omr. i Frosta härad
	Mellan Sövde- och Vombsjön		Vångaskogarnas omr. i Färs härad
	Romeleåsens skogsbygd		Österslätt

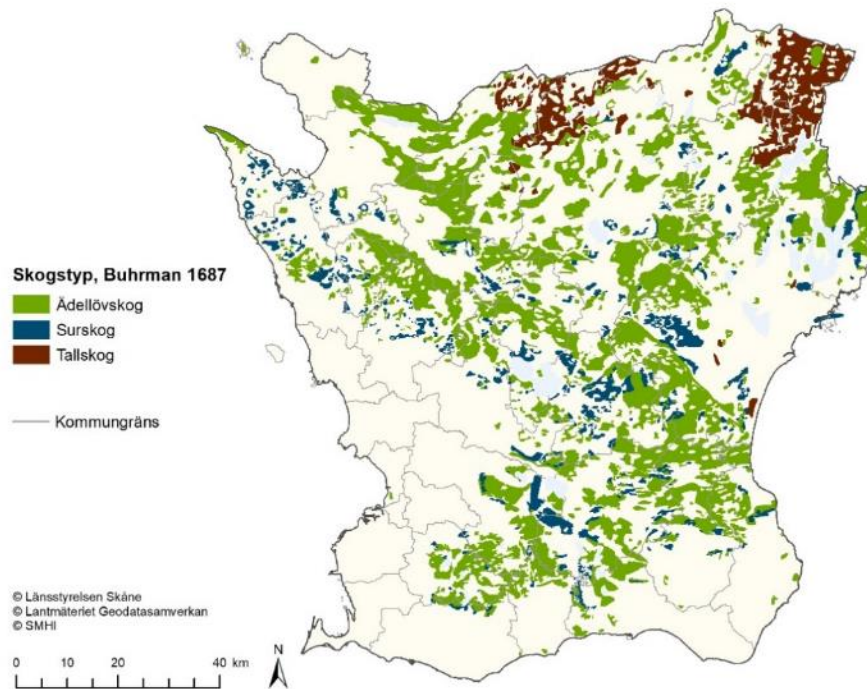
Detaljtyp

	Bokskog; Bokskog med ek;
	Surskog
	Tallskog

Burman_1687_Tolkad_SW191217

Bilaga 3. Skogen på Burmans Skånekarta 1687

Utbredningen och beräknade arealer av ädellövskog, surskog, tallskog samt branter och berg i Skåne enligt Burmans Skånekarta från år 1687. Källa Länsstyrelsen Skåne. Digitalisering och arealberäkning Sofie Wikberg, karta Gudrun Berlin.

Skogstyp	Areal, ha
Boskog	210 859
Boskog med ek	2 910
Branter och berg	10 781
Ek- och bokhage	274
Ekhage	733
Ekskog	17 588
Surskog	46 307
Surskog med bok	1 710
Surskog med ek	3 388
Tallskog	38 990
Totalt	333 539

Bilaga 4. Tidslinje över Trolleholms gods

Ägare under 1700- och 1800-talen och viktiga händelser med betydelse för skogarna och skogsbruket.

Årtal	Viktiga händelser och ägare
1677-79	Caduke- och krigsår, skogsskövling
1709-1720	Caduke- och krigsår, skogsskövling
1726-1770	<i>Fredrik Trolle</i>
1732-43	Uppmätning av godset
1750-talet	Anläggning av tegelbruk
1753	Medgivande för åborna att få röja ängarna
1755	Fideikommiss och förbud att sälja skog
1770-1806	<i>Wiveka Trolle (Riksrådinnan)</i>
1806-1855	<i>Gustaf Trolle-Bonde (Excellensen)</i>
1817	Skogsordning
1821-34	Nymätning Åhrberg och laga skifte
1838-1840	Skogsindelning och skogsordning J. H. Ebert
1855-1884	<i>Gustaf Trolle-Bonde</i>
1858	Skogsindelning E. Svanenkiold
1859	Medgivande att försälja skog utanför godset
1877-1912	<i>Carl Johan Trolle-Bonde (arrendator 1877-84)</i>
1878-80	Nymätning F. Ritter
1882	Skog- och jordbruk helt åtskilt
1902	Julstormen
1905	Ny såg anlagd
1905-06	Nymätning C. von Schönberg
1912-1951	<i>Gustaf Carl Trolle-Bonde</i>
1951-1969	<i>Carl Trolle-Bonde</i>
1956	Svår storm 21 januari
1967	Oktoberstormen
1969-	<i>Gustaf Trolle-Bonde</i>
1974	Bokskogslagen
1981-83	Flera svåra stormar
1985-2016	Esben Møller Madsen förvaltare
1990-95	Omställning 90
1999	Decemberstormen
2005	Stormen Gudrun

Bilaga 5. Områdesvis skogshistoria

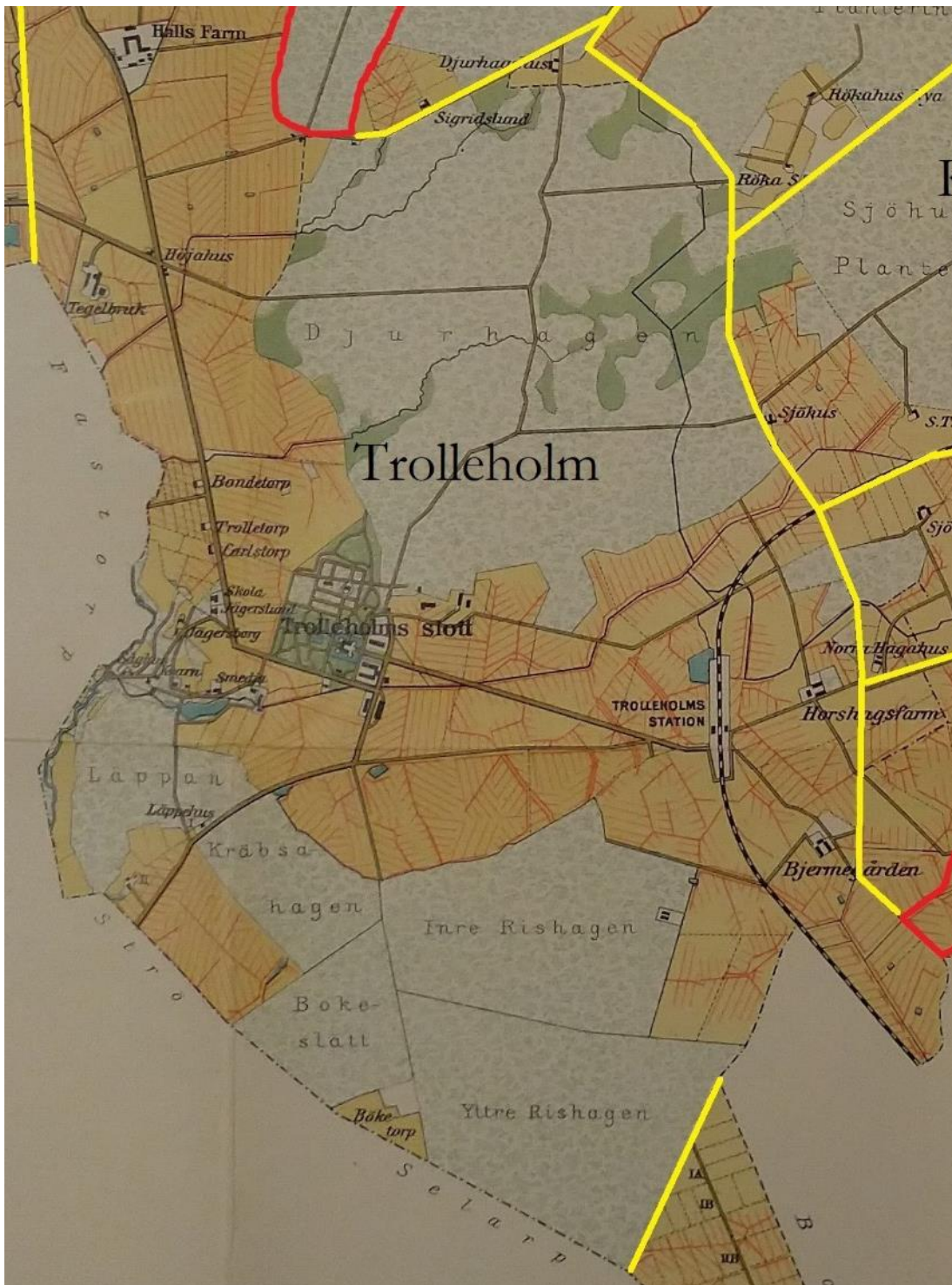
Östra delen av Trolleholms gods år 1905. Röda linjer omsluter inägomarkens gränser strax innan laga skifte runt 1830. Trolleholms huvudgård, Pärup och Boarp hade ingen regelrätt utmark vid den tiden och markeras därför inte med röda linjer. Gula linjer markerar gränsen mellan olika byar/hemman efter laga skifte. Grundkarta ur Trolle-Bonde, band I (1905).

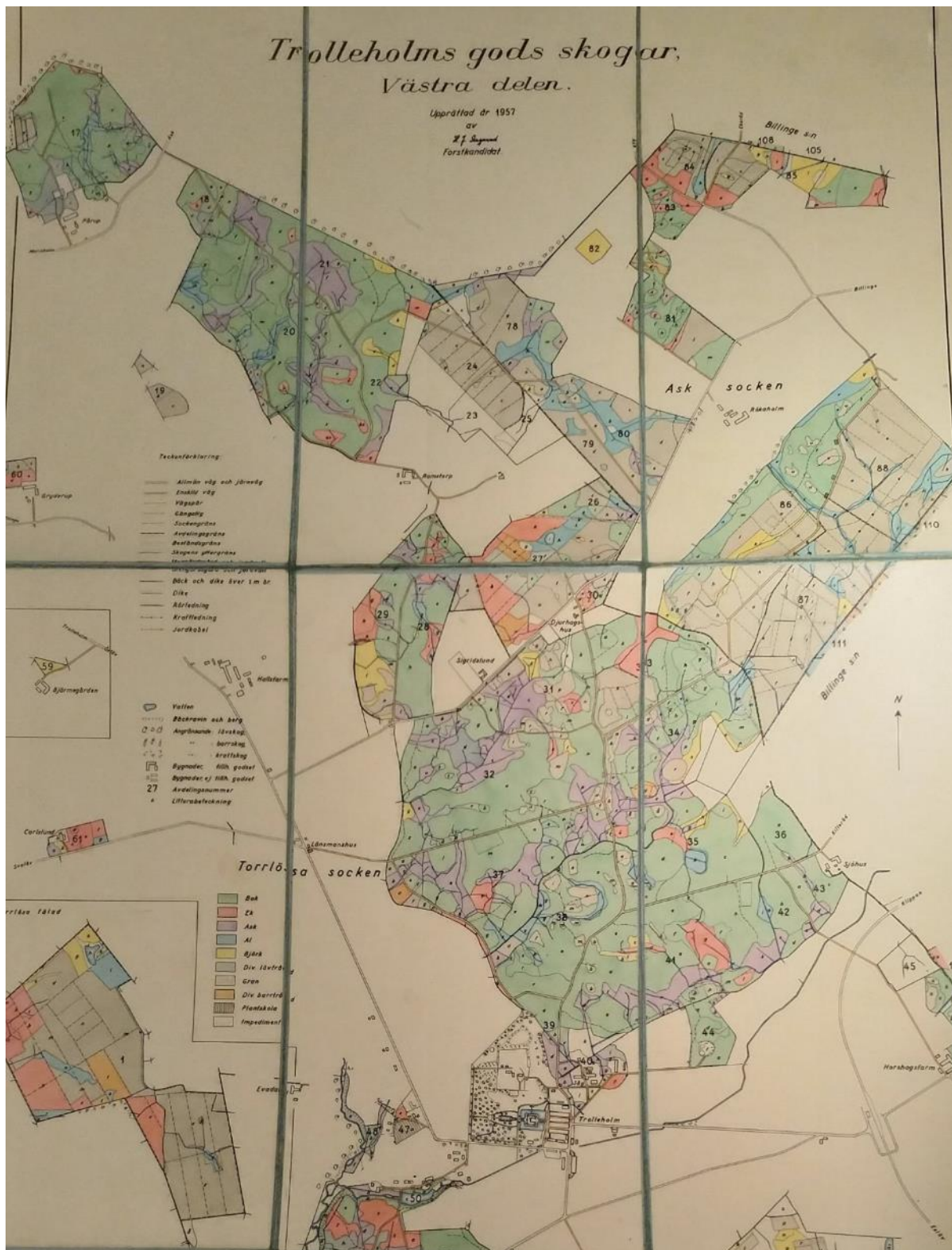
Områdesvis skogshistoria av Trolleholm gods skogar enligt lantmäterikartor och skogsbruksplaner. Översiktskartorna i början på varje område är utsnitt ur kartan över godset ur Trolle-Bonde, band I (1905). Därefter följer utsnitt ur skogskartan år 1957 och aktuella flygbilder.

Gårdar i skogsbygden

Torrlösa socken

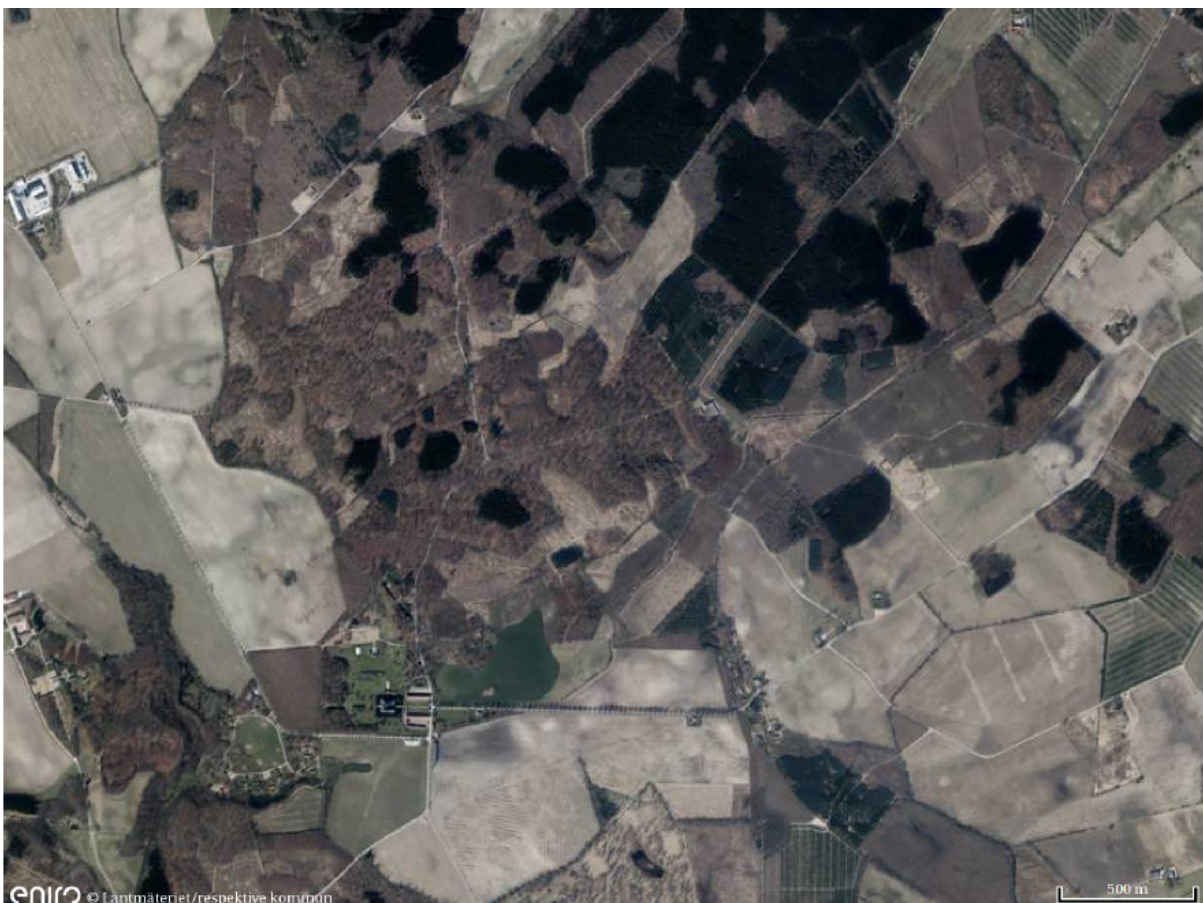
Trolleholms huvudgård (952 ha)

Trädslagsfördelning i Trolleholms gods skogar enligt skogsbruksplanen 1957. Kartan visar Trolleholms djurhage, Ramstorp, Pärup, Röka samt Torrlösa fälads plantering nederst till vänster. Bokskog i grönt, ekskog i rött, granskog i grått, askskog i violett, askskog i blått och björkskog i gult. Källa: Trolleholms godsarkiv, Landsarkivet i Lund. Detsamma gäller alla följande kartutsnitt ur skogskartan 1957.

Trolleholms största skogsområde är Djurhagen som säkerligen är en gammal utmark då den angränsar till utmarkerna till Ramstorp, Röka och Killeröd. Trots sin betydande storlek skrev man år 1697 att *"ållonskogen hafver i det högsta, när bästa ållon varit, ej kunnat feta mer än 40 svin."* (T-B III). Orsaken till det nämns inte men beror förmodligen på uthuggning av äldre bok. Vid kartläggningen 1715 skrevs att *"Djurhagen, som i gamla tider varit besatt med vilddjur, brukas numera till stutars och hemfänads bete; eljest mycket uppfyllt med bok, ek, björk, al och hassel"* (T-B III). Att skogen vid denna tid hade huggits hårt nämndes i skattdokumentet 1718: *"Skogen till själfva herregården består förnämligast, undantagande i Läppan och Kalfvehagen, som är obruklig, uti Djurhagen af ek och bok samt något surskog i mossarna, hvaraf nödtorftig bränneved kan erhållas, men är dock i dessa krigsåren till det bästa alldeles förhuggen, utom aveböke, som ej bära ollon; så att flera svin där ej kunna insättas i skofve-år än af gårdens egna till 20 stycken; dock skogarna till godset oberäknade."* (T-B III). Dessa huggningar gynnade bokföryngringen och vid kartläggningen 1772 beskrevs bokskogen i Djurhagen som *"merendels ung, ganska tät, några få ekar ibland"* samt som *"ung, tät bokskog med några gamla bokar ibland, något ek och björkskog"* och en areal av drygt 140 ha. Under 1880-talet avverkades bokar i åldern 120-200 år i Djurhagen som alltså föryngrades under tiden 1680 till 1760. (T-B III s. 220). T-B nämner att *"För öfrigt upphörde ej kreatursbetningen i Djurhagen fullständigt förr än på 1880-talet"*, men det faktum att bokskogen föryngrades mer framgångsrikt i Djurhagen än annorstädes på godset tyder starkt på att betet måste ha varit svagare eller mer kontrollerat med hänsyn till föryngringen än på godsets övriga utmarker. Än idag är bokskogen i Djurhagen godsets största sammanhängande bokskogsområde.

Djurhagen med omnejd 2020. Källa: Eniro kartor.

Trädslagsfördelning i Trolleholms gods skogar enligt skogsbruksplanen 1957. Kartan visar Läppan, Bokeslätt, Kräbsahagen och Rishagarna. Dessutom visas de olika fäladsplanteringarna i utsnittet till vänster samt områdena i Konga (Röslöv och Djurup) i nedre högra hörnet.

I ängsvången längs med Djurhagens västra kant fanns 1772 små ekar tills området odlades upp under 1800-talet. Även en del av den övriga ängsmarken var *"med några träd af ek och asp samt några buskar somligstädes beväxt"*. Ängsmarken på Trollekull strax söder om Djurhagen hade några hektar med *"tät skog af ek och bok"* år 1772.

Även söder om gården fanns gamla utmarker som hade blivit särskilt inhägnade hagar. Rishagen var med sina drygt 150 hektar den största och bestod 1772 mest av öppen hed och enefälad men i norra delen fanns också ett område med *"vacker yngre och äldre björkskog"* (17 ha). Bockeslättshagen (Bokeslätt) var också öppen och skoglös med enbart några enebuskar (26 ha), medan Kräbsahagen (19 ha) hade *"någon björkskog och enebuskar"*. Mest skog fanns i Leppa-Hagen (Läppan, 30 ha) som år 1715 var *"mest uppfylld af ek och hassel, så att betet blifver ringa"* och 1772 beskrevs som *"betesmark, dels stenig, med skog af ek och merendels ung bok samt något buskage tätt beväxt"*. Strax norr om Läppan fanns en liten kalvhage på knappt 6 hektar som 1715 var *"bevuxen med ek och hassel"* och 1772 var *"betesmark med några ekar och några buskar beväxt"*.

Ebert skrev på sin skogskarta 1839 att hela Djurhagen tillhörde period II eller III och bör då ha dominerats av medelålders bokskog. Även skogsbackarna strax söder om Djurhagen vid Sjön tillhörde period II. Östra och västra delen av Läppenhagen som hundra år senare hade bokskog var indelade, dock utan periodbeteckning. Ett ängsområde med ek i Tegelvången var indelad i period II men blev senare uppodlat.

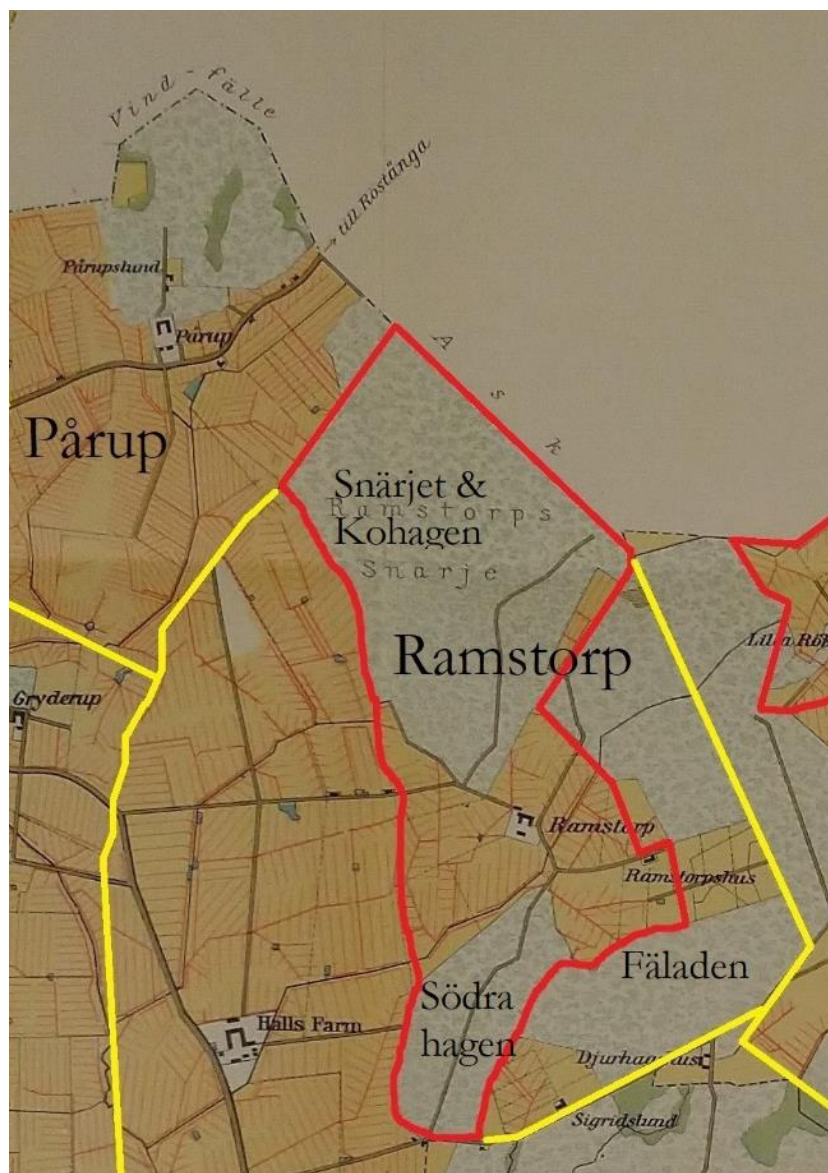
Rishagen med omnejd 2020. Källa: Eniro kartor.

Skogskartorna från 1947 och 1957 visar att bokskogen fortfarande helt dominerade Djurhagen. I de fuktiga partierna växte al och ask och det fanns även några mindre ekbestånd. Inslaget av gran var inte stor, men det fanns ett antal mindre planteringar spridd över området. Även Läppan dominerades helt av ädellövskog i form av bok-, ek- och askbestånd. Kräbsahagen och Bokeslätt var till stor del kalmarek 1947 men hade ungskog av ek, bok, gran och al tio år senare. Rishagen hade delats upp i en inre och yttre del. Björkbestånden hade brett ut sig även över den södra (yttre) delen och det hade tillkommit en större och fler mindre granplanteringar 1957. Halva arealen var dock fortfarande öppen hagmark. Det mesta av den gamla ängsmarken med ek hade dock odlats upp till åker redan runt sekelskiftet 1900. Endast vid Trollekullarna och i Horsahagen fanns lite lövskog kvar 1957, i båda fallen nu dominerat av bok.

År 1992 hade den samlade bokskogsarealen sjunkit till sitt hittills lägsta värde på Trolleholm, nämligen 413 ha. Djurhagen hade dock kunnat behålla sin karaktär som en stor sammanhängande bokskog, även om flera granbestånd hade tillkommit sedan 1957 och den nordöstra delen nu började bli grandominerad. År 2014 ökade arealen ekplanteringar i Djurhagen och ersatte tidigare ask- och granbestånd.

Läppanskogen var 1992 fortfarande ett ädellövmråde helt utan gran där bok, ek och ask har fått sällskap av några bestånd med sykomorlönn. År 2014 var asken avverkat på grund av askskottsjukan. I Kräbsahagen fanns en blandning av olika löv- och barrträdsbestånd, medan Bokeslätt mest bestod av granskog både 1992 och 2014. Den inre Rishagen var 1992 en hjorthage, men dess östra del hade blivit granskog, som 2014 har blivit omförd till poppel. Även större delen av den yttre Rishagen var granskog 1992, men 2014 har denna granskog nästan helt blivit ersatt av ek, samt något bok och douglasgran. Åkermarken mellan Rishagen och Bjermsgården har planterats med ädelgran och julgran samt ek och lite bok.

Pårup och Ramstorp

Pårup (165 ha)

Pårup ligger i skogsbygdens västra kant men hade till skillnad mot övriga skogsbygden på godset ingen egen utmark utan delade den stora samfällda utmarken med övriga byar i Torrlösa socken. Egen skog fanns på inägomarken och var *”ännu 1788 taxerad till 150 svins ollon, hvarför hemmanet förr räknades till skogbogodset.”* På den geometriska kartan från 1738 beskrevs skogen i norra delen som *”fruchtbar mark, ung bokeskog med några gamla böker, tienligt till muhlbete”*. I svackorna fanns albuskar och två skogsbackar var *”bevext med bok och ek”*. En mindre skogsbacke på gränsen till Ramstorp var *”med god bokeskog, hassel, ek och linde bewext”*. På laga skifteskartan 1829 omfattade dessa *”Skogbevuxne backar i ängarne”* runt 27 hektar och beskrevs som *”vacker bokskog”*. Det är just dessa skogsområden som fanns kvar på skogskartorna 1947 och 1957. De var fortfarande bokdominerade med en del al och ask i de fuktiga partierna. Även 1992 var Pårup en bokskog med endast två mindre granbestånd som planterades 1971. År 2014 hade ett skogsområde norr om Pårup mot Vindfälle köpts som också dominerades av bokskog. En del askbestånd har avverkats på grund av askskottsjukan.

År 1738 var även runt halva ängsarealen bevuxen med ek, hassel, hagtorn och albuskar, samt med ekskog på skarpa, d.v.s. torra, backar. Vid laga skifte 1829 fanns dessa trädklädda ängar kvar men 1905 var de helt och hållet uppodlade till åker.

Ramstorp (217 ha)

Ramstorp ligger mellan Pårup och Trolleholms gård och räknades av Campbell till skogsbygden. Enligt Trolle-Bonde var *”skogen till Ramstorp 1697 och ännu 1788 taxerad till 400 svins ållon, hvarför stället förr räknats till skogbogodset”*. När Ramstorp karterades 1738 var *”största delen av ängarna beväxt med skog, så väl af ek- och bokskog som ock af annan surskog”*. Norra Snärjet, enskild skog till Ramstorp, hade *”ung tillväxande bokskog och några få gamla fruchtbara böker”* samt *”några kärr med alebuskar, björk, lind och hassel”*. Kohagen var *”beväxt hel tätt af ung bokeskog, dock ofruktbar samt några få gamla fruchtbara bökar ... finnas ock några små kärr med al, lind och björkebuskar. Bokebackarna äro helt skarpa förmedelst trånga skogens skull.”* Södra hagen var *”beväxt med gammal bok och ek, fruktbärande, samt någon ung bokeskog på ändan, al, björk, asp, lind och hassel helt tätt”*. Det fanns vidare *”kärrännor med al och björk helt tätt”*. Fäladsmarken till Ramstorp i sydväst bestod av tre delar som avgränsades av kärrstråk. Både Norra böket och Höga böket i väster hade 1738 endast *”några få gamla böker och tätt med enebuskar”*. Den södra delen av fäladen hade *”tunn skog med några få eker bewext”*.

Vid laga skifte 1830 fanns dessa rester av utmarksbokskogen inte kvar utan fäladen dominerades av enebuskar och en del björk. Norra Snärjet, Kohagen och Södra hagen var dock alltså bokskog förutom i svackorna där det växte *”ahl, ek och annan löfskog”*. Ängsmarken hade trädsymboler på skifteskartan men beskrivningen gav inga närmare upplysningar förutom en liten bokdunge vilket kan tyda på att större träd saknades i övrigt.

I Eberts skogbruksplan 1839 tillhörde bokskogen i Norra Snärjet och Kohagen till största delen period IV medan bokskogen i Södra hagen var gammal och tillhörde mestadels period I.

Liksom i Pårup var ängarna uppodlade runt 1900. Även en del av den gamla fäladen hade odlats upp kring torpen Ramstorpshus och Sigridslund. På skogskartorna 1947 och 1957 var bilden densamma som i Pårup och Trolleholms djurhage, då Norra Snärjet, Kohagen och

Södra hagen hade behållit sin bokskog som dominerade fastmarken medan al och ask växte i svackorna. Här och var fanns små bestånd av ek och björk medan gran angavs endast för sydvästra hörnet av den gamla Södra hagen. Norra delen av den gamla fäladen, Norra och Höga böket, hade blivit granplantering medan skogen på den södra fäladen var mer blandad och bestod av gran, men även ek, ask och bok.

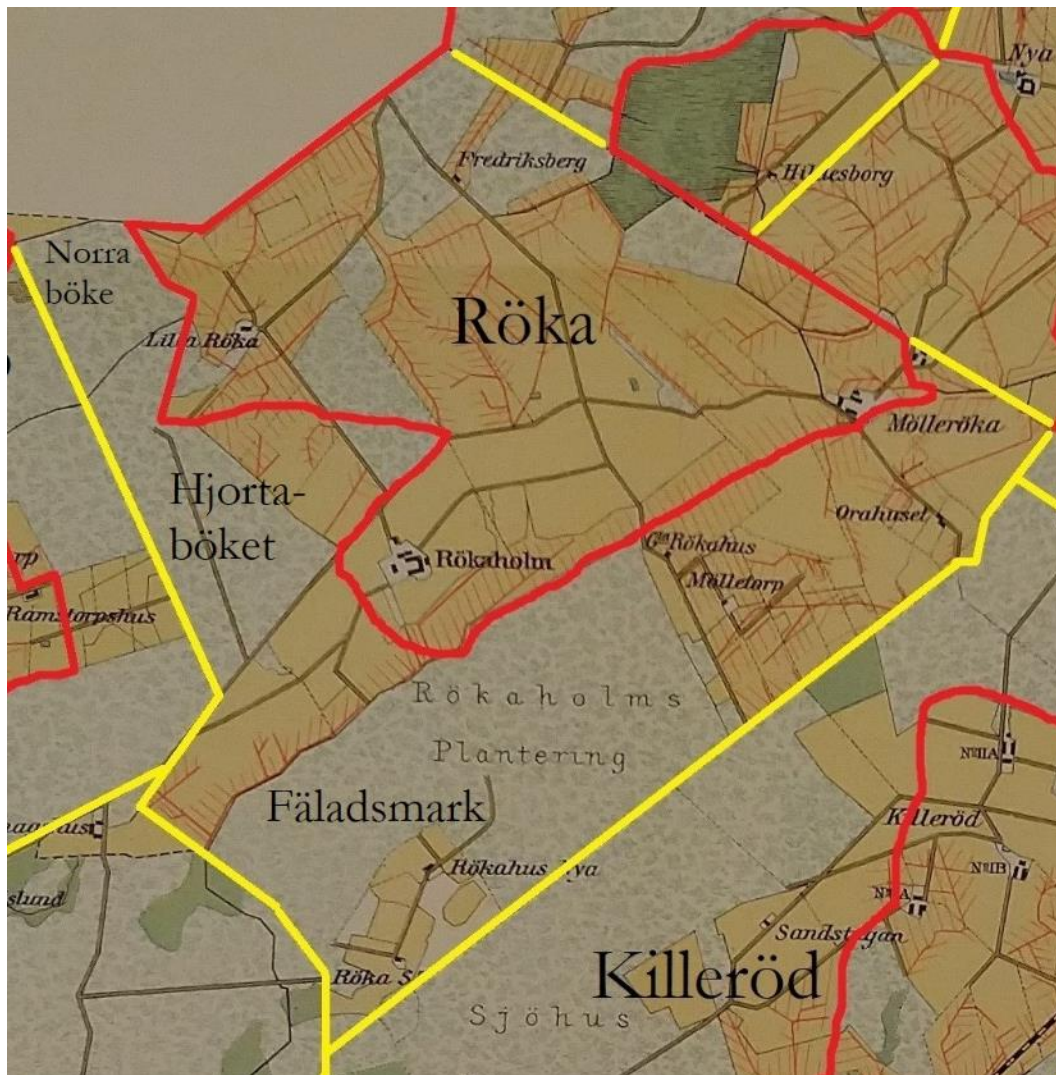
1992 hade granen ersatt mer än hälften av bokskogen i Norra Snärjet och i Kohagen. En stor del av de nya granplanteringarna i Kohagen planterades efter att bokskogen hade fällts i den svåra stormen den 17 oktober 1967 som fällde stora arealer bokskog i hela Skåne. Södra hagen dominerades i större grad av ädellöv och granen var fortfarande begränsad till sydvästra hörnet där den nu hade tagit över en del areal från tidigare björkbestånd. Den gamla utmarken var fortsatt grandominerad med enstaka ekbestånd. Den östra delen av Ramstorps åkermark hade nyligen planterats igen med ädelgran, cypress och ek. En stor ekplantering hade också anlagts på åkermarken väster om Snärjet, som historiskt tillhör Trolleholms huvudgård. År 2014 har asken avverkats och precis blivit ersatt av ekplanteringar eller klibbal. I Södra hagen har större delen av granskogen i sydvästra hörnet blivit ersatt av ek. Även på utmarken har granen minskat och blivit ersatt av bland annat ek och douglasgran.

Ramstorp och Rökagårdarna 2020. Källa: Eniro kartor.

Ask socken

Rökagårdarna (372 ha)

Röka by tillhör Asks socken och ligger öster om Ramstorp. På den geometriska kartan från 1743 bestod det av gårdarna Stora Röka, Lilla Röka, Mölle Röka samt ett större torp, Rökahus. Det senare benämndes Rökaholm på laga skifteskartan 1831. Byns inägor låg i norra delen medan utmarken låg i söder och angränsade till Ramstorps utmark, Trolleholms djurhage samt Kalleröds utmark.

Kartbeskrivningen från 1743 ger vid handen att skogen på ängarnas hårdvallar genomgående bestod av ek- eller ek-hasselbestånd som var ganska tät: ”Ängsmarken består af måssig hårdvall tätt med skog beväxt, besvärligt att hösta och för denna skogens skull att få höet torrt, samt och mycket beblandat af stickor och fnas, som av högskogen nederfaller uti stormväder. En stor del av ängen består af sur stagg och måswall samt kierr och mavall, dels tuvigt och mäst öfver allt med ung ahleskog omväxt” (T-B II s. 368).

Vid laga skifte 1831 hade skogen på inägorna delats upp i ”Skogbeväxte backar uti Inrösningsjorden” och den övriga ängsmarken. På flera av skogsbackarna beskrevs skogen nu som bokskog (7 ha) eller ek-bokskog (4 ha), medan ekskog täckte ca 13 ha. På den övriga ängsmarken förekom inte bok utan eken dominerade hårdvallarna och al och björk

sidvallarna. (Endast trädsymboler på Lilla Röka men trädslagsinfo på Stora och Mölle Röka). Mängden ek på ängarna räckte på 1740-talet till husbehovet så att ”Byggningstimmer af Eek fins uti ängavångarna, hvaraf härskapet uthvisning lämbnar, när behof göres till stolpar, tvärfötter och löshult... Till nödig vedebrand och täpperijs är åboarne tillåtet af härskapet få rödja af surskogen i ängiarna, men intet försälja”.

Utmarksskogen beskrevs med följande ord 1743: ”Skogen på ofvannämnda utmarker består af gamla fruktbare bökar samt där och hvar någon incka ek och ehuruvähl dessa 3:ne hemmans skogar uti gamla till sista rusttienstlängder är worden taxerat till 300 svins ållongiäld, så emedan skogen till dess hemman så wähl som alla andra Erichsholms tillhöriga skogar, har blifvit mycket förhuggen till skiepbygnad och fästningsvärke, förutan hvad andra kringliggande sig af skogen betient, då Säteriet och godset under ofredstiden allt ifrån åhr 1709 intill 1719 wart Caduc och sål. befinnes nu temmeligen tunn och så ringa att den icke kan estimeras till berörde 300 svins ållon, hvarföre ock till ny ållongiäld taxering underställes wederbörande herrar skattläggningsmän till behörig skärskådande och ompröfvande.”

Denna beskrivning kompletterades med följande anteckningar på kartan för olika delar av utmarken: ”Norre Måse, sanck med små ahleskog. Norra Böke med några stora frucktbare Böker. Höga Böke med frucktbare Böker. Hiorta Böket med stora frucktbare Böker och Eker samt tätt bevext med Enebuskar. Enemarck med små Biörckbuskar och någre gamle Eker. Helt tätt med Enebuskar och några gamla Böker. Skog och Fäladsmark till Stora Röka, består av stenig, dels kierractig mark med Enebuske samt gammal Bokeskog (nu Rökaholmsplantering). Diurrakierret, sanct med ahleskog alt igenom. Skog till Mölle Röka af passabel Bok. Deleshultet till Mölle Röka, består av god Bökeskog. Enemarck.

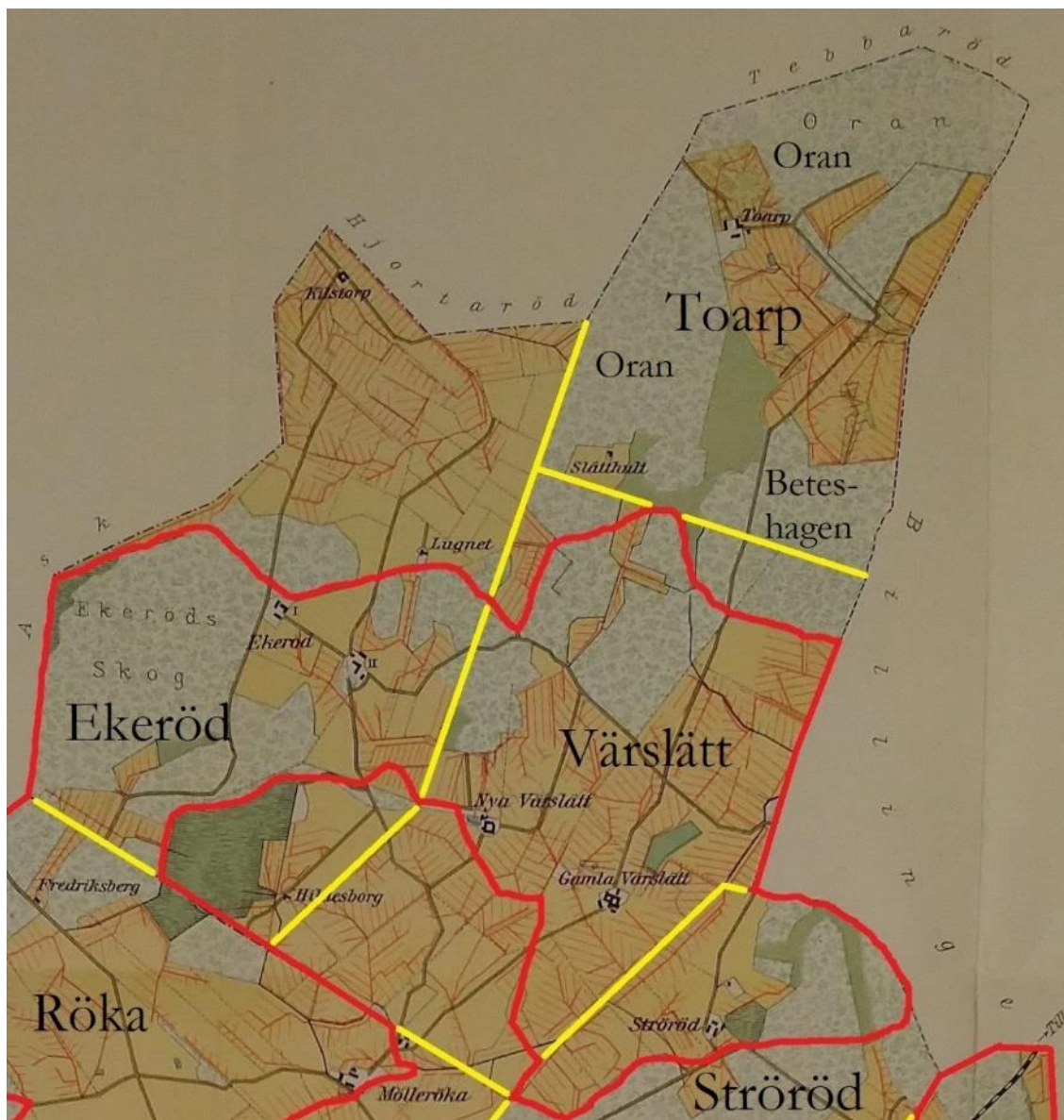
Medan det alltså trots uthuggningen i början på 1700-talet fanns kvar en hel del bok på utmarken, hade den till stor del försvunnit från utmarken vid laga skifte 1831 och ersatts av enefälad med björk. Endast i södra delen av Stora Rökas utmark fanns bokskog kvar på ca 18 hektar. Dessutom fanns spridda gamla bokar på ytterligare ca 10 hektar. Några nya torp hade tillkommit på utmarken: Nya Rökahus, Killeröds soldattorp samt Orahus.

I Eberts skogsbruksplan år 1839 tillhörde inägornas skogsbackar period IV och V, medan övrig trädbevuxen ängmark inte ingick i skogsindelningen. Bokskogen på Stora Rökas utmark tilldelades period III i västra och IV i östra delen.

På kartan över godset från 1905 och på häradsekonomska kartan 1915 var ängsmarken uppodlad medan skogen fanns kvar på inägornas gamla skogsbackar. Större delen av den gamla utmarken hade skog utom områdena kring torpen. Stora Rökas fäladsmark hade nu blivit Rökaholms plantering.

Skogskartorna 1947 och 1957 visar ungefär samma skogsarealer som häradskartan. På inägornas gamla skogsbackar fanns nu bestånd av bok, ek, björk och gran. Den gamla utmarken i sydväst mot Ramstorp har blivit granplanterad, förutom ask och alskog i dällderna och ett par bokdungar. Stora Rökas utmark i sydost, nu Rökaholms plantering, har även den till största delen granplanterats. Längs med hela kanten mot Rökaholms åkermark fanns dock en remsa med bokskog kvar vars västra del (1668) var utmarksbokskog även 1831 och 1839 medan den östra delen (1690) angavs som ”med björk och ene beväxt”. På skogskartan 1992 var bilden liknande, men några tidigare bokbestånd har ersatts av gran, till exempel i norra delen av Rökaholms plantering, och ek har planterats i kanten mot åkermarken. 2014 har ytterligare granarealer i Rökaholmsplanteringen blivit omförda till ekbestånd.

Billinge socken
Ekeröd, Värslätt och Toarp

Ekeröd (199 ha)

Hemmanet Ekeröd ligger norr om Rökagårdarna i Billinge socken. I 1729 års jordebok taxerades skogen till 260 svins ollon. Vid karteringen 1742 fanns mer bok än ek på inägorna. Fäladen bestod av bokskog utan gräsväxt samt några sankärr med alskog. Även för Ekeröd anfördes att bokskogen blev förhuggen under "caduque tiden" och att en ny ollontaxering därför var nödvändigt.

Vid laga skifte 1829 fanns det mesta av bok- och ekbestånden på inägorna kvar, men bokskogen på norra delen av utmarken var borta förutom ett litet område på ca 2 hektar. Den södra delen av utmarken däremot räknades nu som "Skogbeväxte backar" till inägorna vilket förmodligen var anledningen till att bokskogen i stor utsträckning var kvar där.

I Eberts skogsindelning 1839 tillhörde större delen av bokskogen väster om gården till period I, medan mindre områden fördelade sig över övriga fyra perioder. Skogsbackarna i ängarna öster om gården tillhörde perioder III och IV.

På kartorna från 1905 och 1915 har skogen ungefär samma utbredning som 1829, förutom att den sista resten av bokskog på den norra utmarken nu också var borta och att ett ängsområde med ek hade odlats upp. Skogen i sydvästra hörnet kallades nu Ekeröds skog. På skogskartorna från 1947 och 1957 visas att denna skog då fortfarande var en större bokskog, med mindre insprängda bestånd av al, ask, björk, ek och gran. Den nordligaste delen på runt 10 hektar hade dock försvunnit och blivit granplantering i västra delen och uppodlad i den östra. På den gamla inägomarken mellan Ekeröd och torpet Lugnet fanns även några bokdominerade backar kvar.

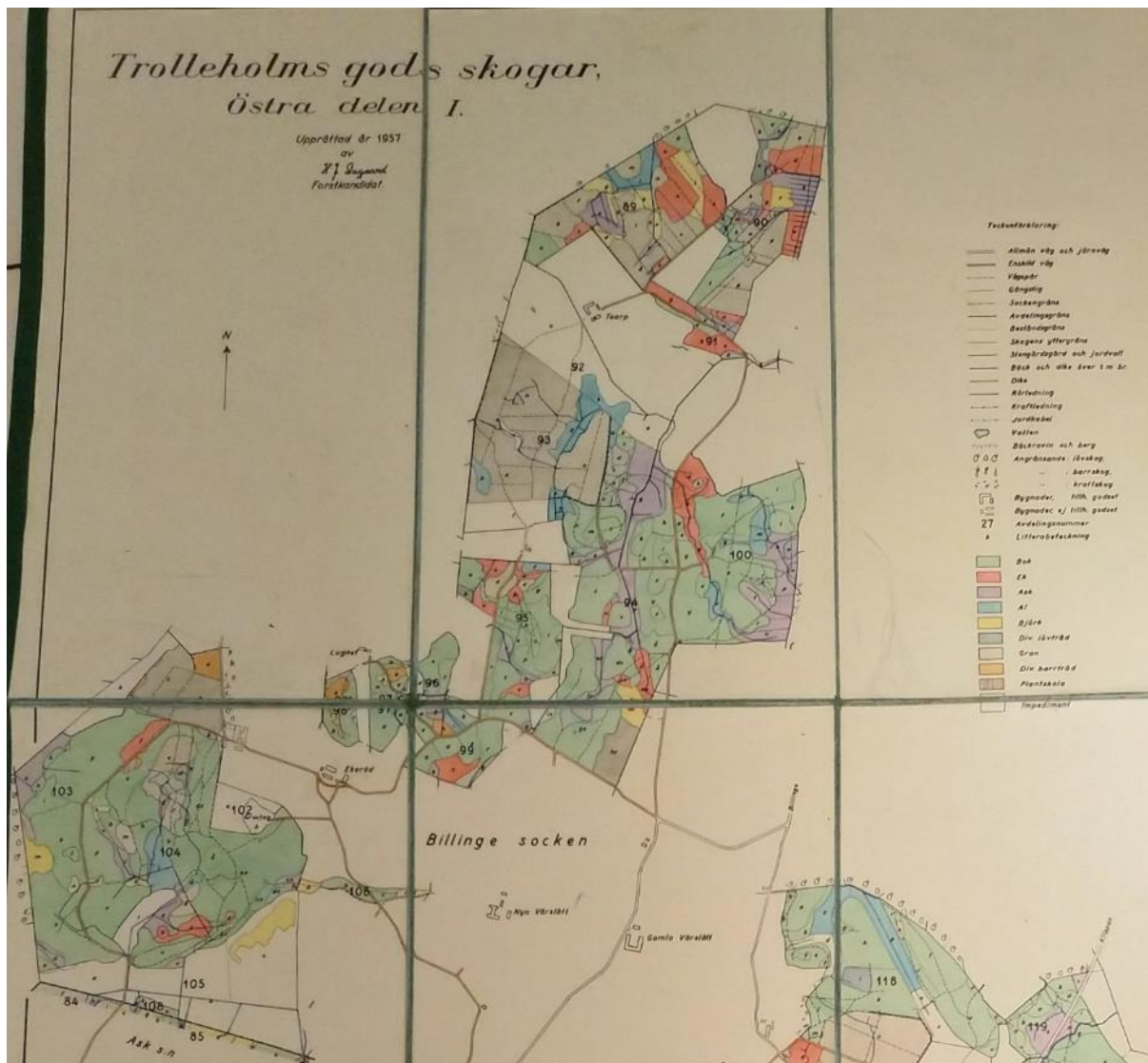
Ekeröds skog var 1992 fortfarande i stora delar bokskog. Några granbestånd planterades efter bok åren 1969-73 och i den östra delen har bokskogen fått ge vika för ett grustag. 2014 var grustaget nerlagd och planterat med douglasgran. Flera ekbestånd fanns nu på gammal jordbruksmark och efter gran.

Ekeröd med omnejd 2020. Källa: Eniro kartor.

Värslätt och Toarp (394 ha)

Hemmanen Värslätt och Toarp beskrivs här tillsammans då deras ursprungliga smala och långsträckta ägor, som vid karteringen 1743 låg jämsides i nord-sydlig riktning, delades upp vid laga skifte på så sätt att Värslätt nu utgjorde den södra och Toarp den norra delen. Två gårdar blev också tre vid laga skifte då Toarps gamla gård bytte namn till Nya Värslätt, medan en ny gård med namnet Toarp anlades på utmarken (Oran) i norra delen.

Trädslagsfördelning i Trolleholms gods skogar enligt skogsbruksplanen 1957. Kartan visar Ekeröd, Värslätt och Toarp.

Vid karteringen 1743 fanns en mindre utmark söder om de båda hemmanens inägor och en betydligt större utmark låg i norr och utgjorde godsets nordligaste spets. Den södra utmarken var till stor del kärr eller mosse, delvis med björk- och albuskar medan den torrare marken bestod av öppen enefälad, förutom den lilla "Fara-Snafwabacken med några Böker och Enebuskar". Utmarken i norr beskrevs 1743 för Toarps del som "Denna skog Oran benämnd består af stenig skarp hårdmarck med Bok, någon Ek och Enebuske beväxt". Längst i norr fanns "Hökahultet" med "god och fruchtbar Bökeskog".

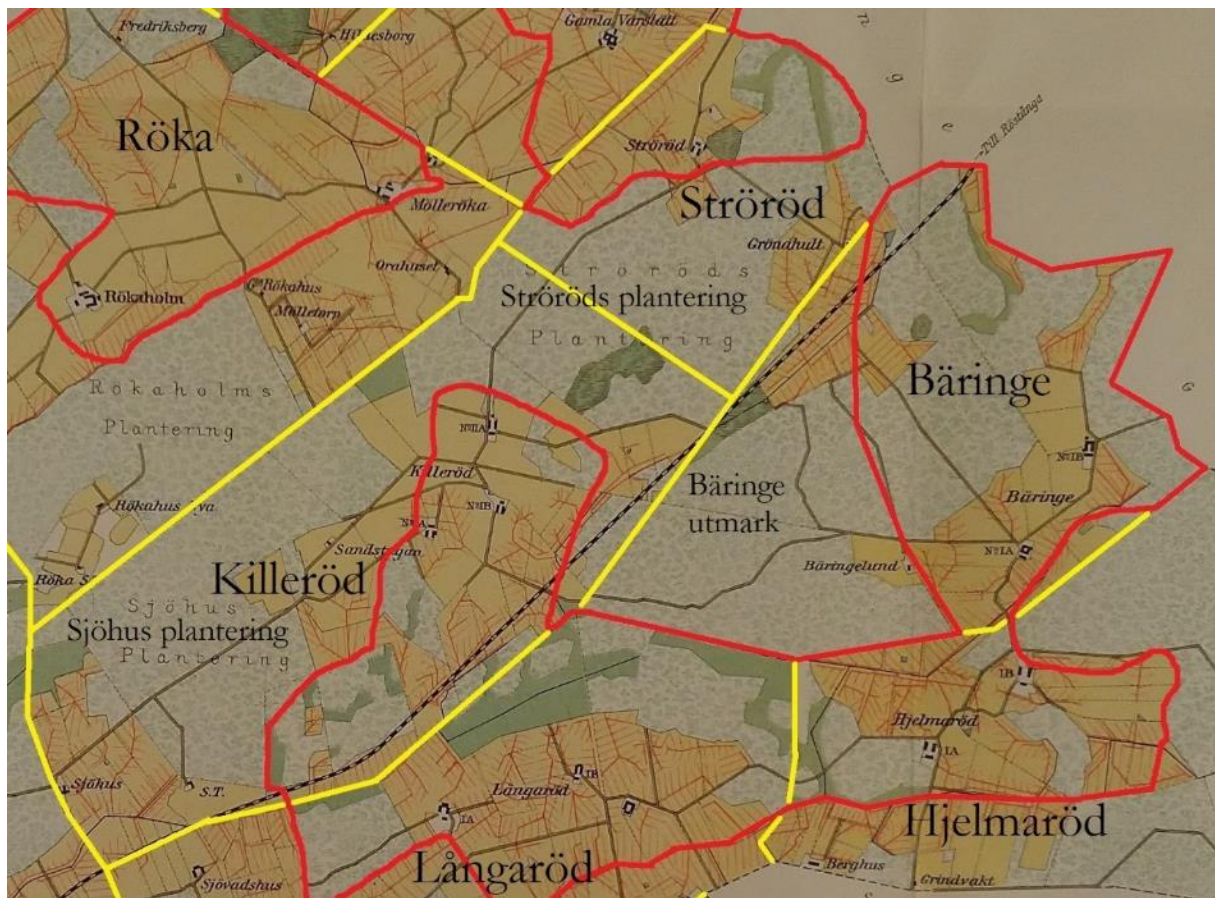
Värslätts utmark som då direkt anslöt i öster bestod dels av en "Beteshaga" i södra delen "tätt beväxt med al, hassel, ek och någon bokskog", följt av "Värslättahultet" med "vacker och fruchtbar bökeskog", den lilla "Värslätta Gähren" med bokskog samt slutligen "Flathultet" i norr "beväxt med medelmåttig Bökeskog". Runt alla dessa höjder fanns kärr med alskog.

Värslätt och Toarp med omnejd 2020. Källa: Eniro kartor.

På kartorna från 1905 och 1915 har några av ängsskogarna nära gårdarna odlats upp men en stor del fanns kvar som skog. Även Värslätts gamla Beteshage är markerad som skog liksom en stor del av den norra utmarken, förutom odlingsmarken till nya Toarpsgården som placerades på Orans gamla utmark. På skogskartorna från 1947 och 1957 blir det tydligt att skogen på den gamla inägomarken samt i beteshagen var bokskog med inslag av al och ek. Skogen på den gamla utmarken bestod till stor del av granplanteringar, men där fanns även ett relativt stort inslag av ekbestånd samt några mindre bokbestånd. På skogskartan 1992 är ungefär hälften av den tidigare bokskogen borta och ersatt av gran och kustgran (*Abies grandis*). Det tidigare sammanhängande lövskogsområde norr om Värslättsgårdarna dominerades nu av barrskog. Den gamla utmarken var fortsatt grandominerad men åkermarken runt Toarpsgården hade precis blivit planterad med ek och lärk. År 2014 har fler mindre askbestånd avverkats och blivit ersatta av klibbal eller poppel. Ett granbestånd vid Toarp har blivit ersatt av ek och lärkbeståndet vid gården har nu bok som huvudträslag.

Ströröd, Killeröd och Bäringe

Ströröd (131 ha)

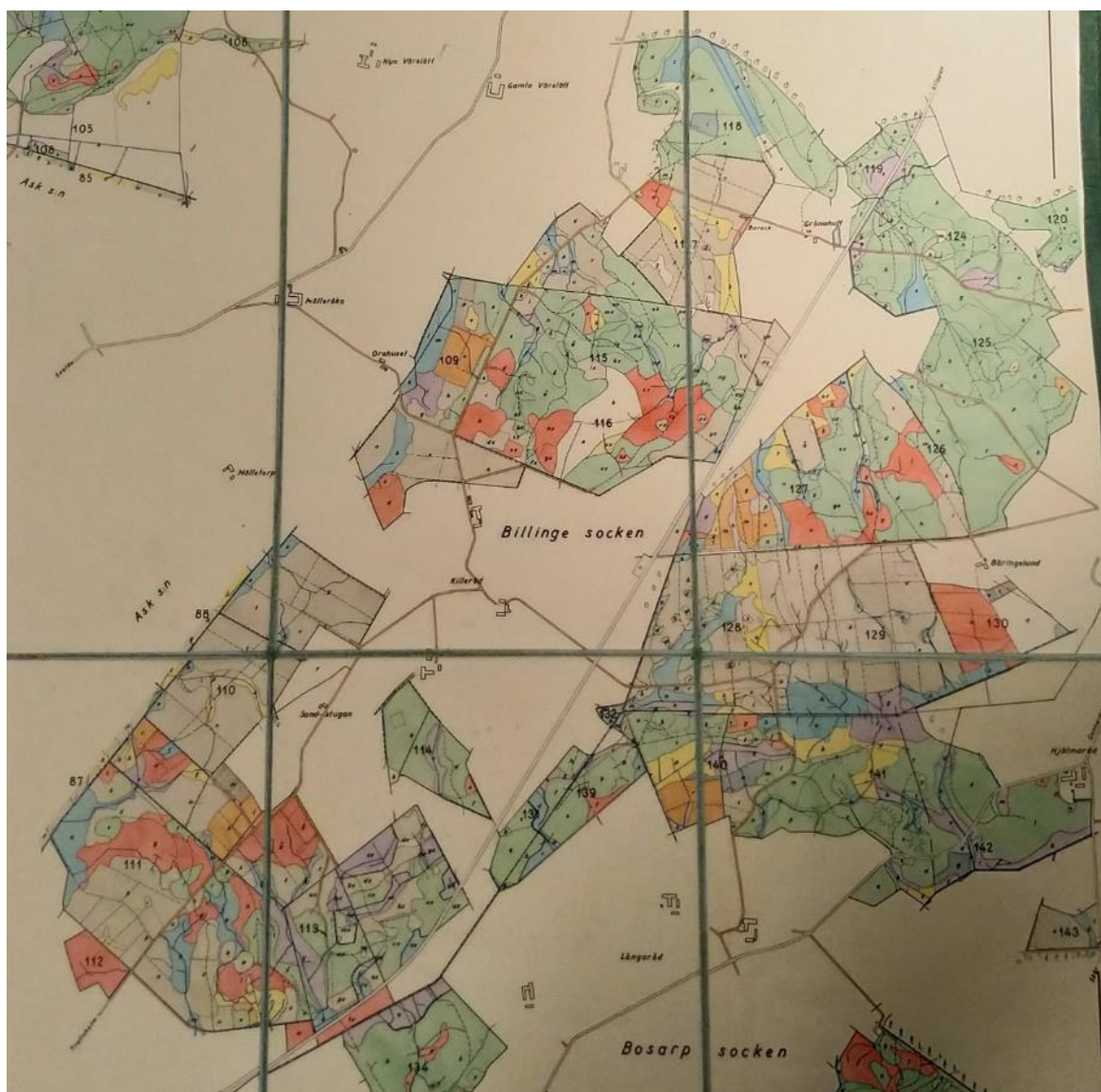
Hemmanet Ströröd karterades 1743 då ”Ångarna bestodo av skarpa skogslupna hårdvallsbackar samt sankärr med skog uti”. Det fanns även en ”Liten kalvhage af mossig skarp hårdvall, beväxt med ek och hasselskog”. Vid laga skifte 1831 uppgavs att inägornas skogbeväxta backar bestod av bokskog medan den övriga ängsmarken var bevuxen med ek eller al.

Utmarken i sydöstra delen av hemmanet bestod 1743 av ”skarp hårdmarck med stor fruchtbar bökeskog”, dels mossig hårdvall med enbuskar och sankärr. Skogen var förr taxerad till 300 svins ollon, men var, i likhet med andra hemman på godset nu mycket förhuggen och ganska tunn, varför en ny taxering föreslås. Denna uppgift står således i viss motsats till uppgiften på kartan om bokskogen. Vid laga skifte 1831 fanns endast uppgifter om bokskog om ca 3 hektar som fanns i ett utmarksområde kallad ”Gamla Planteringshagen”. Annars uppgavs endast alkärr från utmarken.

På Eberts skogskarta 1839 har utmarkens södra del blivit avdelad som skogsmark och tilldelats period V, dvs området var då kal eller möjligtvis ungskog. På inägorna ingick de bokdominerade skogsbackarna i Eberts skogsindelning, men ej ängarnas ek- och albestånd. Endast bokbeståndet längst i nordost på gränsen mot Billinge tillhörde period I och var således gammal bokskog som skulle huggas under första 20-årsperioden. Övriga bokbackar tillhörde perioderna III eller IV.

På kartorna från 1905 och 1915 fanns skogsbackarna på inägorna kvar medan den ekbeväxta ängsmarken väster om gården hade blivit uppodlad. Det mesta av den gamla utmarken hade skogsmarkering, förutom odlingarna till torpet Grönahult på gränsen till Bäringe. Området kallades på 1905 års godskarta för Ströröds plantering som också omfattade den nordligaste delen av Killeröd. På skogskartorna 1947 och 1957 bestod inägornas gamla skogsbackar i norr av bokskog. Den gamla utmarken mellan Ströröds gård och Grönahult bestod av granplanteringar med några björkbestånd emellan, medan den södra delen av Ströröds plantering mot Killeröd dominerades av bokskog. Detta tyder på att några äldre fröbogar hade funnits kvar där under 1800-talet.

Skogskartan 1992 visar en dramatisk minskning av bokskogen. Mer än hälften av inägornas bokbackar har blivit granplantering och bok- och ekskogarna i Ströröds plantering har försvunnit nästan helt och ersatts av gran. Endast ett par små bokdungar och ett par små ekbestånd var kvar bland alla granplanteringar. 2014 har granskogen söder om vägen mellan Ströröd och Grönahult blivit ersatt av ek och lärk. Ek har också blivit planterad på åkermarken runt Grönahult.

Trädslagsfördelning i Trolleholms gods skogar enligt skogsbruksplanen 1957. Kartan visar Ströröd, Killeröd och större delen av Bäringe.

Killeröd (318 ha)

Killeröds by karterades redan 1692 och då var ”Ängen mycket trång med allehanda slags skog öfverväxt. Ekskog till nödtorften. Oskift bökeskog på fäladen under Ericsholm och Ströeröd till ållon på bägge gårdarna anslagna till 300 svin.” Även vid karteringen 1743 beskrevs ängarna som ”mycket skogvuxna och öfvergångna med buskage, särdeles i ångsvångarna och de sanko kärren”. Kalfhagen var ”tät beväxt med bok, ung björk och alskog”. ”Utmarken eller skogen består av höglänta torra hårdbackar med någon fruktbar bokskog som dock är tämligen förhuggen, i synnerhet den södra delen”. Delar av utmarken var ”tätt med enebuskar samt der och hvar någon ung biörckskog, samt sancke kierr och sidder med ahleskog”. Den fruktbara bokskogen hade förr taxerats till 450 svins ollon för bägge hemmanen. Nu var den förhuggen och en ny taxering nödvändig.

På kartan finns följande beskrivningar av olika delar av utmarken, ordnade efter fallande storlek: ”Mosslupen stenig fäladsmark med tunn bökeskog och gamle eker beväxt samt enebuske; Djurakärret med aleskog; Tunn bökeskog; Stenig hårdmark med bökeskog och enebuske; Tuvig mosslupen mark med enebuske; Stor bökeskog; Mest ene och mosslupen mark med några gamla eker och böker; Skarp hårdmark med bökeskog; Enemarck med ung biörck och få gamle böker; Kallsekärr med aleskog; Enebacke skarp med några böker”.

Inägornas skogsbackar hade samma utbredning både 1743 och vid laga skifte 1829. Vid laga skifte bestod de av bokskog (ca 15 ha) eller ekskog (ca 7 ha). På ängarna förekom ek vid laga skifte på runt 25 hektar. På skifteskartan finns däremot inga anteckningar om bokskog på utmarken längre. Sänkorna hade fortfarande alskog men för fastmarken anges endast björk och en. Från utmarken hade nu även Norra Planteringshagen avskilts som på 1905 års godskarta var en del av Sjöröds plantering, samt Södra Planteringshagen som på samma karta heter Sjöhus Plantering, namngiven efter torpet Sjöhus som intog den sydvästliga delen av den gamla utmarken.

I Eberts skogsbruksplan 1839 ingick givetvis både Norra och Södra Planteringshagen i period V. Bokbackarna på inägorna ingick också och tillhörde perioderna III-V. Även fyra små ängspartier med ek och avenbok tillhörde period V medan övriga ängar med ek var kvar som ängsmark.

På häradskartan 1915 ser man att dessa bokbackar i södra delen av inägomarken var kvar medan ängarna med ek i norra delen var uppodlade. På skogskartorna 1947 och 1957 består Norra Planteringshagen (del av Ströröds plantering) främst av bok- och ekbestånd. Södra Planteringshagen innehöll granplanteringar men även alskog, flera ekbestånd samt några mindre bokbestånd. Den övriga delen av Sjöhus Plantering som angränsar mot Rökaholms Plantering i norr dominerades av granplanteringar, men där fanns även tre ekbestånd. Skogsbackarna på den gamla inägomarken bestod av bokskog, med ask, gran och al i svackorna däremellan.

1992 har, som nämnts ovan, bokskogen i Ströröds plantering blivit ersatt av granplanteringar. Även det mesta av de små bok- och ekbestånden i Södra Planteringshagen har blivit barrskog. Ekbestånden i den nyare delen av Sjöhus Plantering fanns däremot kvar. Bokskogen på de gamla inägorna var kvar i större utsträckning men särskilt i södra delen har en del blivit ersatt av gran i slutet av 1960-talet. 2014 har nästan all kvarvarande jordbruksmark blivit julgransodlingar eller ekplanteringar. Eken har även ersatt gran på några ställen.

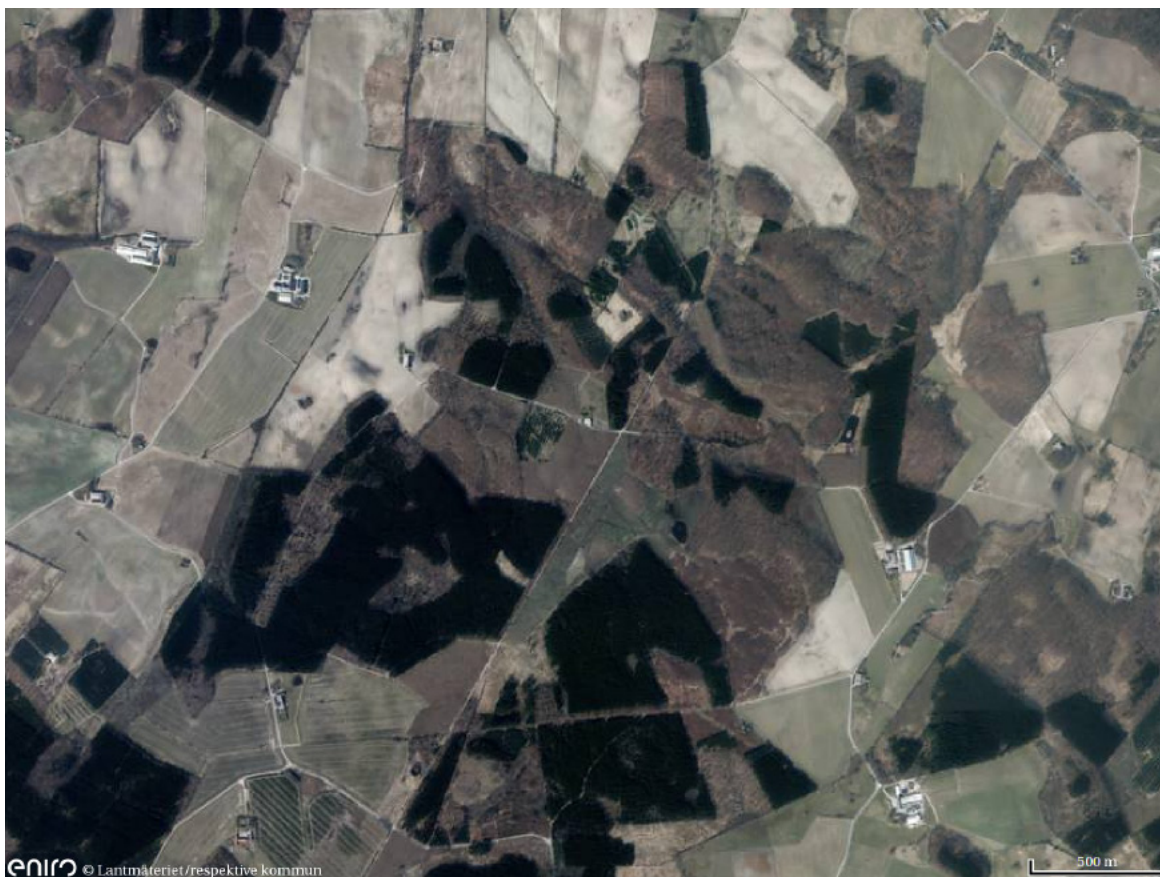

Killeröd med omnejd 2020. Källa: Eniro kartor.

Bäringe (258 ha)

Hemmanet Bäringe karterades 1692 och hade då *"någon ekeskog till byggningstimmer, bokeskog i vången, anslagen till 200 svins ållon, samt surskog till bränne och täppe"*. Vid karteringen 1743 hade Kalfhagen ek, bok och hassel. Utmarken bestod *"till en del af god, fruktbar och passabel bokskog, någon ek och enebvuxen hårdmark samt sankärr med ungalaskog"*, särskilt det stora Kallsekärret. Skog i åker och ängsvången fanns *"af fruktbar ek och bok till nödigt byggnadstimmer till stolpar och tvärfötter. Ek- och bokskogen hade i forna tider varit taxerad till 500 svins ollon men hade under senare år blifvit mycket förhuggen och ruinerad"*. Skogsbackarna på inägomarken beskrevs som följer, ordnade efter fallande områdesstorlek: *"Denna trakt består av skarpa bökebackar, odugliga till att hösta, tätt med bökeskog och någon ek samt hassel beväxt; Bökebacke kallas Gunnare-Snavfen; Skogsvuxen hårdmark af bök-, ek-, hassel- och björkeskog; Vråhultet med bökeskog; Oduglig bökebacke; Bökebacke"*.

Vid laga skifte 1830 fanns bokskogen på inägobackarna kvar i samma omfattning, drygt 70 hektar, som 1743, samt ekbevuxen ängsmark strax nordväst om gården. Däremot fanns uppgifter om bokskog på utmarken endast för ett område på ca 18 hektar i centrala delen som sas ha någon gammal bok samt en liten holme (0,3 ha) i Kallssekärret med bokskog. På Eberts skogskarta 1839 var alla bokbackar på inägorna indelade som skogsmark. Bokskogen längst i öster på gränsen mot Gunnaröd var gammal och tillhörde period I. Bokbackarna i övrigt var yngre och tillhörde mestadels klass III. Inget område på utmarken ingick i Eberts skogsindelning.

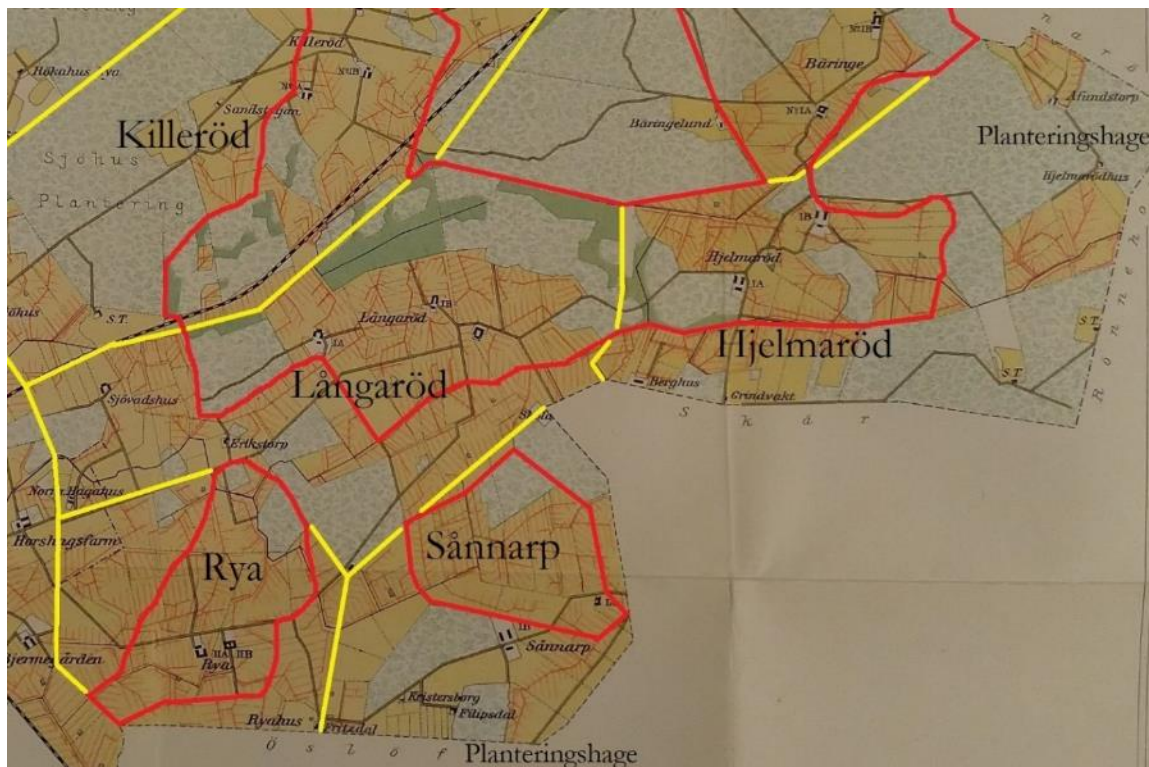

Bäringe och Ströröd med omnejd 2020. Källa: Eniro kartor.

På kartorna från 1905 och 1915 har skogsutbredningen på inägorna förblivit stabilt och även utmarken var skogsmark i sin helhet, förutom de odlingar som tillhörde torpen Grönahult och Bäringelund. På skogskartorna 1947 och 1957 har skogen på de gamla inägobackarna behållit sin stora utbredning och dominerades helt av bok. Även i den norra delen av utmarken var boken det viktigaste trädslaget, följt av ek och gran. Detta antyder att uppgifterna om bokförekomst på utmarken, som i Ströröd ovan, vid laga skifte kan ha varit ofullständiga. Utmarkens södra del var däremot helt grandominerad. Vid Bäringelund har rödek planterats 1951.

1992 var stora delar av bokskogen kvar på den gamla inägomarken, men på gränsen mot Gunnaröd i öster har ett större område omförts till gran och gran och lärk har ersatt bok även på några andra ställen. På utmarkens norra del har däremot det mesta av bok- och ekbestånden kalhuggits och blivit granplanterad, på ett liknande sätt som i angränsande Ströröds utmark. 2014 har tidigare öppna områden längs med det gamla järnvägsspåret blivit planterade med klibbal.

Bosarp socken Hjelmaröd, Långaröd, Sånarp och Rya

Hjelmaröd (279 ha)

Hemmanet Hjelmaröd karterades 1692 och ängen var då vidlyftig, svår att hösta, med dels blandskog och buskar, dels sur stagg. Ekskog fanns till byggnadsbehov, men bokskogen var mycket förhuggen, och endast taxerad till 160 svins ållon. Vid karteringen 1744 var ängarna mycket skog- och måslupna. Skogen eller utmarken bestod av ”skarp hårdvall med medelmåttig bökeskog, dock ganska tunt beväxt; en del måslupne backar utan skog tätt med enebuskar”. Bokskogen var förr taxerad till 450 svins ollon men nu mycket förhuggen. Utmarken låg i östra och södra delen av byns marker medan, inägorna i den västra delen. Den norra utmarken beskrivs på kartan som ”måslupen med tunn bök, någon ek samt enebuske beväxt”. En del av området var dock enbart ”beväxt med enebuske och liung”. Mellan denna del och den södra utmarken fanns det stora Brännekärret med alskog. Den södra utmarken bestod av ”stenig hårdmarck med bök och enebuske”. Längst i väster mot Långaröd fanns Apulaberg, en ”stor backe med någon bökeskog”. På inägorna fanns fyra Bökebackar men förekomsten av ek på ängarna verkar ha varit litet enligt både karteringen 1743 och laga skifteskartan 1829. Vid laga skifte fanns knappt 18 hektar av Skogbeväxta backar på inrösningsjorden, mest bok samt lite ek. På utmarkens norra del hade man vid tiden för laga skifte inrättad en stor Planteringshage. Ett delområde som verkar särskilt inhägnad uppges som ”med björk, bok och annan löfskog beväxt”. I övrigt finns inga uppgifter om bok på utmark utan endast om al och björk. Så många som sex nya torp hade tillkommit på utmarken sedan 1743 och själva gården hade delats i två.

På Eberts skogskarta var bokskogen väster om gården gammal och tillhörde period I medan den mindre bokbacken öster om gården var ung och tillhörde period V. Planteringshagen i norra delen av utmarken tillhörde perioderna III-V, där det särskilt inhägnade delområdet väster om Afvundstorp var äldst.

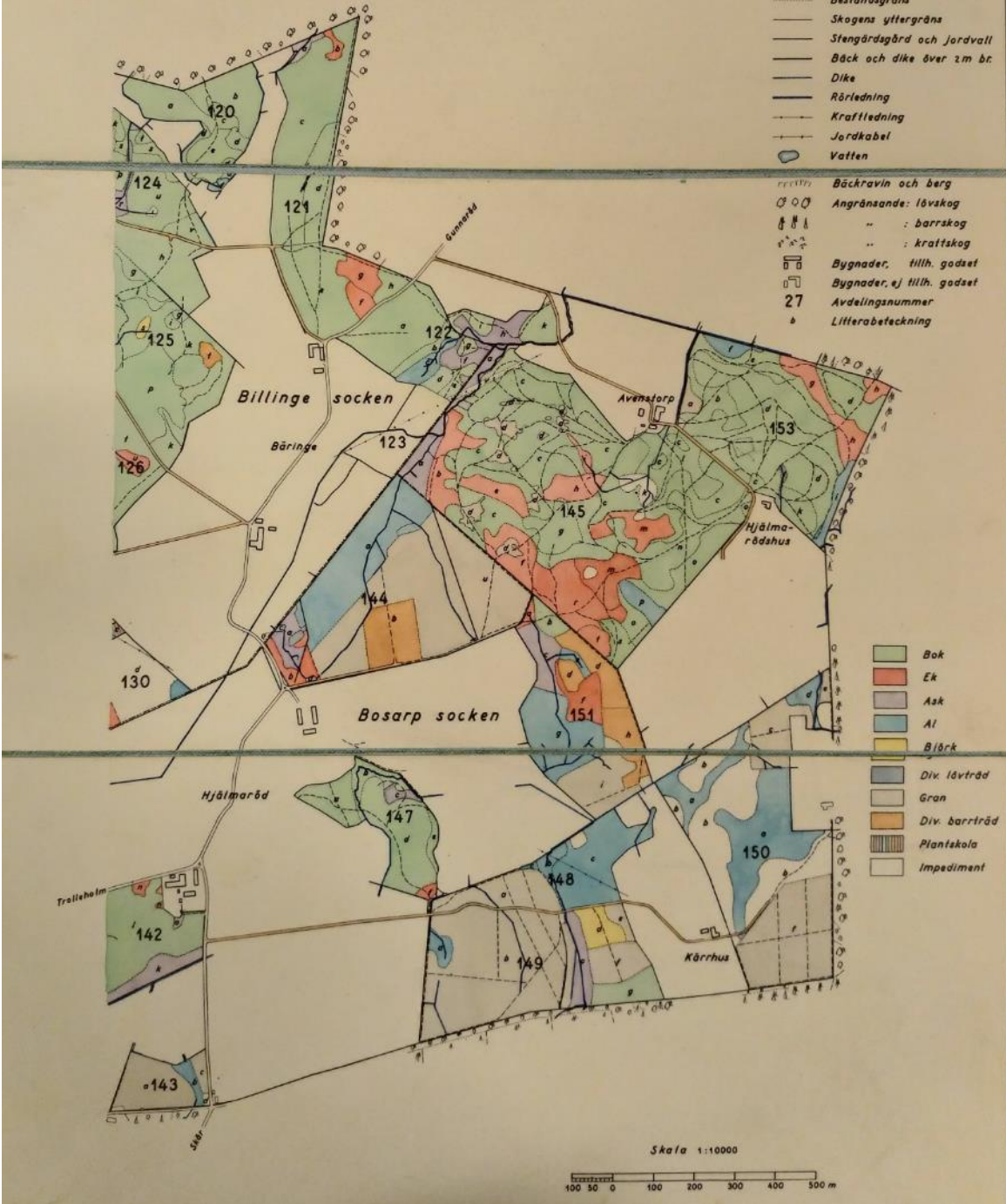
Trolleholms gods skogar, Östra delen II.

Upprättad år 1957
av
H. J. Sjogård
Forstkandidat.

- Allmän väg och järnväg
- Enskild väg
- - - Vägspår
- Gångstig
- Sockengräns
- Avdelingsgräns
- Beståndsgräns
- Skogens yttergräns
- Stengårdsgård och Jordvall
- Bäck och dike över 2 m br.
- Dike
- Rörledning
- Kraftledning
- Jordkabel
- Vatten

- Bäckravin och berg
- Angränsande lövskog
- " : barrskog
- " : kraftskog
- Byggnader, tillh. godsst
- Byggnader, ej tillh. godsst
- 27 Avdelingsnummer
- b Litterabeteckning

Trädslagsfördelning i Trolleholms gods skogar enligt skogsbruksplanen 1957. Kartan visar Hjelmaröd och östra delen av Bäringe.

Hjelmäröd med omnejd 2020. Källa: Eniro kartor.

På kartorna från 1905 och 1915 finns skogsbackarna på inägorna kvar. Den gamla utmarken var skogsklädd, förutom odlingsmarken kring torpen som hade utökats sedan 1829. På skogskartorna från 1947 och 1957 växte det mest bokskog i den stora Planteringshagen från 1829, men det fanns även en hel del ekbestånd. Skogen på den övriga utmarken väster och söder därom bestod främst av gran och al. Skogsbackarna på de gamla inägorna bestod fortfarande i huvudsak av bokskog.

1992 fanns ett par större och flera små granbestånd som har ersatt bok i Planteringshagen i norr, men mycket av bokskogen fanns kvar. Ekens andel verkade ha minskat jämfört med 1957. Övriga utmarken var fortsatt grandominerad medan bokskog fanns kvar på inägorna vid gårdarna, även om arealen har minskat något genom överföring till gran. Åkermarken söder om Hjelmärödshus har precis blivit planterad med ädelgran och ek. 2014 har några mindre granbestånd blivit omförda till ek och sykomorlön.

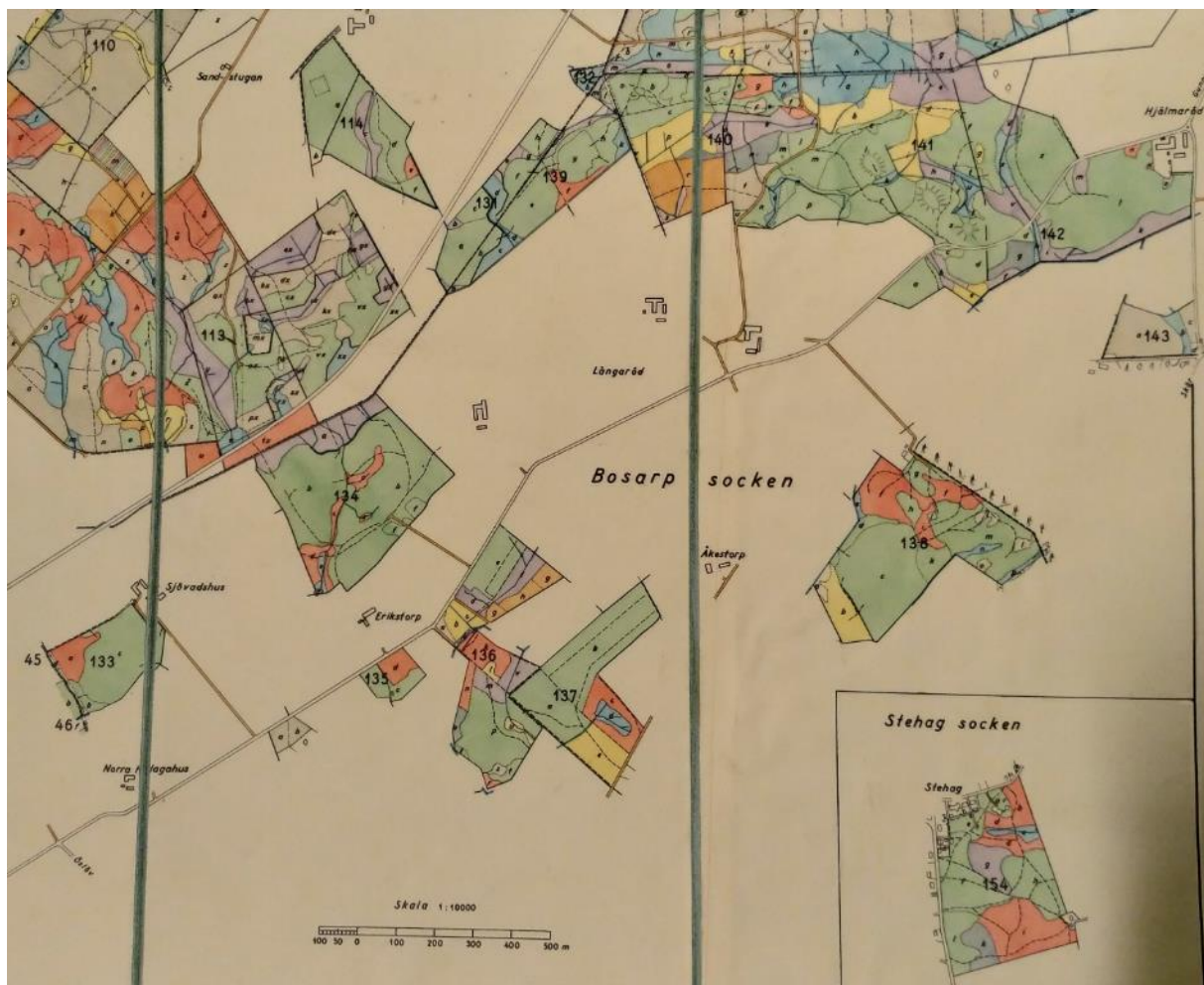
Långaröd (262 ha)

Långaröd kartlades 1692: *”Ängen är svår till att hösta, merendels öfverallt med åtskilligt slags skog öfverväxt. Ingen bökeskog, allenast några få risbökar på fäladen som nu till ållon kunna anslås. Skön ekeskog i vången till byggnadstimmer”*. Nästa uppmätning skedde 1744: *”Ängiarne består endels af backig hårdvall med ekeskog samt skogwuxna kärr och staggvall”*. Utmarken består av *”måsigå hårdvallsbackar, dels ljungblandade, beväxta med ung björkeskog, något ek, samt där och hvar en inka bök och ek”*. En del av utmarken bestod av kärr med ung alskog. *”Skog af fruchtbar ek och någon bök fins i ängawångarna till nödtorftigt byggnadstimmer”*. Förr taxerad till 60 svins ollon men nu förhuggen och mycket tunnare.

Långaröds utmark ligger söder och väster om inägorna och hade alltså 1744 ingen bokskog kvar utan endast spridda bokar och ekar. Vid laga skifte 1829 uppgavs dock både en liten bokskog (2,5 ha) och två områden med björk och bok (drygt 11 ha). På inägornas skogsbackar fanns det vid tiden för laga skifte både bokskog (ca 11 ha) och ekeskog (ca 10 ha). På ängarna

fanns ytterligare ungefär 23 ha med ek. Fyra torp hade tillkommit på utmarken sedan 1744, varav tre på västra delen. Inägornas många mindre skogsbackar av både bok och ek var av varierande ålder och hörde i Eberts skogsbruksplan därför till alla fem perioder. Ett litet bokområde på utmarken söder om torpet Sjävadshus ingick också i skogsbruksplanen men saknar periodbeteckning på kartan.

På kartorna från 1905 och 1915 var den västra delen av inägorna som 1829 dominerades av ek fortfarande skogsklädd, liksom den nordöstra delen där det då fanns både ek och bok. Västra delen av den gamla utmarken har till stor del blivit uppodlad för torpen som ligger där. Endast området där den lilla bokskogen fanns 1829 har förblivit skog. Det sydligaste hörnet av utmarken kallades 1829 för Espet och beskrevs som "tjenligast till skogsplantering". Delar av området angavs också som skogsmark 1905.

Trädslagsfördelning i Trolleholms gods skogar enligt skogsbruksplanen 1957. Kartan visar Långaröd, Sånarp och Rya. Området i Stehag socken i nedre högra hörnet var del av det så kallade Strögodset och ingår inte i undersökningen.

På skogskartorna 1947 och 1957 finns bokbacken mellan torpen Norra Hagahus och Sjävadshus kvar. Området vid Espet hade bok, ek och björk. Övriga delar av den gamla utmarken var åkermark. De gamla inägornas västra del som hade mycket ek 1829 var nu bokskog. Inägornas nordöstra del bestod av bokskog, med björk, al och ask i dälerna.

1992 var en stor del av bokskogen på inägorna borta och ersatt av granplanteringar, delvis efter att bokskogen föll i oktoberstormen 1967. Endast några spridda bokbestånd återstod. Även bokbacken på gammal utmark vid Sjövadshus föll i stormen 1967 och blev därefter omförd till granplantering. De två bokbestånden på gammal utmark mellan Erikstorp och Åkestorp (Espet) fanns däremot kvar 1992. 2014 har det tillkommit en julgransplantering vid Åkestorp och ett stort område jordbruksmark runt Sjövadshus har blivit planterad med poppel.

Långaröd, Sånarp och Rya 2020. Källa: Eniro kartor.

Sånarp (136 ha)

Även hemmanet Sånarp som ligger söder om Långaröd kartlades 1692: ”*Ängarna merendels med allehanda små surskog öfverväxt, svår till att hösta. Bökeskogen till 300 svins ållon. Ekskog i vängen till nödortfigt byggningstimmer*”. Vid uppmätningen 1743 var ängarna till Sånarp ”*hårdvall med skog öfverlupen. Utmarken eller fäladen består av hård och sidaktig, dels kerraktig marck med ung björkeskog, någon ek och bök, en del obevuxen liungtufvig, måsig och stenig marck med smått enebuske*”. Ek- och bokskogen har varit taxerad till 100 svins ollon, men var nu mycket förhuggen.

På kartan beskrevs utmarken i södra delen av hemmanet som ”*Mås- och hårdmarck med ung biörkskog*”, ett område längst i söder var endast ”*Obevoxen liungtufvig mark med smått enebuske*”. Det fanns även en enebacke i Sånarps mosse med ek och björkskog. Längs med vägen till Bosarp i sydost fanns en remsa med ”*någon Bökeskog*”. Ett smalt utmarksområde längs med nordöstra gränsen var ”*stenig, tufvig måslupen mark med enebuske, ahl och biörk, samt någre eke- och böketrän*”. På ängarna växte ek, björk och asp på 1740-talet, men vid laga skifte 1829 uppgavs även bok från inägornas skogsbackar. En central del av utmarken i söder uppgavs 1829 att vara ”*med gammal bok beväxt*” (ca 16 ha). Väster om torpet Sånarps hus fanns 1829 en liten planteringshage på ca 5 hektar.

I Eberts skogsindelning ingick denna planteringshage i period IV. En större skogsbacke på inägorna hade gammal bok och ek och tillhörde därför period I. En liten remsa med bokskog i inägornas södra kant mot utmarken tillhörde period II och en liten ekskog strax väster därom period V. I övrigt ingick ingen annan ängs- eller utmark i skogsindelningen.

På kartorna från 1905 och 1915 fanns Planteringshagen kvar som skog. Södra utmarkens centrala del var hagmark men resten av den gamla utmarken i söder var uppodlad till åkermark. Utmarken längst i norr var också markerad som skog. Direkt angränsande, på inägorna var den största skogsbacken kvar, medan ängarna på övriga inägomarken var uppodlade. På skogskartorna 1947 och 1957 bestod skogen i norr på båda sidor inägo-/utmarksgränsen av bok och ek. Planteringshagen bestod av bokskog medan det i hagmarken norr därom endast fanns en liten bokdunge. År 1992 har bok-ekskogen i norr blivit omförd till granplantering förutom lite löv i skogskanten mot åkermarken, och så såg det även ut 2014. Planteringshagen fanns kvar som skog men ingick inte längre i godsets innehav.

Rya (127 ha)

Rya med två gårdar kartlades 1743. Fäladsmarken bestod då ”*till en del af ljungtufvig mark dels hård och gräsbinden med sankar måsar och kärr emellan och beväxt med gamla toppformade ekar och ung björkeskog samt enebuskar och uti kärren aleskog. Skog finnes uti inegorna af ek, men mest al och björk*”. Ekskogen var förr taxerad till 100 svins ollon men blivit mycket förhuggen och tunn. Vid laga skifte 1829 fanns eken kvar på ängarna. Ett litet område på knappt fem hektar på utmarken på gränsen till Långaröd uppgavs som med björk och bok beväxt. Två torp, Södra Hagahus och Ryahus har tillkommit på utmarken.

På Eberts skogskarta fanns de tre största ekbackarna med i period V, samt en liten ekdunge i period III. Övrig trädbevuxen mark på inägorna ingick ej, ej heller någon utmark. På kartorna 1905 och 1915 fanns ingen skog kvar på den gamla utmarken. På inägorna fanns endast två små skogsbestånd kvar längst i norr, en dunge som var ek 1829 och en liten skog som 1829 hade bokskog. Båda fanns kvar på skogskartorna 1947 och 1957 och bestod av bok och ek. Åren 1992 och 2014 bestod den västra mindre dungen fortfarande av bok och ek medan den lilla östra bokskogen blev omförd till granplantering redan 1961 med en bård av sykomorlönn mot åkermarken. Åkern mellan dessa två områden planterades med cypress 1990.

Västra delen av Trolleholms gods år 1905. Större delen av den gamla fäladsmarken i norr är nu åkermark (gult), medan de ljusgröna områdena är eller ska bli skogsplanterade.

Gårdar i risbygden med skog

Konga socken

Djurup och Röslöv (219 ha)

Djurup och Röslöv kartlades 1743 och ängarna var då bevuxna med ung ek, björk, asp och hassel. Till Södra Djurup fanns en liten kalvhage, ”helt tätt beväxt med biörck, ung ek, och hasselbuskar, och magert bete”. Vid uppmätningen 1831 uppgavs ängarna beväxta med främst ek och hassel samt albuskar på fuktig mark. Då fanns även ett par skogsbackar med ek och bok på ca 4 hektar. På kartorna från 1905 och 1915 fanns några skogsdungar vid S. Djurup samt längst i norr. Övrig ängsmark har blivit uppodlad till åker. På skogskartorna från 1947 och 1957 bestod dungarna i norr av bokskog och ek, de i söder av gran, bok och ek. I norr har det tillkommit ett askbestånd 1957. 1992 fanns där även en granplantering från 1971. Bestånden vid Södra Djurup hängde 1992 ihop med skogen på Gryttinge fäläd. Bokdungen väster om gården föll i oktoberstormen 1967 och granplanterades. Granskogen är kvar idag men ny lövskog finns på fd åkermark väster därom. Bokdungen öster om gården är kvar idag men tillhör inte längre Trolleholm.

Torrlösa socken

Allerup och Gryderup (104 ha)

Gryderup hade 1734 ängar av ”måsig hårdwall med små björkebuskar, samt med ekeskog och björkebuskar”. Även vid tiden för laga skifte 1828 fanns det skogbeväxt ängsmark kvar runt gården på drygt 15 hektar. På kartorna från 1905 och 1915 fanns endast en liten skogsdunge strax norr om gården kvar, övrig ängsmark har blivit åker.

Skälleröd och Vipenröd (86 ha, tillsammans med Schönabäck och Murhus)

Dessa gårdar uppmättes 1732 och 1821 och på ängsmarken växte då ek, björk och hassel samt al på fuktigare partier. Det fanns även en skogsbacke med ek och bok på ca 4 hektar. På kartorna från 1905 och 1915 fanns ett litet skogsområde vid Vipenröd på gränsen mot S. Djurup som var angiven som bokskog på skogskartorna 1947 och 1957. Den övriga ängsmarken har blivit uppodlad. Denna bokskog fälldes i oktoberstormen 1967 och området granplanterades därefter.

Brödåkra (63 ha)

I Trolleholm - förr och nu skriver Trolle-Bonde ”att skog fordom funnits vid Brödåkra, som 1738 angifves ligga i skogsbygden, framgår äfven därpå att ännu 1727 där fanns skog till 20 svins ollon”. Brödåkra ligger strax söder om och delvis omgiven av den samfällda stora utmarken till Torrlösa socken. Brödåkra uppmättes 1738 och ängarna var då av ”måsig hårdvall en del tufwig med ek, hassel och wjdebusskar; ... en del är med ek och hassel bewäxt samt på somliga ställen hel tjock skog. Kohagen är beväxt till en del med ek, björk, hassel och alebusskar”. Denna lövvegetation av ek, hassel, al och annat löv fanns även kvar på kartan från 1821 och beskrevs som ”krattmark beväxt med ek och andra löfskogsbusskar” på en areal av drygt 30 hektar. På kartorna från 1905 och 1915 har dessa ängar blivit åkermark.

Övriga hemman och byar

Övriga hemman i Torrlösa socken nämligen de i Gryttinge (684 ha), Torrlösa (684 ha), Östraby (694 ha), Wistofta (387 ha), Ingelstorp (112 ha) och Widtsköfle (242 ha) saknade helt skog på inägorna under den här behandlade tidsperioden. Ingelstorp och Widtsköfle hade bete för sina kreatur endast på trädesvången medan övriga byar samt Gryderup, Allerup, Pårup, Äblatofa, Vipenröd, Skällaröd, Brödåkra, Djurup och Röslöv hade betesrätt på den samfällda fäladsmarken som beskrivs i följande avsnitt.

I samband med Omställning 90, men även senare, planterades ek på åkermark på flera ställen i Torrlösa socken, nämligen vid Vistofta, väster om Carlslund, norr och söder om Gryderup, vid Äblatofa, vid Gryttinge, vid det gamla Tegelbruket, samt strax väster om Trolleholms slottspark. Det numera rätt stora sammanhängande skogsområde Gryttinge fälad-Södra Djurup-Äblatofa utvidgades 2006 med en större poppelplantering öster om Äblatofa.

Den samfällda fäladsmarken till hemmanen i Torrlösa

År 1739 avslutades uppmätningen och gränsdragningen av fäladsmarken i Torrlösa socken varvid även gränserna till Trolleholms gods marker fastställdes. I dokumentet beskrevs fäladen med följande ord: ”*Qwaliteten af hela fäladsmarcken angående, så består den af ganska skrint mulbete, mycket stenig, tufwig liungemarck samt med enebusskar öfverlupen, hvilket alt det litsla greset förhindrar, jembväl höga liungbackar, hvarest årligen är magert och skrint bete, så att dessa många insockne hemmans och byars kreatur hafva mager och liten föda, tills vångarna uppgivas*”. Fäladen var alltså skoglös på 1700-talet vilket också noteras till exempel i Torrlösa bys storskifteshandlingar 1772. När Torrlösa bys ägor uppmättes på nytt 1806 för prästgårdens enskifte, kartlades även fäladsmarken för att bestämma Torrlösa bys enskilda del i denna. Fäladens totala areal var 1247 ha varav 320 ha tillföll Torrlösa by. ”*Om fäladsmarcken nämnes, att den var sid och hårdvall med små*

vattenflöden, dels skoglös, dels beväxt med al och björk samt gamla, merendels topplösa ekar, äfvensom med en och annan bok; marken var mer eller mindre stenig och backig” (T-B I, s. 90). Denna beskrivning visar att fäladen inte var helt utan skog utan att det förmodligen fanns en del stubbskottskog på sidvallarna men inte på hårdvallarna som var öppen hagmark med enstaka topphuggna träd. År 1832 skedde en ny uppmätning av fäladen och i samband med detta delades den nu upp i sin helhet mellan de olika byarna. Under 1800-talets lopp odlades större delen upp till åker men några områden behölls en tid som betesmark innan de börjar planteras med skog.

Del av Skånska Rekognoseringskartan 1812-1815 som visar den nordvästra delen av Trolleholms gods med den samfälliga fäladsmarken i Torrlösa socken mellan byarna Torrlösa, Östraby och Rävatofta. På kartan syns skogsmarkeringar på inägorna till Brödåkra, Djurup, Skälleröd, Vipenröd, Allerup och Gryderup.

Östraby fälad på 13 hektar planterades med gran i slutet av 1880-talet. Området dominerades även 1957 och 1992 av gran med två ekbestånd på västra sidan, som planterades efter stormfällning 1956. 2014 var granskogen borta och ersatt av ung lövskog.

Albjera eller Albjerssbackarna på drygt 13 hektar granplanterades runt 1875. Deras nordvästra del var 1957 fortsatt granskog, men planteras redan 1960 med ek som var kvar 2014 (med två dungar av sykomorlönner planterade 1992 och 2006). Den sydöstra delen bestod 2014 av gran i mitten som planterades 1984, samt av ek runtomkring som planterades 1956.

Damhus är ett litet område på knappt fyra hektar som granplanterades runt 1885, men som idag består av ekskog som anlades 1965.

Gryttinge fälad var 1905 på 38 hektar, varav 25 ha hade granplanterats mellan 1880 och 1895 medan övriga arealen fortfarande var kalmarek. 1992 var hela området fortfarande helt dominerat av andra generationens granskog, men 2014 har den södra delen omförs till ekskog, med klibbal i fuktstråken.

Brödåkra fälad var fortfarande betesmark 1905 och 1915, men bestod av gran både 1957 och 1992. Den norra halvan planterades 2002 med ek, klibbal och douglasgran medan den södra halvan ekplanterades 2004.

Torrlösa fälad var också öppen betesmark 1905 och 1915. Området bestod 1957 och 1992 av främst gran, men ekbestånd planterade på 1950-talet fanns längs västsidan. 2014 har omföringen till lövskog med inslag av lärk och douglasgran kommit långt och endast ett par granbestånd fanns kvar.

Västra delen av Trolleholms gods med omnejd 2020. Källa. Eniro kartor.

Bosarp sn

Boarp (165 ha)

Boarp med sina två gårdar låg söder om Rishagen som den sammanhängande godsarealens sydligaste utpost. Boarp kartlades både 1692, 1744 och 1826 och saknade helt skog vid alla dessa tidpunkter samt senare. Utmarken var samfällt med andra byar i Bosarps socken och låg inte under Trolleholm.

Bilaga 6. Lista på träd- och buskarters vetenskapliga och svenska namn

Ej inhemska trädslag och hybrider är markerade med *.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn
<i>Abies alba</i> *	Silvergran
<i>Abies grandis</i> *	Kustgran
<i>Abies procera</i> (<i>A. nobilis</i>) *	Kaskadgran
<i>Acer platanoides</i>	Lönn (Skogslönn)
<i>Acer pseudoplatanus</i> *	Sykomorlönn (Tysklönn)
<i>Aesculus hippocastanum</i> *	Hästkastanj
<i>Alnus glutinosa</i>	Klibbal (Al)
<i>Betula pendula</i> och <i>B. pubescens</i>	Björk (Vårtbjörk och Glasbjörk)
<i>Carpinus betulus</i>	Avenbok
<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> *	Ädelcypress
<i>Corylus avellana</i>	Hassel
<i>Crataegus</i> sp.	Hagtorn
<i>Fagus sylvatica</i>	Bok
<i>Fraxinus excelsior</i>	Ask
<i>Juniperus communis</i>	En
<i>Larix decidua</i>	Lärk (Europeisk lärk)
<i>Larix kaempferi</i> *	Japansk lärk
<i>Larix x eurolepis</i> *	Hybridlärk
<i>Picea abies</i>	Gran (Rödgran)
<i>Picea omorika</i> *	Omorikagran (Serbgran, Serbisk gran)
<i>Picea sitchensis</i> *	Sitkagran
<i>Pinus mugo</i> *	Bergtall
<i>Pinus sylvestris</i>	Tall
<i>Populus maximowiczii</i> x <i>trichocarpa</i> *	Poppel (OP 42)
<i>Populus tremula</i>	Asp
<i>Populus tremula</i> x <i>tremuloides</i> *	Hybridasp
<i>Prunus avium</i>	Fågelbär
<i>Pseudotsuga menziesii</i> *	Douglasgran
<i>Quercus robur</i>	Ek (Skogsek, Stjälkek)
<i>Quercus rubra</i> *	Rödek
<i>Salix alba</i> var. <i>caerulea</i> *	Vitpil
<i>Thuja plicata</i> *	Jättetuja
<i>Tilia cordata</i>	Lind (Skogslind)
<i>Ulmus glabra</i>	Alm (Skogsalm)